

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETİM SÜRECİNE UYGUN
MATERYAL VE KAYNAK KULLANIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

Medine KOYUNCU
ORCID: 0000-0002-2518-7954

Danışman
Prof. Dr. Cemal GÜVEN
ORCID: 0000-0001-5649-1273

Konya – 2022

ÖN SÖZ

Bir ülkenin devamlılığını sürdürebilmesini ve ilerlemesini sağlayan en değerli kaynağı nitelikli bir toplumdur. İçinde bulunduğumuz çağda devletler; sorgulayabilen, eleştirebilen, araştırıp, çözüm üretebilen, girişimci vatandaşlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durum her ülkenin eğitim sistemine önemli görevler düştüğünü göstermektedir. Ülkemizde iyi ve etkin vatandaşlar yetiştirmek, hemen her dersin öğretim programının ortak hedefi olarak kabul görse de bu konuda sosyal bilgiler dersi, amaç ve kazanımları gereği öncelikli sırada yer almaktadır.

Bu araştırmada, öğretim programı gereği etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde, öğretmenlerin yararlandıkları materyal ve kaynakların tespiti niyetiyle sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur.

“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Sürecine Uygun Materyal ve Kaynak Kullanımı Hakkındaki Görüşleri” adlı bu çalışma kapsamında, araştırma amacına uygun bir şekilde belirlenen hedeflere ulaşılmış ve elde edilen tüm bilgi, veri ve sonuçlara aşağıda yer verilmiştir.

Araştırma sürecinin her aşamasında değerli katkılarını ve manevi desteğini esirgemeyen, saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Cemal Güven’e teşekkür ederim.

Çalışma sürecinde görüş ve önerileriyle yardımlarını esirgemeyen, her zaman desteğini hissettiğim değerli hocam Doç. Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Cevriye Özkaral’a ve hem yüksek lisans eğitimi hem de tez aşaması sürecime bilgi ve deneyimleriyle katkıda bulunan değerli hocam Doç. Dr. Öğretim Üyesi İlker Dere’ye teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın uygulama aşamasında, görüşmeye katılan değerli sosyal bilgiler öğretmenlerimize, ayrıca uygulamaların yapılmasına yardımcı olan okul yöneticilerine ve de eğitim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen sevgili aileme teşekkür ederim.

Medine KOYUNCU

Haziran 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar.....	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Eğitimle İlgili Temel Kavramlar	7
2.1.1. Eğitim	7
2.1.2. Öğrenme	8
2.1.3. Öğretim.....	10
2.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretimi	12
2.3. Öğretim Süreci ve Tasarımı.....	19
2.4. Eğitim Teknolojisi Araç-Gereç ve Materyal Kavramı	20
2.5. Eğitim ve Öğretimde Materyal Kullanımı.....	21
2.6. Materyal Seçme ve Materyal Hazırlama İlkeleri.....	24
2.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyal ve Kaynaklar	27

2.8.	Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Kullanmanın Yeri ve Önemi.....	28
2.9.	Öğretim Sürecinde Materyal ve Kaynak Kullanımında Öğretmen Yeterlikleri.....	31
2.10.	İlgili Araştırmalar	36
2.9.1.	Tezler.....	36
2.9.2.	Makaleler.....	40
3.	YÖNTEM.....	44
3.1.	Araştırmanın Modeli.....	44
3.2.	Çalışma Grubu	44
3.3.	Veri Toplama Araçları.....	47
3.4.	Verilerin Toplanması.....	47
3.5.	Verilerin Analizi	48
3.6.	Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	49
4.	BULGULAR VE YORUM.....	50
4.1.	Birinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	50
4.2.	İkinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	55
4.3.	Üçüncü Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	59
4.4.	Dördüncü Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	61
4.5.	Beşinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	65
4.6.	Altıncı Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	70
4.7.	Yedinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	75
4.8.	Sekizinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	78
4.9.	Dokuzuncu Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	83
4.10.	Onuncu Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	91
5.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	103
5.1.	Sonuç ve Tartışma	103
5.1.1.	Birinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar.....	103
5.1.2.	İkinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar	105
5.1.3.	Üçüncü Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar	106
5.1.4.	Dördüncü Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar.....	107
5.1.5.	Beşinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar.....	108
5.1.6.	Altıncı Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar.....	109
5.1.7.	Yedinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar	110
5.1.8.	Sekizinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar.....	111

5.1.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar	111
5.1.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar	114
5.2. Öneriler.....	117
KAYNAKLAR.....	119
EKLER.....	126

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Sürecine Uygun Materyal ve Kaynak Kullanımı Hakkındaki Görüşleri başlıklı tez çalışmamın toplam **138** sayfalık kısmına ilişkin, 25/07/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%17** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dâhil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

25/07/2022

Medine KOYUNCU

Prof. Dr. Cemal GÜVEN

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim

20/06/2022

Medine KOYUNCU

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
Çev.	:Çeviren
EBA	:Eğitim Bilişim Ağı
Ed.	:Editör
Ed. Yrd.	:Editör Yardımcısı
FATİH	:Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
F	:Frekans Değeri
ISTE	:Uluslararası Eğitimde Teknolojiler Topluluğu
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	:Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
NETS	:Ulusal Eğitim Teknolojisi Standartları
Örn.	:Örnek
SBDÖP	:Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TTKB	:Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
TDK	:Türk Dil Kurumu
vb.	:Ve Benzeri
vd.	:Ve Diğerleri
YEĞİTEK	:Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3. 1. Katılımcıların cinsiyet dağılımı.

Tablo 3. 2. Katılımcıların yaş dağılımı.

Tablo 3. 3. Katılımcıların meslekteki deneyim yılı dağılımı.

Tablo 3. 4. Katılımcıların lisansüstü eğitim alma durumu dağılımı.

Tablo 3. 5. Katılımcıların materyal ve araç-gereç kullanımına yönelik katıldığı seminer-kurs hizmet-içi eğitimler.

Tablo 3. 6. Katılımcıların görev yaptıkları okulların kent-kırsal ayrımı.

Tablo 3. 7. Katılımcıların unvanları

Tablo 4. 1. Öğretmenlerin öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 2. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararlarına ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 3. Öğretmenlerin öğretim sürecinde bilgiye erişimde kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 4. Öğretmenlerin öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 5. Öğretmenlerin öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 6. Öğretmenlerin öğretim sürecinde, bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 7. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 8. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için kimlerle iş birliği yaptıklarına ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 9. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 10. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermeye ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 11. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlara ve çözüm beklentilerine ilişkin görüşleri.

Tablo 4. 12. Katılımcıların dersine girdiği sınıfların ortalama mevcudu dağılımı

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2. 1. Genel öğretim ilkeleri.

Şekil 2. 2. Öğretim materyallerinde bulunması gereken temel özellikler.

Şekil 2. 3. Öğretim sürecinde materyal kullanımının yararları.

Şekil 2. 4. Öğretim materyalleri seçimi ve hazırlanışı.

Şekil 2. 5. Öğretim materyalleri tasarım ilkeleri.

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4. 1. Öğretim sürecinde en çok kullanılan dört materyal ve kaynak.

Grafik 4. 2. Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararlarına ilişkin en çok bildirilen beş görüş.

Grafik 4. 3. Öğretim sürecinde bilgiye erişimde kullanılan materyal ve kaynaklara ilişkin en çok bildirilen üç görüş.

Grafik 4. 4. Öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin en çok bildirilen beş görüş.

Grafik 4. 5. Öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşler.

Grafik 4. 6. Öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin en çok bildirilen dört görüş.

Grafik 4. 7. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin bildirdikleri görüşler.

Grafik 4. 8. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok kimlerle iş birliği içerisinde olduklarına ilişkin bildirdikleri görüşler.

Grafik 4. 9. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin bildirdikleri görüşler.

Grafik 4. 10. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermeye ilişkin çözümleri ve çözüm beklentileri.

Grafik 4. 11. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok yaşadıkları beş sorun.

Grafik 4. 12. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşanan sorunlara dair en çok önerdikleri beş çözüm.

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETİM SÜRECİNE UYGUN MATERYAL VE KAYNAK KULLANIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Medine KOYUNCU

İletişim ve teknoloji öncelikli olan bu çağda, devletler; eleştirel ve pratik düşünebilen, kendi toplumunun ve dünya toplumlarının problemlerini analiz edebilen, çözüm üreten, girişimci, katılımcı ve özgüven sahibi bireylere ihtiyaç duymaktadırlar. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Bilişim Ağı ve FATİH Projesi kapsamında, eğitim ve öğretimde teknoloji boyutunda çağdaş yenilikler ve fırsat eşitliği yaratma çabasının yanı sıra öğretmen adaylarının nitelikli bir eğitim alması ve mesleğini icra eden öğretmenlerin kendilerini geliştirebilmeleri için çeşitli imkânlar sunmaktadır.

Söz konusu çalışma alanımız olan sosyal bilgiler dersi, öğretim programının yapısı gereği çeşitli materyaller ve etkinliklerle desteklenmediği takdirde öğrencilerin üzerinde monoton, sıkıcı ve ezberci bir etki yaratmaktadır. Bu sebeple sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulayıcısı olan öğretmenlerin, öğrencilerine verimli bir öğretim süreci sunabilmek için hangi materyal ve kaynakları tercih ettikleri ve bu tercihlerinin sebeplerinin neler olduğunun ortaya çıkartılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyallerin ve kaynakların kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkartmak amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında, sosyal bilgiler dersi öğretim sürecinde kullanılan materyal ve kaynaklara ilişkin Konya ilinde bulunan ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı kapsamında fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 26 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Küresel COVID-19 (korona virüs) salgını nedeniyle görüşmeler, sesli ve görüntülü kayıt altına alınarak uzaktan gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin bu şekilde gerçekleştirilmesi için Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada, veri toplama sürecinde görüşme yöntemi kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Analiz sürecinde toplanan veriler için sırasıyla kodlama, tema oluşturma, kod ve temaları düzenleme ve yorumlama aşamaları gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; çeşitli materyaller ve kaynakları kullandıkları, materyal ve kaynak kullanımının öneminin ve öğretim sürecine olan katkılarının farkında oldukları, materyal seçerken ve hazırlarken birtakım özellikleri dikkate aldıkları tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra yaşanan çeşitli sorunlar sebebiyle materyal ve kaynak kullanımı için uygun ortam oluşturmakla ilgili, özgün materyaller hazırlamakla ilgili ve öğretimde daha sık materyal ve kaynak kullanımı ile ilgili kendilerini yeterli görmedikleri tespit edilmiştir.

Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili kurumlar tarafından öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yeni düzenlemeler gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Çalışma sonucunda, öğretmen görüşleri ve ilgili alan yazın dikkate alınarak öneriler kısmına detaylı olarak yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretimi, Öğretmen görüşü, Öğretim süreci, Materyal ve kaynak.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Social Sciences Education Program

Master Thesis

SOCIAL STUDIES TEACHERS' OPINIONS ON THE USE OF APPROPRIATE MATERIALS AND RESOURCES FOR THE TEACHING PROCESS

Medine KOYUNCU

In this era, when communication and technology are prioritized, states require individuals who can think critically and practically, analyze problems in their own and global societies, produce solutions, and are entrepreneurial, participatory, and self-confident. In addition to its efforts to create modern innovations and equality of opportunity in education and training in the dimension of technology, the Ministry of National Education offers various opportunities for teacher candidates to receive a qualified education and to improve themselves as teachers practicing their profession within the scope of the Education Information Network and FATİH Project.

Due to the structure of the curriculum, the social science course, which is our field of study, creates a monotonous, boring, and rote-learning effect on students if it is not supported by various materials and activities. As a result, it is critical to reveal which materials and resources teachers, who are the implementers of the social science course curriculum, prefer in order to provide an efficient teaching process to their students, as well as the reasons for these preferences. The purpose of this study is to reveal the perspectives of social science teachers on the use of materials and resources appropriate for the teaching process.

Within the scope of the study, the opinions of social studies teachers working in secondary schools in Konya were taken regarding the materials and resources used in the social studies course teaching process. In the research, phenomenology pattern was used within the scope of qualitative research approach. The study used the snowball sampling method, one of the purposeful sampling methods. A semi-structured interview form created by the researcher was used as a data collection tool in the study. 26 social science teachers were interviewed as part of the study. Because of the global COVID-19 (corona virus) epidemic, the interviews were conducted remotely via audio and video recording. To conduct the interviews in this manner, necessary permission was obtained from the Konya Provincial Directorate of National Education. In the study, content analysis, one of the qualitative data analysis techniques, was used in the analysis of data obtained during the data collection process using the interview method. The stages of editing, coding, theming and interpretation were carried out respectively, for the data collected during the analysis process.

As a result of the findings, it has been determined that social science teachers use a variety of materials and resources in the teaching process, are aware of the importance of using materials and resources and their contribution to the teaching process, and consider some characteristics when selecting and preparing materials. Furthermore, it has been determined that they do not consider themselves sufficient in terms of creating a suitable environment for the use of materials and resources, preparing original materials, and using materials and resources more frequently in teaching due to various problems experienced.

As a result, it is suggested that the Ministry of National Education and related institutions develop new regulations governing the use of materials and resources in the teaching process. The suggestions section is included at the end of the study, taking into account the opinions of the teachers and the relevant literature.

Keywords: Teaching social studies, Teacher's opinion, Teaching process, Materials and resources.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze dünya üzerinde yaşamış olan toplumları oluşturan ve gelecek toplumları oluşturacak olan bireyleri yetiştiren en önemli kurumlar okullardır. Bu noktada elbette ki önemli derecede sorumluluk sahibi olanlar, öğretmenlerdir. Günümüzde dünya ülkeleri her alanda ilerleme isteği ile hareket etmekte ve dolayısıyla da bilim ve teknoloji alanında yenilikler gerçekleştirme çabası içerisindeyler. Devletler gelişme ve yükselme mücadelelerinin olumlu sonuç doğurabilmesi yönünde durmadan çalışmaktadırlar.

İlerlemenin ancak nitelikli bir toplum ile mümkün olduğunun farkında olan devletler, yaşayabilmek ve devamlılığını sağlayabilmek için eğitim ve birey arasında güçlü bir bağ kurmaya uğraşmaktadır. Bireyler, eğitim aracılığıyla üyesi olduğu devletin bir vatandaşı olarak üzerine düşen görev ve sorumluluklar ile tanışmaktadırlar. Sahip oldukları temel hak ve özgürlükler ile ilgili bilgi edinmektedirler. Öte yandan okullarda verilen dersler aracılığıyla bireylere kazandırılması hedeflenen temel değer ve becerilerin edinimiyle öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına hazırlanmalarına destek olunmaktadır (Şentürk, 2021).

Söz konusu durum bu iken, bir toplumun gelişme ve ilerleme potansiyeli öncelikli olarak eğitim ve öğretim sürecindeki verimliliğin sağlanmasına bağlıdır. Dolayısıyla öğretmenlerin öğretim sürecinde kullandıkları araç-gereçler, materyaller ve kaynaklar nitelikli bireyler ve kaliteli bir toplum yetiştirilmesinde önemli şekilde etki etmektedir.

Ülkesinin eğitim sisteminin yapısına bağlı oluşturulmuş; belirli plan ve programları öğretim ortamlarına uygulayan, eğitim ve öğretim sürecini tasarlayan ve yöneten, edinmiş olduğu bilgi, beceri ve deneyimleri farklı bireylere aktaran öğretmenlerin; mesleğinin gerektirdiği yeterlikleri doğru zamanda ve etkin bir halde kullanması son derece önemlidir (Akgül, 2019; Aydoğan, 2020).

Bu noktada ciddiyetle üzerinde durulması gereken kısım, yeni nesiller yetiştiren öğretmenlerin, öğretme-öğrenme ortamını nasıl düzenledikleri ve tasarladıklarıdır. Dolayısıyla bu araştırma kapsamında elde edilen veriler önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımı hakkındaki görüşlerini içeren bu çalışma, ders öğretim sürecine dair farklı bakış açıları sunmaktadır.

1.1. Problem Durumu

İletişim ve teknoloji öncelikli olan bu çağda, devletler; eleştirel ve pratik düşünebilen, kendi toplumunun ve dünya toplumlarının problemlerini analiz edebilen, çözüm üreten, girişimci, katılımcı ve özgüven sahibi bireylere ihtiyaç duymaktadırlar. İçinde bulunduğumuz çağ gereği dünya devletleri, teknolojik yenileşme ve gelişme hareketlerinin birçok alanda gerekli olduğu kadar, eğitim ve öğretim alanında da gerekli olduğunun bilincindedir. Ülkemizde de diğer devletlerde olduğu gibi, eğitim ve öğretim sürecinin kalitesini artırmak amacıyla çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Bilişim Ağı ve FATİH Projesi kapsamında, eğitim ve öğretimde teknoloji boyutunda çağdaş yenilikler ve fırsat eşitliği yaratma çabasının yanı sıra mesleğini icra eden öğretmenlerin, öğretim sürecinde daha verimli olabilmeleri için çeşitli eğitimler düzenlemekte ve kendilerini geliştirebilmeleri için imkânlar sunmaktadır (yegitek.meb.gov.tr).

Söz konusu çalışma alanımız olan sosyal bilgiler dersi, öğretim programının yapısı gereği çeşitli materyaller ve etkinliklerle desteklenmediği takdirde öğrencilerin üzerinde monoton, sıkıcı ve ezberci bir etki yaratmaktadır. İlaveten, materyal desteğinin sağlanma imkânının kısıtlı kaldığı eğitim-öğretim ortamlarında ders kitapları tek öğretim materyali olarak işlev görmektedir. Bu durumlar dikkate alındığında, öğretim sürecinin planlayıcısı ve düzenleyicisi olan öğretmenlerin, öğrencilerin ilgisini canlı tutacak, onların pasifliğini söndürecek ve öğrenimi destekleyecek şekilde çeşitli materyaller ve kaynaklar kullanması önem arz etmektedir (Akkeyik, 2021).

Tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak; sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyallerin ve kaynakların kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkartmayı amaçlayan bu araştırmanın, ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda araştırmanın problem cümlesi şu şekilde belirlenmiştir: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyallerin ve kaynakların kullanımı hakkındaki görüşleri nelerdir?

Araştırmada, bu temel problem cümlesine bağlı olarak aşağıda verilmiş alt problem cümlelerine cevap aranmıştır:

- 1- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; kullandıkları materyaller ve kaynaklar nelerdir?
- 2- Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; materyal ve kaynak kullanımının yararları hakkında ne düşünmektedir?
- 3- Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; bilgiye erişmede hangi kaynaklardan yararlanmaktadırlar?
- 4- Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; kullanacakları materyal ve kaynakları seçerken ne tür özellikleri dikkate almaktadırlar?
- 5- Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamakta mıdır?
- 6- Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; materyal, kaynak ve bilişim teknolojilerini hangi amaçlar için kullanmaktadırlar?
- 7- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; yazılı, görsel ve işitsel materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıkları nedir?
- 8- Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun ortamları oluşturmakta mıdır?
- 9- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- 10- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yaşadıkları sorunlar ve çözüm beklentileri nelerdir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı; sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyallerin ve kaynakların kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu doğrultuda; öğretmen görüşlerinin alınması ve sosyal bilgiler öğretim sürecinde kullanılan materyal ve kaynakların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın uygulayıcısı olan öğretmenlerin, öğrencilerine verimli bir öğretim süreci sunabilmek için hangi materyal ve kaynakları tercih ettikleri ve bu tercihlerinin sebeplerinin neler olduğunun ortaya çıkartılması araştırma amaçlarındandır. Öte yandan öğretim sürecinin

planlayıcısı ve düzenleyicisi olan öğretmenlerin, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sunulan mevcut imkânları ne ölçüde kullanabildikleri, kendilerinin öğretim sürecine uygun özgün materyal tasarımlarının tespiti, ilgili alan yazına ve benzer bilimsel çalışmalara katkı sağlayacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanlığın çağdaşlaşma sürecine önemli katkıda bulunan bilgi ve iletişim teknolojilerinin; toplumsal ilişkiler, kültür, eğitim, politika, ekonomi gibi hemen her alanda kolaylık sağladığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu durum sürekli gelişen teknolojinin hızını yakalayabilecek donanıma sahip vatandaşlar yetiştirmeyi gerekli kılmaktadır. Ülkemizde eğitim ve öğretimde yenileşme hareketleri çerçevesinde son yıllarda teknolojik gelişmelerin hız kazandığı görülmektedir.

Özellikle ülkemizde YEGİTEK bünyesinde yer alan, yapılandırmacı eğitim yaklaşımı temelinde oluşturulmuş; Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi kapsamında eğitim ve öğretim sürecinde teknolojik imkânlardan üst düzeyde yararlanılmaya çalışılmaktadır (yegitek.meb.gov.tr).

Eğitim alanına yapılan her türlü yatırım, güçlü bir gelecek için temel atmak olarak kabul edilebilir. Bu nedenle öğretim sürecinin öğrenen merkezli, aktif ve kalıcı bir şekilde tasarlanması önem arz etmektedir. Eğitim ve öğretim sürecinde verimliliğin artırılması ve bu durumun devamlılığının sağlanması, öğretmenlerin öğretim sürecinde kullandıkları yöntem, teknik, araç-gereç ve materyaller ile doğrudan ilişkilidir. Bu durum ise öğretmenin sahip olduğu bilgi, beceri, değer ve tutumlarını eğitim-öğretim sürecine en verimli şekilde aktarabilmesi ile bağlantılıdır.

İçinde bulunduğumuz çağ gereği ülkemiz de diğer dünya devletleri gibi, teknolojik yenileşme ve gelişme hareketlerinin birçok alanda gerekli olduğu kadar, eğitim ve öğretim alanında da gerekli olduğunun bilincindedir. İletişim ve teknoloji öncelikli olan bu çağda devletler, eleştirel ve pratik düşünebilen, kendi toplumunun ve dünya toplumlarının problemlerini analiz edebilen, çözüm üreten, girişimci, farklı bilişim teknolojilerini kullanabilen, katılımcı ve özgüven sahibi bireylere ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve dünya ülkelerinde nitelikli vatandaşlar yetiştirmek sorumluluğunun, büyük çoğunluğunu sosyal bilgiler dersi öğretim programı üstlenmektedir.

Bu nedenle sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde kullanılan bilişim teknolojilerinin, araç-gereç, materyal ve kaynakların neler olduğu, bunların öğretim ortamında nasıl uygulandığı, yaşanan sorunların neler olduğunun tespiti; etkili bir öğrenme ortamının oluşturulması için önem arz etmektedir.

Tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak; sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyallerin ve kaynakların kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkartmayı amaçlayan bu araştırmanın, ilgili alan yazına çeşitli boyutlarda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Varsayım, “araştırma sürecinde doğruluğunun ispatlanması gerekmeyen önerme” olarak tanımlanmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2018, s. 72).

Bu araştırmadaki temel varsayımlar şunlardır:

- 1- Yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler doğrudur.
- 2- Araştırma için seçilen öğretmenler, çalışmaya özel oluşturulmuş görüşme formundaki sorulara yansız ve içten cevap vermişlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmada, veri kaynakları ve veri toplama araçları için şu sınırlılıklar bulunmaktadır:

- 1- Araştırma, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında, Konya ili sınırları içerisinde bulunan okullarda görev yapan, sosyal bilgiler öğretmenleriyle sınırlıdır.
- 2- Araştırmadan elde edilen veriler, araştırmacı tarafından sosyal bilgiler öğretmenleri için geliştirilmiş, öğretmen görüşme formu ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

- ✓ **Eğitim:** “Yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir” (Kıroğlu, 2014, s. 2).
- ✓ **Öğretim:** “Öğrenmenin gerçekleşmesi için uygun kaynak, araç, ortam, yöntem ve personel kullanma sürecidir. Öğretim eğitimin bir aracıdır. Eğitimin amaçları öğretim etkinlikleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir” (Yazar, 2015, s. 5).

- ✓ **Öğretmenlik:** 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda öğretmenlik mesleği şu şekilde açıklanmaktadır: “Öğretmenlik, devletin eğitim-öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir” (1739 SK. Madde 43).
- ✓ **Materyal:** “Gereç. Yazılı, sözlü, görüntülü, kaydedilmiş her türlü belge” (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2022).
- ✓ **Ders Kitabı:** “Ders kitapları, öğretme-öğrenme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin ise neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen temel bir kaynaktır” (Tertemiz, Ercan & Kayabaşı, 2001, s. 1).
- ✓ **Yeterlik:** “Bir işi etkili ve verimli biçimde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir” (MEB, 2017).
- ✓ **Yeterlik Alanı:** “Belirli bir alanda birbiriyle ilişkili bilgi, beceri, tutum ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği yapılardır” (MEB, 2017).

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Eğitimle İlgili Temel Kavramlar

2.1.1. Eğitim

Yeryüzünde ortaya çıkmış ilk toplumlardan bu yana, devamlı değişim ve dönüşüme uğrayarak, günümüzde ve gelecek nesillerde de devamlılığını sürdürecektir olan eğitim ve öğretim faaliyetlerinin zaman içerisinde önemi artmıştır. İlk çağdan bu yana, geçmişten günümüze tarihsel süreç dikkate alındığında, insanların yerleşik hayata geçmesiyle toplum kavramının ve toplumsal bilincin oluşmaya başladığı görülmüştür. İnsanlar, toplum yaşamına uygun olarak ortak normlar ve ölçütler edinmeye başlamışlardır. Bu durum zaman içinde eğitim, öğretim, öğrenme vd. ilgili kavramların doğuşunu sağlamıştır.

Bir ülkenin, devamlılığını sürdürebilmesini ve ilerlemesini sağlayan en değerli kaynağı, nitelikli bir toplumdur. İçinde bulunduğumuz çağda devletler; sorgulayabilen, eleştirebilen, araştırıp, çözüm üretebilen, girişimci vatandaşlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durum her ülkenin eğitim sistemine önemli görevler düşüğünü göstermektedir. Dolayısıyla şu noktada, araştırmanın ilerleyen safhalarında bir temel teşkil etmesi ve yol göstermesi sebebiyle, bu bölümde eğitim ile ilgili temel kavramlara değinilmiştir. Literatürde eğitim, öğretim, öğrenme kavramları ile ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur.

Yeşildal (2020) geçmiş kuşakların edinmiş olduğu deneyim, tecrübe ve bilgi birikiminin, gelecek nesillere aktarılmasında eğitimin beşikten mezara kadar önemli bir rol üstelendiğine değinmektedir. Öte yandan eğitimi, bireylerde kendi yaşantıları yoluyla meydana gelen kalıcı davranış değişikliği ve bu değişimin yaşam boyu gözlemlenmesi süreci olarak tanımlamaktadır (s.7). Bir başka yazara göre eğitim, bireyi etkileyen ve kendisinin davranışlarında değişimi tetikleyen, çeşitli etkinlikler bütünü olarak kabul edilmiştir (Yalvaç, 2021, s.7).

Güven (2019) eğitimi; bireyin kişilik gelişimini olumlu yönde etkilemek, değişim ve dönüşümünü sağlamak, çeşitli beceriler kazanabilmesi ve bir vatandaş olarak sahip olması beklenen yeterlikleri edinebilmesi için yetiştirilme süreci olarak tanımlamaktadır (s. 2-3). Kaya (2021) eğitimin temel öğelerini oluşturulan bazı kavramların bulunduğu ve eğitimin ancak bu kavramların varlığı ile tanımlanabileceğine değinmektedir. Bunları, davranış,

yaşantı, istendik ve süreç olarak sıralamıştır. Bu kavramlardan herhangi birinin eksikliği söz konusu olduğunda eğitim sürecinin sağlıklı bir gelişme elde edemeyeceğini öne sürmüştür. Bu durumdan hareketle eğitimi; bireylerde kendi yaşantısı yoluyla, kalıcı izli istendik davranış değişikliği sağlamak ve belirli hedefleri dikkate alarak kişiyi yaşam boyu yetiştirme süreci olarak tanımlamıştır (s. 9-10). Dirik (2015) ise eğitim kavramını benzer bir şekilde, kişinin davranışlarında meydana gelen değişim ve gelişmeler olarak tanımlamaktadır. Eğitimi, kişinin sosyalleşme, toplum ile uyumlu hale gelme, bilgi, beceri ve deneyim edinme, kültürlenme süreci olarak açıklamaktadır (s. 2-3).

Bireyin aile ve toplum aracılığıyla edindiği değerler, bilgi ve tecrübeler yaşantısına yön vermektedir. Toplumların zaman içerisinde değişim ve dönüşüm göstermesi ile beraber değişiklik gösterebilen bu olgular bireyi toplumun ve kültürün önemli bir parçası haline getirmektedir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Eğitim, toplumların kendi kültürlerine özgü değerlerinin, deneyimlerinin vb. yaşantılarının aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Birey hayat yolculuğunda, gerek toplum gerekse planlı ve programlı bir şekilde yürütülen, eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında çeşitli değer, bilgi ve deneyimleri edinmektedir. Değişen ve gelişen dünya ülkeleri içinde bireyin kendisini keşfetmesini, yeteneklerinin farkına varabilmesini sağlayan en önemli etken kişinin yıllar içinde aldığı eğitimidir. Bu nedenle eğitim kavramı; eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında, bireyin edineceği bilgi ve beceriler ile gerçekleştirilen tüm etkinliklerin, kişide yaşantısı yoluyla istendik yönde davranış değişikliği yaratması olarak kabul edilmektedir (Aydoğan, 2020, s. 17-19).

Eğitim kavramının, literatürde ilgili uzmanlar tarafından çeşitli şekillerde tanımlandığına değindik. Ancak eğitim, öğrenme ve öğretim kavramları ile birlikte açıklandığında anlamlı bir yer edinmektedir.

2.1.2. Öğrenme

Birey, doğum anından itibaren yaşamı boyunca, çeşitli bilgi ve deneyimler edinmektedir. Bu bilgi ve deneyimleri zaman içerisinde karşılaştığı olay ve durumlara göre değiştirmekte, dönüştürmekte ve kalıcı davranışlar haline getirmektedir. Alan yazında bu durum öğrenme olarak tanımlanmaktadır. Düzenli (2019) öğrenme sürecinin, çoğunlukla bireyler tarafından gözlem yapma yoluyla oluşabileceğine değinmiştir. Bunun yanı sıra kişinin günlük yaşantısında karşılaştığı durumları tanımlayabilmek, bir anlam yükleyebilmek,

sebebiyle deneme ve yanılma yoluyla bir keşif süreci gerçekleştirmesini, öğrenme olarak kabul etmektedir (s. 5). Dal ve Tatar (2017) öğrenme kavramını, kişinin kendi yaşantısı yoluyla var olan davranışını değiştirmesi veya yeni davranış edinmesi ve bu durumun uzun süre kalıcılık göstermesi şeklinde açıklamışlardır (s. 2-3).

Aşılıoğlu (2017) en genel ifadeyle öğrenmeyi, bilebilmek ve yapabilmek olarak tanımlamaktadır. Kişinin bilmediği bir bilgiyi bilir hale getirmesi, yapamadığı bir işi yapabilmesi öğrenmeyi gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu durum bireyin davranışlarında veya zihinsel şemalarında değişim meydana getirmektedir (s. 15).

Öğrenme, bireyde yaşantılar yoluyla meydana gelen davranış değişikliğinin, süreklilik arz etmesi olarak tanımlanmaktadır. Öyle ki birey elde etmiş olduğu bilgiyi, ihtiyaç duyduğu anda kullanabiliyorsa öğrenme gerçekleşmiş demektir. Öte yandan edinilen bu davranışlar, bireyin yaşam sürecinin herhangi bir evresinde planlı veya dolaylı yollardan kazanılmaktadır. Sonradan elde edilen davranışların bazıları istenmedik olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, bireye istendik davranışların kazandırılması ve istenmedik davranışların meydana gelmemesi için gerekli tedbirlerin alınması hususunda, eğitim ve öğretimin önemini göstermektedir (Şentürk, 2020).

Öğrenme, kişinin çevresiyle etkileşim içinde olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyde yaşantı yoluyla oluşmuş bir davranışın, çeşitli şartlarda tekrar etmesi durumunda nispeten kalıcı izli bir hal alması veya davranışta değişiklik olması öğrenmenin gerçekleştiğini göstermektedir. Bu durum farklı yollardan gerçekleşebilmektedir. Bireyin günlük hayatında çevrenin etkisiyle ve kendi çabalarıyla edindiği davranışlar kendiliğinden öğrenme iken, kişide eğitim ve öğretim faaliyetleri kapsamında planlı ve programlı bir şekilde davranış değişikliği gerçekleştirilmesi yönlendirilmiş öğrenme olarak kabul edilmektedir (Deniz, 2020, s. 32-33; Yeşildal, 2020, s. 8; Ummanel ve Dilek, 2021, s. 43).

Dolayısıyla genel tabiriyle öğrenme; bireyin farklı yollardan, planlı veya rastgele bir şekilde çevresiyle etkileşime girmesi sonucunda, davranış değişimi sağlaması ve kalıcı izli davranış edinimi olarak ifade edilebilir.

Aydoğan (2020) ise öğrenme sürecinin verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, belirli bir plan çerçevesinde oluşturulmuş olan programı, uygulayacak öğretmenlerin önemine değinmektedir. Bireyde kalıcı ve etkili bir öğrenmenin gerçekleşebilmesinin, mesleki yeterliklerinin farkında olan ve eksikliklerini giderme çabası içinde olan öğretmenlerin varlığı

ile mümkün olduğunu dile getirmektedir. Bunun yanı sıra öğrenme sürecinde kullanılan, öğretim yöntem ve teknikleri ile materyallerin önemine vurgu yapmıştır. Gelişen ve değişen eğitim sisteminde, öğretime yardımcı olan çeşitli yöntem, teknik ve materyaller ile öğrenme sürecinin en etkili hale getirilmesinin, nitelikli bireyler ve etkili vatandaşların yetişmesine temel hazırlayacağına dikkat çekmiştir.

Peker (2019) benzer şekilde öğretimin etkili bir şekilde gerçekleşebilmesi için öğretme-öğrenme sürecini etkileyebilecek bütün öğelerin düzenlenmesi, öğrenme ortamının özelliklerinin iyileştirilmesi ve öğretime yardımcı olabilecek gerekli araç-gereç ve materyallerin kullanımına özen gösterilmesi gerektiğine değinmektedir (s. 8).

Alan yazın incelendiğinde bu noktada hem fikir olan birçok çalışma görülmüştür (Dutar, 2021; Çağır, 2020; Akgül, 2019; Türkal, 2018; Bilgiç, 2017). Bu sebepten bu araştırmanın Milli Eğitim Bakanlığının eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.1.3. Öğretim

Kişi, eğitim ve öğretim faaliyetleri aracılığıyla üyesi olduğu devletin bir vatandaşı olarak üzerine düşen görev ve sorumluluklar ile tanışmaktadır. Sahip olduğu temel hak ve özgürlükler ile ilgili bilgi edinmektedir. Öte yandan okullarda verilen dersler aracılığıyla bireylere kazandırılması hedeflenen temel değer, bilgi ve becerilerin edinimiyle öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına hazırlanmalarına destek olunmaktadır. Bundan dolayı öğretim kavramı ve öğretim sürecinin verimliliği önem arz etmektedir.

Öğretim, bireyin hedeflenen istendik davranışlara ulaşabilmesinde, kendisine yol göstermek, planlı ve çeşitli özellikler taşıyan etkinlikler düzenlemek, kişinin ihtiyaç duyduğu yöntem, teknik ve materyal teminini sağlayabilmek şeklinde tanımlanmıştır (Deniz, 2020, s. 32).

Güneş (2016), benzer şekilde öğretim kavramının birden fazla durumu içerisinde barındırdığına değinmektedir. Öğretimi; belirli bir amaç, plan ve program dâhilinde öğrencilere çeşitli bilgi, beceri ve deneyimlerin aktarılmasının yanı sıra öğrenme etkinliklerinin ve araç-gereçlerinin düzenlenmesi ve öğrenciye rehberlik edilmesi durumlarının tümü olarak tanımlamaktadır (s. 2-3).

Yeşildal (2020), öğretim sürecinde, okullar tarafından planlı ve programlı bir şekilde gerçekleştirilen öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin temelinde, etkili ve nitelikli vatandaşlar yetiştirilmesi olduğuna değinmektedir. Bu nedenle öğretim kavramını, eğitimde istenilen hedeflere ulaşılması amacıyla, belirli bir mekân ve zaman diliminde, öğretmen tarafından gerçekleştirilen planlı etkinlikler olarak tanımlamıştır (s. 8-9). Diğer yandan, öğrenmenin kalıcı ve etkili bir şekilde oluşabilmesi için öğretim sürecinde çeşitli yöntem, teknik ve materyallerin kullanımı gerekli görülmektedir. Bu noktada öğretmenlerin, sorumluluklarının farkında olarak, öğretim ilkelerini kendine kılavuz edinerek verimli bir öğretim süreci inşa etmelerinin önemi dile getirilmiştir (Şentürk, 2020, s. 4-6).

Öğretim; öğreticinin rehberliğinde ve yine öğretmenin tasarlayıp düzenlediği ortamda belirlenen plan ve programlar dâhilinde öğrencinin çeşitli bilgi, beceri ve değerleri edinmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Gözütok, 2021).

Bir başka yazara göre öğretim; öğrenme sürecinde bireye aktarılması hedeflenen bilgi, değer ve becerilerin, öğrencide istendik yönde ve kalıcı izli davranış değişikliği gerçekleştirebilmesi için gerekli ortamın düzenlenmesidir. Bu ortamın yöneticisi ve belirli bir plan ve program çerçevesinde yaratıcısı ise öğretmen olarak kabul edilmektedir (Düzenli, 2019, s. 5).

Alan yazında öğretim kavramı ve öğretim süreci ile ilgili çeşitli çalışmalar incelenirken öğretim ilkelerinin üzerinde sık sık durulduğu görülmüştür. Literatürde bu konudaki çalışmalarda hem fikir olunan öğretim ilkelerine aşağıda yer verilmiştir (Ummanel ve Dilek 2021; Şentürk, 2020; Peker, 2019; Aykaç, 2018; Akay, 2019).

Çocuğa görelık	Etkin katılım	Basitten karmaşığa	Somuttan soyuta
Hayatilik ilkesi	Yakından uzağa	Güncellik	Açıklık
Ekonomiklik	Sosyallık	Amaca dönüklük	Bütünlük

Şekil 2. 1. Genel öğretim ilkeleri.

2.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretimi

Devletleri ilelebet yaşatmak ve dünya devletleri arasında güçlü bir konum kazandırmak, ancak nitelikli vatandaşlara sahip olmakla gerçekleşebilmektedir. Bu noktada eğitim öncelikli ve önemli bir yer teşkil etmektedir. Eğitim alanına yapılan her türlü yatırım, güçlü bir gelecek için temel atmak olarak kabul edilebilir. Bu nedenle öğretim sürecinin öğrenen merkezli, aktif ve kalıcı bir şekilde tasarlanması önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve dünya ülkelerinde nitelikli vatandaşlar yetiştirmek sorumluluğunun, büyük çoğunluğunu sosyal bilgiler dersi öğretim programı üstlenmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, sosyal bilgilerin tanımına, amacı ve hedeflerine, dersin öğretim programında sosyal bilgilerde öğretme sürecine yer verilmiştir.

İnan (2014), sosyal bilgiler dersinin 1916 yılında Amerika'daki okullarda okutulmaya başlanmasının esas amacının, ülkenin son yıllarda yaşadığı birtakım sorunlara, çözüm olması umudu olduğuna değinmektedir. Bu sorunlar; ülkedeki artan göç, sık rastlanılmaya başlanan ırk ayrımcılığı durumu ve refah bir yaşama elvermeyen ekonomik şartlar şeklinde belirtilmiştir. Bundan ötürü yöneticilerin, sosyal bilgiler dersi ile yetişen yeni neslin, temel değerlere ve demokratik anlayışa sahip, toplumsal sorunlara karşı duyarlı ve çözüm arayışları için katılımcı vatandaşlar olmalarını hedeflediklerini söylemektedir (s. 1-3).

Sosyal bilimlerin kesiştiği bir çalışma alanı olan sosyal bilgiler, bireyin yaşamını daha kolay ve mutlu kılabilecek, potansiyelini keşfetmesine yardımcı olabilecek ve toplumla bir bağ kurmasını sağlayacak bilgiler olarak ifade edilmektedir (Sönmez, 1994, s. 8-10). Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimlerin içeriğinde yer alan bilgilerin ışığında, bireye temel değer ve beceriler kazandırma ve nitelikli bir vatandaş yetiştirme süreci olarak açıklanmıştır (Kayaalp, 2020).

Bir başka yazar, sosyal bilgileri; öğretim programına sahip bir ders adı ve sosyal bilimlerin ortak bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin arasındaki bağa değinerek, dersin içeriğinin oluşturulmasında sosyal bilimlerden yararlandığını dile getirmektedir. Sosyal bilgilerin genel amacının; nitelikli bireyler yetiştirmek olduğunu ve bu hedefi doğrultusunda sosyal bilimler ile iç içe olduğunu belirtmiştir (Safran, 2008, s. 10-11).

Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council of the Social Studies-NCSS), sosyal bilgileri şu şekilde açıklamaktadır; Sosyal bilgiler, toplumsal ve beşeri

bilimleri, bireyin sosyal yeterliliğini keşfetmesi amacıyla birbiriyle bağlantılı duruma getiren bir çalışma alanıdır. Dersin okul programı; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlere dayanmakta ve bu disiplinler ile beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimleri arasında eşgüdümlü, sistematik bir çalışma sağlamaktadır (NCSS, 1992).

Milli Eğitim Bakanlığı 2005 yılında hazırladığı programda sosyal bilgileri şu cümleler ile tanımlamaktadır: “Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında toplayan; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005).

Toraman (2018) sosyal bilgileri; eğitimin birinci ve ikinci kademesinde okutulan, farklı disiplinlerin bir araya gelmesinden oluşan, içeriğinde toplum için etkin vatandaşlar yetiştirilmesi amacıyla, toplum ve beşeri bilimlerinden yararlanan, bireylerin bilgi, beceri ve değer edinimini sağlayan bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır (s. 27).

Literatürde Sosyal bilgilerin ne olduğu ile ilgili birçok tanımla karşılaşmak mümkündür. Ancak bu tanımlamalardaki öğretim hedeflerine dikkat edildiğinde, sosyal bilgiler öğretiminin nitelikli bir vatandaş yetiştirilmesi hususundaki önemi görülecektir. Bu durum araştırmamızın konusunu doğrudan ilgilendirmektedir. Çünkü amacı temel değer ve becerileri edinmiş iyi ve etkin bir vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersinin, öğretim sürecinin nasıl gerçekleştiği, dersin amacına ulaşmakta başarılı olup olmadığını ortaya çıkartmaktadır.

Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’ne göre, sosyal bilgilerin öncelikli hedefi; birbiriyle bağ kurmuş dünyada, kültürel farklılık gösteren demokratik toplumların genç vatandaşları olan bireylere, toplumsal yararı gözeterek bilinçli ve makul karar alabilme yeterlilikleri kazandırmaktır (NCSS, 1992).

Özmen (2015), bireyin toplumsal hayatla iç içe yetişip, toplumu ve sahip olduğu yeterlilikleri keşfetmesinde ve geliştirmesinde sosyal bilgiler öğretiminin gerekliliğini vurgulamaktadır. Sosyal bilgilerin disiplinler arası bir program anlayışıyla hareket ederek, öğrenci için vatandaşlık bilincinin geliştirilmesinde önemli bir ders olduğuna değinmektedir.

Ülkemizde yürürlükte olan, sosyal bilgiler öğretim programı bir bütün olarak ele alındığında dersin öğretiminin genel amacının; etkin vatandaş yeterliliklerini taşıyabilen, laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Atatürk İlkelerine gönülden bağlanmış, vatanseverlik değerini edinmiş, hak, sorumluluk ve görevlerinin bilincinde olan yurttaşlar yetiştirmek olduğu dile getirilmiştir (Tay, 2013, s. 4-6).

Sosyal bilgiler dersi Türk milli eğitim sistemi içerisinde, bireyin fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin hemen her aşamasında, öğrenimini gördüğü bir ders olarak görülmektedir. Anahtarcıoğlu (2019)'na göre çocukluktan genç bir birey olana kadar geçen süre içerisinde, sosyal bilgiler dersinin bireye kazandırdığı duyarlılık, bilgi, değer ve beceriler kişinin yetişkin bir birey olduğunda vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirmesini ve karşılaştığı sorunlarla hem kendisi hem de devleti için mücadele edebilecek potansiyele sahip olabilmesini sağlamaktadır. Görüldüğü üzere bu durum dersin amacına ışık tutmaktadır.

Sosyal bilgilerin tanımı ve amacı için yapılan açıklamalar, dersin hedef ve kazanımları kapsamında gerçekleştirilen öğretim süreci sonunda, temel değer ve becerilere sahip etkin bir vatandaş yetiştirmiş olma gayesinin olduğunu göstermektedir. Bu kısımda dersin amacının daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle etkin vatandaş kavramı ile sosyal bilgiler öğretimi ilişkisine ve sonrasında sosyal bilgilerde değer öğretiminin önemine kısaca değinilecektir. Ayrıca bu durumun alan yazında etkin vatandaşlık, vatandaşlık eğitimi ve değer öğretimi çalışmaları ile ilgili araştırmalara yararlı olacağı düşünülmüştür.

İnsan, dünya hayatına gözlerini açtığı an itibariyle bir keşif sürecine de başlamaktadır. Bu süreçte kişi en yakını olan kendini tanımaya çalışırken, içine doğduğu toplumu da keşfetmeye uğraşmaktadır. Birey, o toplumun insanlarını kendisi için rol model almakta ve bağ kurmaya başlamaktadır. Kişi yurttaş olma bilincini ve yurttaşlık anlayışını bu süreçte kazanmaktadır. Bu noktada bireyin kişisel gelişiminde, somut bir örnek oluşturan toplumun sahip olduğu nitelikler önem arz etmektedir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda devletler, araştırabilen, eleştirebilen, küresel dünya ile ilgili, girişimcilik ruhuna sahip vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Hemen her ülkede sosyal bilgiler öğretimi ile bu hedef gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretimi ile bireyi toplum içerisinde aktif kılacak değer, beceri ve bilgiler aktarılmaya çalışılır. Bu noktada nasıl iyi, aktif, etkin bir vatandaş olunacağı sorusu önem taşımaktadır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde etkin sözcüğü “Hareketli, işleyen, çalışan, faal, aktif, dinamik” olarak ifade edilmektedir (Türkçe Sözlük, 2022).

Yiğen (2019), etkili vatandaşlığı; bireyin, toplumdaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmekte ve sosyal katılımı istekli olması olarak açıklamaktadır (s. 3). Çevik (2015), ise etkin bir vatandaş; demokratik bir toplumun oluşturulmasında, vatandaş olarak üyesi bulunduğu toplumun, sorunlarına karşı duyarlılık gösteren ve bu problemlerin giderilmesinde aktif rol alan birey olarak anlatmaktadır (s. 6-14). Ersoy (2007), etkin vatandaşlığı; bireyin demokratik toplumlarda; sivil toplum kuruluşlarında aktif olarak yer alması, oy vermesi, aday olması, devletin siyasi ve sosyal yaşamındaki eylemlerinin bilincinde olması şeklinde ifade etmektedir (s. 70).

Bir başka çalışmada araştırmacılar etkin vatandaşlığı, sosyal katılım becerisine sahip, görev ile sorumluluklarından kaçmayan, sahip olduğu hakların bilincinde olan ve çalışkanlık, duyarlılık gibi değerleri taşıyan bireyler olarak tanımlamışlardır (Değirmenci & Eskici, 2019, s. 234-256). Ülkesine yarar sağlamak niyetiyle, halkına ve devletine hizmet etmeye çalışan, askerlik yapmak, vergi vermek gibi görev ve sorumluluklarını yerine getiren kişiler; iyi, etkin vatandaşlar olarak ifade edilmektedir (Altunya, 2003).

Gündüz ve Gündüz (2002), etkili vatandaşlığı, kişilerin düşüncelerini ve hissiyatlarını başkalarının bilişiminde olmadan kontrol etmesine ve karar verme yetilerinde özgür fikirli olmalarıyla açıklamaktadır (s. 1-10).

Görüldüğü üzere, genel olarak literatürde etkin vatandaş ve etkin vatandaşlık kavramları, kişide bulunması gereken birtakım nitelikler üzerinden tanımlanmıştır. Tüm bunlar dikkate alındığında, etkin vatandaşlık kavramı; hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, devlete ve topluma karşı yükümlülüklerini yerine getiren, ülkesinin bugününe ve yarına katkı sağlayabilecek hizmetlerde bulunan, aktif ve katılımcı vatandaşlık olarak söylenebilir.

NCSS (Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi), etkili bir vatandaş; toplumdaki ve dünyadaki problemleri çözebilecek sivil bilgilere sahip, katılım becerisi yüksek ve her bir bireyin eylemlerinin, toplumda etkili bir değişiklik doğurabileceğine inan ve bu durumun farkında olan kişi şeklinde tanımlamaktadır (socialstudies.org). NCSS’ye göre etkili bir vatandaşın sahip olması gereken yeterlilikler;

Temel demokratik değerleri benimseyen ve onlara uygun yaşamaya çalışan, kendisinin, bir kişinin ailesinin ve toplumun iyiliği için sorumluluk kabul eden, yerel topluluklarımızı, milletimizi ve dünyayı şekillendiren insanlar, tarih ve gelenekler hakkında bilgi sahibi olan, ülkemizin kuruluş belgelerini, sivil kurumlarını ve siyasi süreçlerini bilen, yerel, eyalet, ulusal ve küresel düzeydeki insanlar üzerinde etkisi olan sorunların ve olayların farkında olan, yaratıcı çözümler geliştirmek için çeşitli kaynaklardan ve bakış açılarından bilgi arayan, anlamlı sorular soran, bilgi ve fikirleri analiz edebilen ve değerlendirebilen, kamu ve özel yaşamda etkili karar verme ve problem çözüme becerilerini kullanabilen, bir grubun bir üyesi olarak etkin bir şekilde işbirliği yapabilme yeteneğine sahip, sivil ve toplum yaşamına aktif olarak katılan kişi şeklindedir (socialstudies.org).

Etkin bir vatandaşın yeterliliklerini Akhan, Çiçek & Mert (2019), kendisine ve çevresindeki diğer bireylere karşı saygı duyan, toplumsal ve küresel sorunların farkında olup çözüm bulma çabasında olan, bilim ve teknoloji konularında bilinçli, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen birey olarak ifade etmişlerdir (s. 10).

Ersoy (2007), toplum içerisindeki görev ve sorumluluklarının bilincinde olan, kendi kişisel gelişimine ve toplumun bilim, teknoloji vd. alanlarda ilerlemesine katkı sağlayan, adaletsizlikle mücadele eden vb. niteliklere sahip bireyleri etkin bir vatandaş olarak değerlendirmiştir (s. 65-88).

Bir başka çalışmada ise sorumluluk almaktan korkmayan, toplumun ve devletin sosyal ve siyasal süreçlerine katkı sağlayabilen, ülkesinin tarihi birikimi hususunda bilgili olan ve demokrasinin sürdürülebilmesi adına faaliyetler gerçekleştirebilen bireylerin, etkin vatandaşlık yeterlilikleri gösterdikleri söylenmektedir (Bıçak & Ereş, 2018).

İlgili alan yazında görüldüğü üzere; bireyin etkin bir vatandaş olarak kabul görmesini gerektiren, birtakım yeterlilikler mevcuttur. Araştırmacıların ortak kanısına göre kişide bulunması istenen yeterlilikler; siyasal ve sosyal yaşama ilişkin katılım becerisinin yüksek olması, araştırma, problem çözüme, yenilikçi düşünme, eleştirel düşünme, iş birliği, karar verme, politik okuryazarlık, girişimcilik ve iletişim becerilerine sahip olması. Bunun yanı sıra, adalet, bilimsellik, çalışkanlık, saygı, eşitlik, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerini edinmiş olması şeklinde sıralanabilir.

Ülkemizde ilk kademedен itibaren okutulan sosyal bilgiler dersinin öğretim süreci tamamlandığında etkin bir vatandaş olan bireyin hangi özelliklere sahip olması gerektiğine

programda yer verilmiştir. Bireyin bu özellikleri edinmesinin öğretim sürecinde kullanılacak araç-gereç ve materyaller ile ilişki olduğu görülmüştür.

2018 Öğretim Programı'nın özel amaçları incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim sürecinde bireye aktarılması gereken özelliklerden bazıları şu şekildedir "...vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi, çevre duyarlılığı, eleştirel düşünme becerisine sahip, değişim ve sürekliliği algılama, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetme, toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek, katılımın önemine inanma, millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseme..." (MEB, 2018, s. 8).

Diğer yandan sosyal bilgiler öğretiminin amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi kapsamında bireyin sahip olması gereken temel değer ve becerilerinde bu konuda önemli bir yer edindiğine daha önce değinmiştik.

Programda yer alan değerler ve becerilerden bazıları şu şekildedir; "adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik" değerleri ile "araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, harita okuryazarlığı, kanıt kullanma, mekânı algılama, girişimcilik, iletişim, iş birliği, karar verme, politik okuryazarlık, problem çözme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, yenilikçi düşünme ve sosyal katılım" becerileri (MEB, 2018, s. 9).

Öğretim programında yer alan öğrencilere kazandırılması amaçlanan değerler ve beceriler ile dersin öğretim sürecinin sonunda etkin bir vatandaş yetiştirmek hedeflendiği görülmektedir. Özellikle programda yer verilmiş bazı beceri ve değerlerin doğrudan öğretim sürecinde kullanılacak araç-gereç ve materyaller ile ilgili olduğu (çalışkanlık, sorumluluk, harita okuryazarlığı, kanıt kullanma, mekânı algılama, girişimcilik, iletişim, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, yenilikçi düşünme) görülmektedir.

Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretiminin amacı; bireylere istenilen bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırarak etkin bir vatandaşın sahip olması gereken yeterliliklere ulaşmasını sağlamak olarak ifade edilebilir. Bu amaç doğrultusunda öğretme-öğrenme ortamının, çeşitli araç-gereç ve materyallerle zenginleştirilmesi gerekli görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi

öğretim programının özel amaçları incelendiğinde iki amacın öğretim araç-gereç ve materyaller ile ilgili olduğu görülmüştür. Bunlar;

- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler. Değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanır, şeklinde verilmiştir (MEB, 2018, s. 8).

Ülkemizde eğitimin ilk kademesinden itibaren okutulan sosyal bilgiler dersinin amacı, alan yazında görüldüğü üzere sadece bilgi aktarımı değil, aynı zamanda bir birey, bir vatandaş yetiştirme ve geliştirme sürecidir. Bu sebepten sosyal bilgiler öğretimi süreci, bireyin kendi kişiliğini oluşturması, temel değer ve becerileri kazanması, toplum içerisinde bir yer edinmesi ve ait olduğu devlete bağlılık göstererek nitelikli bir vatandaş olarak yetişebilmesi için temel görevi görmektedir. Dolayısıyla bu durum, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecini nasıl yönettikleri, hangi yöntem, teknik ve materyalleri kullandıkları, öğrenimin kalıcılığını ve verimliliğini artırmak için nasıl bir yol izledikleri ile doğrudan bağlantılıdır.

Alan yazında bu hususta özellikle sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin süreçte yararlandıkları yöntem ve teknikler üzerinde çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan araştırma esnasında yararlanılmış ve kaynakça bölümünde yer verilmiştir. Bu çalışmada ise alan yazından farklı olarak, sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde yararlandıkları materyaller ve bu husustaki yeterliklerine dair görüşlerine yer verilmiştir. Sadece bilgi aktarımı değil, bir birey ve vatandaş yetiştirme görevini üstlenen sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinin tasarlama ve uygulama süreçleri olan öğretmenlerin, görüşlerinin ilgili alan yazına ve benzer çalışmalara kılavuzluk edeceği düşünülmektedir.

Dolayısıyla çalışmanın bundan sonraki kısmında bu bölüm içerisinde, öğretim süreci ve tasarımı, eğitim teknolojisi araç-gereç ve materyal kavramı, eğitim ve öğretimde materyal kullanımı, materyal seçme ve materyal hazırlama ilkeleri, sosyal bilgiler dersinde kullanılan materyal ve kaynaklar, sosyal bilgiler dersinde materyal kullanmanın yeri ve önemi ile öğretim sürecinde materyal kullanımına ilişkin öğretmen yeterliklerine yer verilmiştir.

2.3. Öğretim Süreci ve Tasarımı

Öğretim süreci ve tasarımı, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Talim Terbiye Kurulu tarafından oluşturulan dersin öğretim programı ve bu programın uygulayıcısı öğretmen arasındaki ilişki ile açıklanabilir. Öğretim sürecini tasarlayan öğretmenlerin, bilgi, beceri, iletişim yeterlikleri ve tecrübeleri bu sürecin öğrenci için verimli olup olmamasını doğrudan etkilemektedir. Bu durumun yanı sıra öğrenme ortamını dolaylı yönden etkileyen iki farklı ortamdaki bahsetmek mümkündür. Bunlar, fiziksel ortam ve psikolojik ortam olarak ifade edilebilir. Fiziksel ortam; öğrenmenin gerçekleştiği ortamı etkileyen çevresel etkenler olarak söylenebilir. Fiziksel ortama etki eden çevresel koşullara; sınıf mevcudu, gürültüsüz ve uygun ışık alan bir ortam, sınıf yerleşim düzeni, bunun yanı sıra sağlık koşullarına dikkat edilen, havalandırılabilen ve uygun ısıya sahip bir ortam örnek verilebilir. Diğer yandan psikolojik ortam ise; öğrenmenin sağlıklı bir şekilde oluşabilmesi için öğretmen ve öğrenciler arasındaki olumlu yönde gelişmiş bir ilişki bağı olarak açıklanmaktadır (Bulut, 2021, s. 29).

Dolayısıyla öğretim sürecinin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öğreticinin sahip olması gereken birtakım yeterliklerin bulunması ve fiziksel ortam ile psikolojik ortam koşullarının sağlanması gerekli görülmektedir.

Avcı (2013) eğitimin oluşmasında, öğretim sürecinde gerçekleştirilen iletişimin hangi koşullar içerisinde sağlandığının önemine vurgu yapmaktadır. Öğrenme ve öğretme işinin meydana geldiği mekânın, öğretmenin ve öğrencinin etkileşiminin üzerinde dolaylı olarak etkisinin olduğuna ve bu durumun da öğrenimin kalıcılığını etkilediğine değinmektedir. Bilginin aktarıldığı ortamın fiziksel ve psikolojik koşullarının sağlanmasının yanı sıra zaman içerisinde gelişen ve değişen dünyayı yakalamak adına, öğretim sürecinin de değişim ve yeniliklere açık olmasına dikkat çekmiştir. İlaveten öğretmenler, öğretim sürecinin tasarlayıcıları olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla gerçekleştirecekleri etkinlikler, oluşturacakları materyaller, kullanacakları yöntem ve teknikler bu sürecin verimliliğini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle öğretim sürecinde yaralanacakları araç-gereç ve materyallerin temini önem arz etmektedir.

Öğretme-öğrenme sürecinde, öğrencilerin kazanması istenilen bilgi, beceri ve değerleri dolayısıyla edinmeleri gereken kazanımları, kalıcı ve pratik şekilde elde edebilmeleri öğretim sürecini düzenleyen öğretmenin sorumluluğunda olduğu kabul edilmektedir. Öğretmenin öğretim ortamında yapacağı düzenlemeler ve öğretim esnasında kullanacağı yöntem-teknik ve materyaller öğrencilerin konu ile çok boyutlu bir etkileşim

sağlamasına yardımcı olmaktadır. Bu durumun öğrencilerin bilişsel ve psikomotor beceriler edinerek etkili bir öğrenme ortamının oluşmasına destek olduğu dile getirilmektedir (Beydoğan, 2020, s. 129-132).

Özetleyecek olursak; öğretmenin öğretim sürecini belirli bir plan ve program çerçevesinde yürütmesinin yanı sıra öğretime destek olması sebebiyle, çeşitli aşamalarda kullanacağı farklı yöntem-teknik, materyal ve kaynaklar bu sürecin en etkili şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacağı söylenebilir.

2.4. Eğitim Teknolojisi Araç-Gereç ve Materyal Kavramı

Teknoloji kavramı, genel olarak kişinin edindiği teorik bilgileri, beceri ve yeteneklerini uygulamaya dökmesi, gelişen ve değişen dünya düzeninde gerekli işlevsel yapılar oluşturması olarak ifade edilmiştir. Teknoloji günümüzde hemen her alanda kullanılmaktadır. Eğitim ve öğretim faaliyetleri de teknoloji ile bütünleşmiş bir hal almıştır. Eğitim sisteminin her kademesinde teknolojiden yararlanılmaktadır. Bu durum zaman içerisinde eğitim teknolojisi kavramını ortaya çıkarmıştır. Genel anlamda eğitim teknolojisi; öğretme-öğrenme sürecinde bilginin sistematik bir şekilde aktarılması, öğrenme ortamının tasarlanması ve geliştirilmesi olarak açıklanmaktadır. Zaman içerisinde eğitim ve öğretim sürecine uyarlanılarak kullanılan teknoloji ile geleneksel sınıf düzeninin çok yönlü değişimi sağlanmıştır (Yanpar Yelken, 2021, s. 2-4).

Bir başka yazar eğitim teknolojisini şu şekilde açıklamaktadır; uzun bir değişim ve gelişim süreci sonucunda ortaya çıkan eğitim teknolojisi kavramını, bireyin öğrenim sürecinde karşılaştığı problemlere çözümler geliştirmek için çeşitli bilgi, yöntem, teknik ve araç-gereç düzenlemelerinin yapılması şeklinde ifade etmek mümkündür. Ülkeler arasında yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimler, teknoloji ile toplumsal değişim ve gelişimi tetiklemektedir. Bu durumdan eğitim ve öğretim faaliyetleri de etkilenmektedir. Bu süreç zaman içerisinde eğitimde teknolojiden yararlanmayı gerekli kılmıştır. İlaveten öğretim sürecinde kullanılan teknoloji ile bireyin daha nitelikli ve üretken bir yaşamın kapısını aralamayı başardığına değinmektedir (Sever, 2017, s. 4-7).

Öğrenme ortamında yer alan öğretim araç-gereç ve materyalleri uyarıcı zenginliği sağlamakta ve öğrencinin aktif katılımını etkilemektedir. Öğrenci seviyesine uygun araç-gereç ve materyal seçimi öğrenim sürecini desteklemektedir. Araç-gereç ve materyal kavramları çoğu zaman aynı anlamda kullanılsa da eğitim ve öğretim faaliyetleri söz konusu olduğunda

materyal kavramının kullanımının daha sık olduğu kabul edilmiştir. Tekmen (2020), bu duruma değinerek araç-gereç ve materyal kavramlarını birlikte açıklamaktadır; öğretim sürecinde öğrencide oluşması istenilen kazanımları hedefleyen araç-gereçleri, materyal olarak tanımlamaktadır (s. 42-43).

Araç-gereç ve materyal kavramlarının literatürde birbiriyle ilişkili olarak açıklandığı görülmektedir. Bazı yazarlar ise araç ve gereç kavramlarını ayrı ayrı ele almıştır. Araç kavramı daha ziyade herhangi bir işi yaparken kolaylık sağlaması amacıyla yararlanılan çeşitli malzemeler (yazı tahtası, dolma kalem vb.) olarak ifade edilmiştir. Gereç kavramı ise bir faaliyeti gerçekleştirebilmek için yararlanılan ve tükenebilen maddeler (pil, tebeşir, mürekkep vb.) olarak açıklanmıştır (Sever, 2017, s. 8-9 ve Demircioğlu, 2020, s. 10).

Öğretme-öğrenme sürecinde yararlanılan öğretim araçları bireyde çok yönlü ve kalıcı öğrenmeyi desteklemektedir. Öğretim sürecinde yararlanılan öğretim araçlarından bazıları şu şekilde söylenebilir; yazı tahtası, akıllı tahta, bilgisayar, flash bellek, dijital kamera, dijital ses kayıt cihazı, cep telefonu, projeksiyon cihazı, radyo-teyp, televizyon (Yanpar Yelken, 2021, s. 166-173).

Avcı Yücel ve Ergün (2015) ise öğretimde kullanılacak araç ve gereçlerin bazı özellikler taşıma gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Öğretme-öğrenme sürecinde kullanılacak araç-gereçlerin öğrenci seviyesine uygun olması, dayanıklı ve kullanışlı olması, ders içeriğiyle uyumlu olması, öğrenciye aktarılmak istenilen mesajın doğru bir şekilde ulaşması için araç-gereçlerin içerdiği bilgilerin doğru ve görsel tasarımının dikkat çekici olması gerektiğine değinmişlerdir (s. 51).

2.5. Eğitim ve Öğretimde Materyal Kullanımı

Çalışmanın bu bölümünde öğretim materyali kavramına, öğretim materyallerinde bulunması gereken özelliklere, öğretim-öğrenme sürecinde materyal kullanımının yararlarına ve öğretim sürecinde kullanılan temel materyallere değinilmiştir.

Öğretim materyali kavramı, öğrencilerin hedeflenen kazanımları edinmelerini sağlamak amacıyla, öğretim araçlarından faydalanılmasını ifade etmektedir. Öğretim sürecinde kullanılan materyal ve araçlar birbirlerini tamamlayıcı niteliğe sahiptir. Materyallerin ortaya çıkmasında araç ve gereçlerden yararlanılmaktadır. Örneğin, etkileşimli tahta bir araçtır fakat öğretim esnasında etkileşimli tahta üzerinden video izlemek, grafik

oluşturmak vb. nedenlerle kullanılması onu bir öğretim materyali yapmaktadır (Yanpar Yelken, 2020, s. 13).

Öğretim materyalleri, öğretmenin öğretme ve öğrenme ortamında öğrenimi kolaylaştırmak, öğrenciye bilgiyi aktarmak ve pekiştirmek, planlanan öğretim hedeflerine ulaşılmasını desteklemek, hedeflere ulaşıp ulaşılmadığına dair dönüt alabilmek amacıyla kullandığı araç-gereç ve malzemeler olarak açıklanmaktadır. Bunun yanı sıra öğretim materyallerinde bulunması gereken temel özellikler; öğretim sürecinde öğrencinin aktif rol almasını sağlaması ve öğrenimi desteklemesi, öğrenci özelliklerine uygun olması, konuya uygun olması, basit, sade ve anlaşılır olması, dayanıklı olması, önemli özet bilgilere yer vermesi, dönüt ve düzeltme imkânı sağlaması, şeklinde belirtilmiştir (Özerbaş, 2020, s. 27-28; Ünver, 2021, s. 394).

Bireyin gelişen ve değişen dünya düzenine uyum sağlayabilmesi için belli başlı bazı becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle öğretim-öğrenme ortamlarında yararlanılan öğretim materyallerinin, bireyin bu becerileri kazanmalarını destekleyecek şekilde tasarlanması gerekli görülmektedir. Öğretim materyallerinde bulunması gereken birtakım özellikler mevcuttur. Bunlar; öğrenmeyi kolaylaştırması, ilgili konu alanına uygun olması, bireyin edinmesi hedeflenen kazanımlarla uyumlu olması, öğrenci seviyesine uygun olması, öğretimi yapılan konunun desteklenmesi ve zengin bir öğrenme-öğretim ortamı sunması şeklinde belirtilmiştir (Arslankara ve Usta, 2020).

Eğitim ve öğretim sürecinde öğrenci seviyesine uygun, öğrencinin soyut kavramları somutlaştırmasına yardımcı olacak, öğrenciler için çok yönlü bir öğrenme ortamı sunacak, bireyin sadece bilişsel değil beraberinde duyuşsal ve psikomotor gelişimlerini destekleyecek materyallerin kullanılması, öğrenmenin kalıcılığını etkilemektedir. Genel olarak öğretmen tarafından tasarlanan öğrenme ortamında, çeşitli materyallerin kullanımı, öğrencilerin konuyu daha iyi kavramalarına, derse aktif katılımlarına, farklı duyu organlarını işe koşarak bilgiyi edinmelerine fırsat tanımaktadır. Bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda, öğretim sürecinde kullanılan materyallerin, etkili ve verimli bir öğrenme ortamı sunduğu görülmektedir (Avcı Yücel ve Ergün, 2015, s. 50).

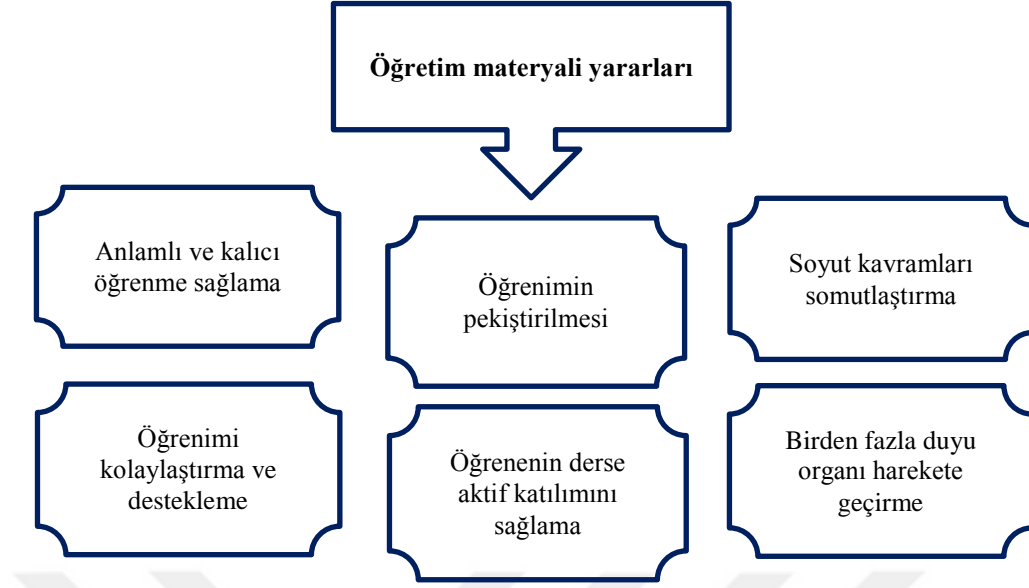
Öğretim-öğrenme ortamını tasarlayan ve düzenleyen öğretmenlerin, öğretim sürecini daha keyifli ve mutlu hale getirecek, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayacak, öğrenimi kolaylaştıracak ve kalıcı hale getirecek materyaller ile desteklemesi gerekmektedir. Öğretim

sürecinde kullanılan materyallerin, bireyin birden fazla duyu organına hitap etmesi, yaparak-yaşayarak bir öğrenim sağlama, soyut ve karmaşık olan durumları somut ve basit hale indirilmesi gibi birçok yararından söz edilebilir. Bununla beraber öğretim materyallerinin faydalarını şu şekilde söylemek mümkündür; çoklu öğrenme ortamı sağlama, bireysel ihtiyaçları karşılama, uyarıcı ve dikkat çekici olma, bilgiyi hatırlamayı kolaylaştırma, soyut kavramları somutlaştırma, kolay öğrenmeye yardımcı olarak zamandan tasarruf sağlama, güvenli gözlem yapma imkânı sağlama, öğretici için farklı şubelerde içeriğin birbiriyle tutarlı sunulmasını sağlama (Karakuş, 2020, s. 57-60; Özerbaş, 2020, s. 28).

Araştırmanın bu başlığı altında öğretim materyallerinde bulunması gereken özelliklere ve öğretim sürecindeki faydalarına değinilmiştir. Şu aşamada çalışmadan faydalanacak araştırmacılar için, bir öğretim materyallerinde bulunması gereken temel özelliklere ve öğretme-öğrenme sürecinde materyal kullanımının bazı yararlarına ilişkin şekiller oluşturulmuş ve aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2. 2. Öğretim materyallerinde bulunması gereken temel özellikler.

Şekil 2. 3. Öğretim sürecinde materyal kullanımının yararları.

Diğer yandan öğretim sürecinde yararlanılan öğretim materyallerinden bazılarında değinmek gerekli görülmektedir. Bunlar; ders kitapları, gerçek kişi, nesnelere ve modeller, deneyler, ansiklopediler, yap-bozlar, çalışma yaprakları, kesme-katlama-yapıştırma materyalleri, resimler-grafikler-şemalar, ses kasetleri, video kaydı, internet ve web siteleri, power point sunumları, dijital öykü vb. olarak ifade edilmiştir (Yanpar Yelken, 2020, s. 122-156).

Bir diğer yazar öğretim sürecinde kullanılan materyalleri; kitaplar, etkileşimli tahta, resimler, afişler, grafikler, gerçek eşya ve modeller, projektör, radyo, pikap ve plaklar, ses bantları, televizyon, video, film ve internet olarak söylemektedir (Baki, 2012, s. 11-12).

2.6. Materyal Seçme ve Materyal Hazırlama İlkeleri

Öğretim materyalleri seçilirken ve hazırlanırken dikkat edilmesi gereken birtakım ilkeler mevcuttur. Öncelikle materyal seçiminde etkili olan durum, bir öğretim materyalinde bulunması gereken özelliklerin neler olduğudur. Araştırmanın bir önceki başlığı altında öğretim materyalinin taşıması gereken özelliklere değinilmiştir. Literatürde materyal seçilirken dikkat edilmesi gereken özellikler benzer şekilde açıklanmaktadır.

Yıldız ve Yıldız (2021) seçilecek materyalin; öğrenci seviyesine uygun olması, öğretim programı ile uyumlu olması, iletilecek mesajların doğru olması, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış olması, dikkat çekici ve öğrenci katılımını teşvik eden özelliklere sahip olması gerektiğine değinmektedir. Bununla beraber bir öğretim materyali tasarlanırken dikkat

edilmesi gereken ilkeler için de şunları söylemektedir; öğretim materyali; basit, sade ve anlaşılır olmalı, dersin hedef ve amaçlarına uygun hazırlanmalı, tüm konuyu içermek yerine konuyu özetleyici olmalı, görsel özellikler içerikle uyumlu olmalı ve önemli noktalarda kullanılmalı, öğrenci materyal üzerinde alıştırmaya yapabilmeli, her öğrenci erişebilmeli ve kullanımı kolay olmalı (s. 362-363).

Öğretme-öğrenme sürecinde yararlanılacak bir materyal, seçilir veya tasarlanırken sahip olması gereken birtakım ilkeler bulunmaktadır. Doğru tasarlanmış veya seçilmiş bir materyal öğretim amacına hizmet edecek ve öğrenim kalitesini artıracaktır. Bu nedenle bir öğretim materyalinde bulunması gereken ilkeler önem arz etmektedir. Literatürde bir öğretim materyali hazırlanırken dikkat edilmesi gereken tasarım ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır; denge (formal ve informal denge), hizalama, bütünlük, vurgu, zıtlık, oran/orantı ve yakınlık (Efendioğlu, 2019, s. 318-322; Ünver, 2021, s. 396).

Ünver (2021) öğretmenlerin öğretim sürecinde kullanacakları araç-gereç ve materyalleri kendileri belirlediklerine ve materyal seçme veya hazırlama durumlarında dikkat etmeleri gereken ilkelerin bulunduğuna değinmektedir. Bunları; öğretimin hedefleri, öğrencilerin özellikleri, konunun yapısı, yöntem ve teknikler, öğretim ortamının yapısı, araç-gereçlerin fonksiyonları, zaman, maliyet, öğretmenin tutum ve becerileri şeklinde belirtmiştir. Ayrıca Ünver, bir öğretim materyali tasarlanırken takip edilmesi gereken belli başlı bazı işlem basamaklarının olduğunu da söylemektedir. Bunları sırasıyla şöyle belirlemiştir; amaç ve alanların belirlenmesi (bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlar), öğrenci özelliklerinin belirlenmesi, içerik analizinin yapılması, içerik ve aracın bütünleştirilmesi ve hedefe ulaşım düzeyi bakımından materyalin değerlendirilmesi (s. 394-395).

Bir başka yazar benzer şekilde materyal seçiminde veya hazırlanmasında, öğretme-öğrenme ortamını düzenleyen ve tasarlayan öğretmenlerin kullanacağı materyalde dikkat edilmesi gereken temel ilkeleri; dersin kazanım ve amaçlarına uygun olması, güncel bilgiler içermesi, öğrenme ilkeleriyle uyumlu olması, kullanışlı ve işlevsel olması ve çağın beklentilerine uygun olması şeklinde ifade etmektedir (Çam, 2021, s. 155).

Baki (2012) bir öğretim materyalinin seçimini ve hazırlanmasını etkileyen birçok durumun olduğunu söylemektedir. Öncelikle bir öğretim materyali seçilirken; öğrenci özelliklerinin, öğretim kazanımlarının, öğretmen becerilerinin dikkat edilmesi gereken temel unsurlar olduğunu belirtmektedir. Bununla beraber, zaman ve maliyet, öğrenme ortamı ve

öğrenci sayısı durumlarının da göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Öte yandan bir öğretim materyali hazırlanırken dikkat edilmesi gerekenleri; basit, sade ve anlaşılır olması, dersin kazanım ve amaçlarına uygun olması, özet bilgiler içermesi, öğrenci seviyesi ve pedagojik özellikleri ile uyumlu olması, gerçek hayat ile tutarlı olması, öğrenci için alıştırmaya imkânı sağlaması, gerektiğinde kolaylıkla geliştirilebilir ve güncelleştirilebilir olması ve dayanıklı olması şeklinde belirtmektedir. Son olarak bir öğretim materyali tasarlanırken dikkat edilmesi gereken tasarım öğeleri ve ilkelerini de; alan, çizgi, şekil-form, doku, renk, harf ve yazı, oran, denge, bütünlük, ritim, vurgu ve ahenk olarak sıralamaktadır (s. 15-25).

Çalışmanın bu başlığı altında literatürde yer verilen öğretim materyalleri seçme ve hazırlama ilkelerine değinilmiştir. Bu aşamada çalışmadan yararlanacak araştırmacılar için, öğretim materyalleri seçilirken ve hazırlanırken dikkat edilmesi gereken durumlara ve materyal tasarım ilkelerine dair şekiller oluşturulmuş ve aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2. 4. Öğretim materyalleri seçimi ve hazırlanışı.

Şekil 2. 5. Öğretim materyalleri tasarım ilkeleri.

2.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Materyal ve Kaynaklar

Sosyal bilgiler dersinin içeriği bilindiği üzere birden fazla sosyal bilim dalının bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur. Bunlar arasından özellikle coğrafya ve tarih bilimlerinin öğretiminde materyallerden yararlanılması önemli kabul edilmektedir. Dolayısıyla sosyal bilimlerin içeriğini taşıyan sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde yararlanılacak birçok materyal bulunmaktadır. Kullanılabilecek araç-gereç, kaynak ve öğretim materyalleri görsel, işitsel veya hem görsel hem de işitsel olabilir.

Örten, Keskin ve Ekici (2017), sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde; ders kitabı, öğretmen kitabı, alıştırma kitabı, atlas, sözlük, yazım kılavuzu, ansiklopediler, öykü-roman-şiir kitapları, gazete, dergi, akıllı tahta, düz resimler, çizgi resimler, duvar resimleri, flash kartlar, figürünler (heykelcik), levhalar, afişler, karikatürler, fotoğraflar, kavram haritaları, harita, kroki ve grafikler, maketler, numuneler, küre, yeryüzü şekilleri, slaytlar, projektörler, radyo, pikap ve plaklar, teyp ve ses bantları, CD çalar, müzik aletleri, video, televizyon ve filmlerin öğretim materyalleri olarak kullanılabileceğine değinmektedir (s. 81-84)

Teknolojinin gelişimi, gündelik hayatta hemen her alanda kullanımını yaygınlaştırmıştır. Bu durum sosyal bilgiler öğretiminde de zaman içerisinde teknoloji kullanımını artmıştır. Bugün sosyal bilgiler dersinde çok yönlü bir öğrenme ortamının oluşturulması için birçok araç-gereç materyal ve kaynaklardan yararlanılabilir. Bunlardan bazıları; bilgisayar, internet, çizimler, grafikler, çizelgeler, fotoğraflar, diyagramlar, animasyonlar, simülasyonlar, videolar, üç boyutlu modeller, sanal gerçeklik ortamları olarak ifade edilmiştir (Bayraktar ve Coşkun, 2020, s. 134).

Öztürk, Coşkun ve Otluoğlu (2014) ise sosyal bilgiler öğretimine kullanılabilen edebi ürünler, kaynak ve materyaller olarak; efsaneler, destanlar, romanlar, anılar, masallar, bilmeceler, şiirler, öyküler, gezi yazıları, halk şiirleri (türküler), tiyatro eserleri, siyasetnameler, biyografiler, makaleler, mektuplar, belgeseller, karikatürler, halk hikâyeleri ve sözlükleri söylemektedirler (s. 100)

2.8. Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Kullanmanın Yeri ve Önemi

Yapılan araştırmalarda bireylerin, yaparak ve yaşayarak edindiği bilgiyi hatırlama düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Okuma, işitme ve görme durumlarının tek başına bilgiyi hatırlamak için yeterli olmadığı; görme, işitme, yapma ve söyleme durumları bir arada olduğunda bilgiyi hatırlamanın kolaylaştığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin aktif kılındığı, görerek, işiterek, dokunarak edindiği bilgilerin kalıcılık düzeyleri artmaktadır. Bu durum her dersin öğretimi için geçerli olduğu gibi sosyal bilgiler öğretiminde de önem arz etmektedir. Öğretim sürecinde materyal kullanımı tarih, coğrafya gibi sosyal bilimlerin konularının öğreniminin kalıcılığını desteklemekte ve konu işlenişini öğrenci için zevkli bir hale getirmektedir (Çelikkaya, 2017, s. 40-45).

Öğrencilerin öğrenim sürecinde araç-gereç ve materyal kullanması, öğretmek istenilen konuyla ilgilenmesini, odaklanmasını sağlamaktadır. Bu durum öğrenciyi etkin kılma ve dikkatini derse vermesini desteklemektedir. Dolayısıyla öğrenimini kolaylaştırarak, konuyu daha kısa sürede kavramalarını ve uzun süre unutmamalarını sağlamaktadır. Öte yandan öğretme-öğrenme ortamında çeşitli materyallerden yararlanılması öğrencinin merak duygusunu harekete geçirerek, bilgiyi öğrenme isteğini açığa çıkarmaktadır. Ayrıca bilgiyi aktarmak veya bilgiyi desteklemek vd. nedenlerle kullanılan öğretim materyalleri temel kullanım amacı dışında öğrenciler için farklı edinimler de sağlayabilmektedir. Örneğin bilgi aktarımı için kullanılan bir öğretim materyali, işbirlikli öğrenmeyi, öğrencinin çeşitli beceri ve değer edinimlerini de destekleyebilir (Aksin, 2020a, s. 43-46).

Öğretim materyallerinin öğrenim sürecindeki bu etkileri göz önünde bulundurulduğunda önemi görülmektedir. Literatürün yanı sıra sosyal bilgiler dersi öğretim programında materyal kullanımına özellikle değinilmektedir. Programda öğrencilerin merkeze alındığı, derse katılımının aktif kılındığı, yaparak ve yaşayarak öğrendiği bir öğrenim ortamının oluşturulmasına vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle araştırmanın bu kısmında sosyal bilgiler öğretim programında materyal kullanımına dair yer verilen bilgilere değinilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretiminde, araç-gereç, materyal ve kaynak kullanımının önemi, dersin kendi öğretim programı incelendiğinde görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programının farklı bölümlerinde, öğretme-öğrenme sürecinde kullanılacak araç-gereç, materyal ve kaynaklar ile ilgili çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Araştırmamızda daha önce sosyal bilgiler eğitimi ve öğretimi başlığı altında öğretim programının özel amaçları, programda yer verilen değer ve beceriler incelenmiş ve öğretim materyalleri ile ilgili görülen maddelere değinilmiştir. Bunun dışında programın diğer bölümleri incelenmiş ve çalışma konusu ile ilişkili olanlar aşağıda sunulmuştur. Öğretim programının “yetkinlikler” bölümünde yer alan ilgili kısımlar;

- Dijital Yetkinlik: İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayar kullanımı ve iletişim kurulması gibi temel becerileri desteklemektedir.
- Kültürel Farkındalık ve İfade: Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin öneminin takdiridir (MEB, 2018, s. 5).

“Sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar” başlığı altında yer verilmiş maddeler incelenmiş ve çalışma konusu ile ilişkili olanlar aşağıda sunulmuştur.

- Programda kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi), pazaryerine, resmi dairelere, sergilere, arkeolojik kazı alanlarına, müzelere (sanal müze gezisi) vb. yönelik olabilir.
- Efsane, destan, masal, atasözü, halk hikâyesi, türkü ve şiir gibi türlerden yararlanılarak ders edebi ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek, roman, tarihi roman, hatıra, gezi yazısı ve fıkra gibi edebi ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, musiki, minyatür, gravür, hat, heykel,

mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir.

- Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (siber dolandırıcılık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve dışı etkinliklere yer verilmelidir (MEB, 2018, s. 10).

Öğretim programında yedi öğrenme alanı yer almaktadır. Bunlardan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ile “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında, sosyal bilgiler dersinde araç-gereç, materyal ve kaynak kullanımının önemine değinilmektedir.

- İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında öğrencilere; araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama becerilerinin kazandırılması hedeflenmiştir.
- Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında öğrencilerden; yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojideki gelişmelerin temeli olduğunu; bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisini edinmeleri beklenmektedir (MEB, 2018, s. 11).

Son olarak öğretim programında yer alan “kazanımlar” incelenmiş ve araştırmayla ilişkili olanların bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

- SB.4.1.1. Resmi kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
- SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışmasını yapar.
- SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.
- SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.
- SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur (Türkiye'nin Siyasi ve Fiziki Haritası öğrencilerle birlikte incelenir. Bu kazanım işlenirken şiir, hikâye, destan gibi edebi ürünlerden yararlanır).

- SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.
- SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır (Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtması sağlanır).
- SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır (Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur).
- SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.
- SB.6.2.1. Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafî, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur (Destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanır).
- SB.7.2.5. Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir. Yerli ve yabancı seyyahların seyahatnamelerinden örneklere yer verilir (MEB, 2018, s. 14-25).

Görüldüğü üzere öğretim sürecinde çeşitli kaynak ve materyallerin kullanımına özellikle dikkat çekilmiştir. Ayrıca programda kazanımlarla beraber hangi materyal ve kaynakların kullanılabilmesine dair örneklere de yer verilmiştir. Bunlardan bazıları; resimli grafikler, çeşitli haritalar, şiir, hikâye, destan gibi edebi ürünler, görsel ve yazılı iletişim araçları, destan, yazıt gibi kaynaklar, yerli ve yabancı seyyahların seyahatnameleri, internet, minyatür, heykel, bilgisayar kullanımı ve sanal müze gezisi şeklinde ifade edilmiştir.

Diğer yandan literatürde öğretim sürecinde materyal kullanımının önemine değinilirken, öğrenim ortamı düzenleyicisi ve tasarlayıcısı olan öğretmenlerin, araç-gereç ve materyal kullanımında sahip olması gereken birtakım yeterliklerin bulunduğu da değinilmektedir. Bu duruma bir sonraki başlık altında yer verilmiştir.

2.9. Öğretim Sürecinde Materyal ve Kaynak Kullanımında Öğretmen Yeterlikleri

İnsanlığın çağdaşlaşma sürecine önemli katkıda bulunan bilgi ve iletişim teknolojilerinin; toplumsal ilişkiler, kültür, eğitim, politika, ekonomi gibi hemen her alanda kolaylık sağladığı yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu durum sürekli gelişen teknolojinin hızını yakalayabilecek donanıma sahip vatandaşlar yetiştirmeyi gerekli kılmaktadır. Ülkemizde eğitim ve öğretimde yenileşme hareketleri çerçevesinde son yıllarda teknolojik gelişmelerin hız kazandığı görülmektedir.

Özellikle ülkemizde YEGİTEK bünyesinde yer alan, yapılandırmacı eğitim yaklaşımı temelinde oluşturulmuş; Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi

İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi kapsamında eğitim ve öğretim sürecinde teknolojik imkânlardan üst düzeyde yararlanılmaya çalışılmaktadır.

Eğitim Bilişim Ağı ; “Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından her bir bireyin kullanımına ücretsiz olarak sunulan çevrimiçi bir sosyal eğitim platformu” olarak bilinmektedir. Bu platformun amacı; “bilgi teknolojileri aracılığıyla etkili materyal kullanımını destekleyip teknolojinin eğitim ile bütünleşmesini sağlamak” olarak hedeflenmiştir (EBA, 2022).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2012 yılından itibaren pilot uygulamayla başladığı, FATİH Projesi kapsamında gerekli altyapı hizmetlerinin tamamlanmasıyla eğitim ve öğretim sürecinde teknolojik imkânların en iyi şekilde kullanılmasına çalışılmaktadır. (Güllüoğınar, Kuzu, Dursun, Kurt & Gültekin, 2013).

Görüldüğü üzere içinde bulunduğumuz çağ gereği ölkemiz de diğer dünya devletleri gibi, teknolojik yenileşme ve gelişme hareketlerinin birçok alanda gerekli olduğu kadar, eğitim ve öğretim alanında da gerekli olduğunun bilincindedir. İletişim ve teknoloji öncelikli olan bu çağda devletler, eleştirel ve pratik düşünebilen, kendi toplumunun ve dünya toplumlarının problemlerini analiz edebilen, çözüm üreten, girişimci, katılımcı ve özgüven sahibi bireylere ihtiyaç duymaktadır.

Sürekli değişen ve gelişen bir dünyada, farklı toplumlar ve kültürler tarafından üretilen yenilikleri takip etmek ve ayak uydurmak ancak dinamik bir toplum yetiştirebilmek ile mümkündür. Bu noktada öğretme-öğrenme ortamının düzenleyicisi ve tasarlayıcısı olan öğretmenlerin sahip oldukları yeterlikler son derece önem kazanmaktadır.

Araştırmada şimdiye kadar; eğitimle ilgili temel kavramlar, sosyal bilgiler eğitimi ve öğretimi, öğretim süreci ve tasarımı, eğitim teknolojisi araç-gereç ve materyal kavramı, eğitim ve öğretimde materyal kullanımı, materyal seçme ve materyal hazırlama ilkeleri, sosyal bilgiler dersinde kullanılan materyal ve kaynaklar, sosyal bilgiler dersinde materyal kullanmanın yeri ve önemine yer verilmiştir.

Ancak öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına dair en etkin sorumluluk, öğrenme ortamının düzenleyicisi ve tasarlayıcı olan öğretmenlere aittir. Literatürde ve Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından araç-gereç,

materyal ve kaynak kullanımına dair öğretmenlerin sahip olması gereken birtakım yeterlikler belirlenmiştir.

Aksin (2020b), öğretmenlerin her geçen gün yenilenen, değişen ve gelişen bilimsel ve teknolojik faaliyetlerin farkında olmasına, yenilikleri ve değişimi takip edebilmesine dolayısıyla geleneksel anlayışın yerini yenilikçi yaklaşımın alması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Öğrencilerin günümüz eğitim dünyasında, bilgiye erişim, öğrendiği bilgiyi kalıcı hale getirebilme ve daha birçok nedenle dijital teknolojiyi, çeşitli iletişim ve medya araçlarını kullanmaya ihtiyaç duyduklarına dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle öncelikle, öğretmenlerin çeşitli iletişim teknolojileri ve dijital ortamlarla ilgili bilgi ve deneyim edinmeleri gerektiğini ancak bu şekilde edindikleri bilgiler ve tecrübeler ile öğrencilere kılavuzluk etmelerinin mümkün olabileceğine değinmişlerdir (s. 39-42).

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, eğitim kurumlarında ve ders öğretim programlarında da değişim ve yenilikler meydana getirmiştir. Öğrenim ortamında yararlanılan kara tahta, tebeşir gibi araç ve gereç ve materyaller zamanla yerini, etkileşimli tahta ve kalemler, bilgisayar, eğitim bilişim ağı, internet gibi materyallere bırakmıştır. Dolayısıyla bu durum öğrencilerin edinmesi beklenen çeşitli bilgi ve becerileri (yaşam ve kariyer becerileri, öğrenme ve yenilik becerileri, bilgi, medya ve teknoloji becerileri) de beraberinde getirmiştir. Öğrencilerin bu bilgi ve becerileri edinmeleri yeterli iletişim ve teknoloji kullanımı yetkinliklerine sahip öğretmenlerle mümkün olmaktadır. Öğretmenlerin eğitim sürecinde yararlanılabilecek çeşitli teknolojik aletleri (etkileşimli tahta, bilgisayar gibi) kullanabilmesi, öğrenmeyi teknoloji ile destekleyebilmesi, materyal oluşturabilmesi ve kullanabilmesi gerekli görülmektedir (Çelik, 2021, s. 1-2).

Öğrenciler, bugün okul öncesi eğitimden itibaren teknoloji ile tanışmakta ve keşfetmektedir. Bu nedenle günümüzde eğitimcilerin, uzmanlık alan bilgisi ve pedagoji bilgisine sahip olmasının yanı sıra yeterli düzeyde dijital yetkinliklerinin bulunması da önemli görülmektedir. Bu yetkinlikler; iş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerini güvenli kullanabilme, bilgiye erişim, bilgiyi üretme, sunma, değerlendirebilme ve saklama, interneti aktif kullanabilme gibi temel beceriler olarak ifade edilmektedir (Önal, 2022, s. 4-6).

Öğretmenlerin bir bireyden başlayarak tüm topluma etki edebileceği gerçeği göz önünde bulundurulursa, öğretmenlik mesleğini yapan bireylerin bilgi, beceri, değer ve tutum boyutlarında gereken yeterliliği göstermesi ve gelişime açık olmaları gerekmektedir. Hemen

her ülkede öğretmenlik mesleğini yerine getiren bireylerden birtakım yeterliklere sahip olmaları beklenir.

Araştırmamızın bu kısmında, sosyal bilgiler dersi Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan bir ders olduğu için öncelikle öğretmen yeterlikleri ile ilgili yurt dışındaki gelişmelere kısaca değinilmiştir.

Uluslararası Eğitimde Teknolojiler Topluluğu (ISTE), öğretmen eğitiminde teknolojinin etkin kullanımını desteklemek için, eğitimcilere ve yöneticilere bazı standartlar sunan bir kuruluştur. ISTE eğitimde teknoloji için belirlediği genel yeterliklerde (araştırma konusu ile ilgili yeterlikler; teknolojik işlemler ve kavramlar, öğrenme ortamları ve yaşantılarının planlanması ve tasarlanması, verimlilik ve mesleki uygulama vd.) öğrenen merkezli yaklaşımları benimsemiş ve öğretim sürecinde yeni pedagojik yaklaşımların teknoloji ile bütünleşmesini gerekliliğini savunmuştur (Özçiftçi ve Çakır, 2015, s. 8-9; Orhan, Kurt, Ozan, Vural ve Türkan, 2014, s. 66-67).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise ISTE'nin belirlemiş olduğu yeterlikleri temel kabul ederek kendi eyalet sistemine göre revize etmiş ve Ulusal Eğitim Teknolojisi Standartları (NETS)'ni kurmuştur. NETS ise eğitimde teknoloji için genel yeterlikler belirlemek yerine, öğretmen, öğrenci ve yönetici için eğitim teknolojisi kullanımında farklı standartlar belirlemiştir. Zamanla bu standartlar diğer ülkelerde de kullanılmaya başlanmış ve NETS uluslararası bir özellik kazanmıştır (Özçiftçi ve Çakır, 2015, s. 8-10; Orhan, Kurt, Ozan, Vural ve Türkan, 2014, s. 66-70).

ABD'de ortaya çıkan ve diğer devletleri de etkilemiş olan NETS'in teknolojik gelişmeler ile ilişkili olarak öğretmenler için belirlediği yeterlikler şunlardır;

- Öğrenimi kolaylaştırmak ve öğrenci yaratıcılığını teşvik etmek
- Dijital çağa uygun öğrenme ortamları ve değerlendirme etkinlikleri tasarlamak ve geliştirmek
- Dijital çağda çalışma ve öğrenme konusunda model olmak
- Mesleki gelişim ve liderlik etkinlikleri ile meşgul olmak
- Dijital vatandaşlığa model olmak ve dijital vatandaşlık konusunda bireyleri teşvik etmek (Özçiftçi ve Çakır, 2015, s. 10; Orhan, Kurt, Ozan, Vural ve Türkan, 2014, s. 67-68).

Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin öğretim sürecinde etkin bir şekilde teknoloji kullanımını gerekli görmekte ve bu nedenle eğitimde teknolojiyi desteklemektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Bilişim Ağı ve FATİH Projesi kapsamında, eğitim ve öğretimde teknoloji boyutunda çağdaş yenilikler ve fırsat eşitliği yaratma çabasının yanı sıra öğretmen adaylarının nitelikli bir eğitim alması ve mesleğini icra eden öğretmenlerin kendilerini geliştirebilmeleri için çeşitli imkânlar sunmaktadır. Ülkemizde bu konudaki sorumluluğun büyük bir kısmını üstlenen Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, öğretmenlerin sahip olması gereken birtakım genel yeterlikler ve özel alan yeterlikleri belirlemiştir.

Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri 2006 yılında ve ilköğretim öğretmenlerinin sahip olması beklenen özel alan yeterlikleri ise 2008 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürürlüğe konmuştur (Özlük, 2010, s. 3-4). Son olarak ülkemizde 2017 yılında Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri” revize edilmiştir. Öğretmenlerin sahip olması beklenen bu yeterlikler genel başlıklarıyla; mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değer yeterlik alanları olarak belirlenmiştir. Bu noktada önemli olan öğretmenlerin mevcut bilgi, beceri, tutum ve değerlerini öğretim sürecine aktarabilmesi ve mesleki gelişiminin devamlılığını sağlayabilmesidir.

Araştırmamızın bu kısmında MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulmuş; öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri içerisinde mesleki beceri başlığı altında yer verilen araç-gereç ve materyal kullanımına ilişkin öğretmen yeterliklerine değinilmiştir. Bu yeterlikler şunlardır;

- Sağlıklı, güvenli ve estetik öğrenme ortamları düzenler.
- Kazanımlara uygun öğretim materyalleri hazırlar.
- Öğrenme ortamlarını öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve ihtiyaçlarını dikkate alarak düzenler.
- Öğretme ve öğrenme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin olarak kullanır.
- Öğretme ve öğrenme sürecinde uygun araç, gereç ve materyalleri etkin kullanır (Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, 2017, s. 14).

Diğer yandan MEB tarafından sosyal bilgiler öğretmenleri için oluşturulmuş özel alan yeterlikleri bulunmaktadır. Bu noktada araştırma konusu ile ilişkili olan yeterliklere yer verilmiştir.

- İçeriğe, öğrencilerin gelişimine ve seviyesine uygun mevcut materyalleri sınıf seviyesine uygun bir şekilde kullanır.
- Mevcut yazılı, görsel ve işitsel materyalleri, içeriğe, öğrencilerin gelişimine ve hazır bulunuşluk düzeylerine göre öğretim programına uygun bir şekilde geliştirir.
- Öğretimi desteklemek amacıyla teknolojik araçları yazılım ve internet siteleri gibi seçerek düzenli kullanır.
- Öğretim sürecinde öğrencilerin çeşitli materyaller ve kaynaklara erişimlerini ve kullanmalarını sağlar.
- Araştırma, bilgiye erişme ve bilgiyi paylaşma amacıyla arama motorlarını, internet sitelerini ve veri tabanlarını kullanır.
- Öğretim sürecinde kullandığı materyalleri kullanışlılığı, güncelliği, etkililiği gibi açılardan değerlendirerek zenginleştirir veya özgün materyaller hazırlar.
- Bilişim teknolojileri araçlarını öğrenciyle, meslektaşlarıyla, yöneticilerle, ailelerle ve uzmanlarla etkili iletişim ve işbirliği için kullanır (Sosyal Bilgiler Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri, s. 175).

Görüldüğü üzere ülkesinin eğitim sisteminin yapısına bağlı oluşturulmuş; belirli plan ve programları öğretim ortamlarına uygulayan, eğitim ve öğretim sürecini yöneten, edinmiş olduğu bilgi, beceri ve deneyimleri farklı bireylere aktaran öğretmenlerin; mesleğinin gerektirdiği yeterlikleri doğru zamanda ve etkin bir halde kullanması son derece önemlidir.

2.10. İlgili Araştırmalar

Çalışmamızın bu kısmında tez ve makale başlıkları altında ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.9.1. Tezler

Akkeyik (2021), “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Materyallerin, Yöntem ve Tekniklerin Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması*” adlı yüksek lisans tezinde; sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler ile materyallerin öğrenci başarısına olan etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Yine bu amaç çerçevesinde araştırmacı sosyal bilgiler öğretiminde öğrenci başarısı üzerinde hangi yöntem-teknik ve materyallerin daha etkili olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmacı, çalışmasında meta analiz

yöntemini kullanmıştır. Araştırma yöntemi doğrultusunda, araştırmacı örneklemini sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yöntem-teknik ve materyallerin öğrenci başarısı üzerindeki etkisini inceleyen 211 çalışmadan oluşturmuştur. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacı çalışma sonucunda, sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yöntem-teknik ve materyallerin öğrenci başarısı üzerinde pozitif etkisi olduğunu tespit etmiştir. Öğretim sürecinde farklı duyu organlarına hitap eden materyallerin öğrenim durumuna etkisinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. *Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle oluşturulan önerilerden bazıları ise şu şekildedir:* Araştırmacı, sosyal bilgiler öğretiminde farklı yöntem-teknik ve materyallerin kullanımının öğrenci başarısı üzerindeki etkisine dikkat çekerek, öğretim sürecinde çeşitli yöntem ve materyallerden yararlanılmasını önermiştir.

Karaloğlu (2019), “*Sosyal Bilgiler Derslerinde Materyal Kullanım Durumu (İstanbul İli Örneği)*” adlı yüksek lisans tezinde; ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde kullanmış oldukları materyal ve teknoloji durumunu çeşitli değişkenler (cinsiyet, kıdem, öğrenim durumu) aracılığıyla tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada nicel araştırma yaklaşımı kapsamında tarama modeli gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini, İstanbul iline bağlı 9 ilçeden seçilen 71 ortaokulda, görev yapan 400 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacı, cinsiyet ve öğrenim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir fark tespit etmiştir. Araştırmacı, kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin, erkek öğretmenlere göre daha sık materyal kullandığını tespit etmiştir. Öte yandan eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin de daha sık materyal/teknoloji kullandığını dile getirmiştir. *Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle oluşturulan önerilerden bazıları ise şu şekildedir:* Araştırmacı, öğretmenlerin sınıflarında kendi materyallerini tasarlayarak kullanmaları için teşvik edilmelerini önermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullardaki materyal ve teknoloji eksikliklerinin giderilmesini önermiştir.

Çelen (2018), “*Eğitsel Rehberlik Temelli Sosyal Bilgiler Ders Materyallerinin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi*” adlı doktora tezinde; öğrenciler için bir öğrenci kılavuz kitabı (Eğitsel Rehberlik Temelli Hazırlanan Sosyal Bilgiler Ders Materyali) tasarlamış ve bu doğrultuda materyalin, öğrencilerin akademik başarılarına olan etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda deneysel yöntemden yararlanılmıştır. Ön test-son test kontrol gruplu model kullanılmıştır.

Nitel boyutunda ise görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin materyalle ilgili ne hissettikleri ve materyalin kullanımına ilişkin görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın nicel boyut örneklemini; Malatya ili Yeşilyurt ilçesindeki bir ortaokulda 6.sınıfta öğrenim gören 44 öğrenci oluşturmuştur. Nitel boyut çalışma grubunu ise; ortaokulun bir şubesinde okuyan ve deney uygulamasına katılan deney grubundaki 22 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama araçları; nicel boyutunda kullanılan veri toplama aracı akademik başarı testidir (İpek Yolunda Türkler Ünitesi ile ilgili). Nitel boyutunda kullanılan veri toplama aracı ise görüşme formudur. Görüşme soru-cevap şeklinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacı, materyalin öğrenmeyi kolaylaştırdığını, öğrencilerin aktif olarak derse katılmasını sağladığını, öğrencilere ders öncesinde konuya hazırlanma imkânı sağladığını ve öğrencilerin bu materyal kullanımını olumlu karşıladığını tespit etmiştir. Öte yandan deney grubu ile kontrol grubu arasında deney grubunun lehine anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmiştir. *Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle oluşturulan önerilerden bazıları ise şu şekildedir:* Araştırmacı, öğrencilerin kendilerine kılavuzluk edecek nitelikte ders materyallerine ihtiyaç duyduklarını bu nedenle bu tür materyallerin derslerde kullanılmasını önermiştir. Araştırmacı, diğer araştırmacılar için, Eğitsel Rehberlik Destekli Sosyal Bilgiler Ders Materyallerinin sosyal bilgiler dersinde kullanımı ile ilgili olarak öğretmen görüşlerinin incelenebileceği önerisinde bulunmuştur.

Kızılkaya (2018), “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkileşimli (Akıllı) Tahta Kullanım Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tezinde; sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkileşimli tahtayı etkin bir şekilde kullanıp kullanmadıklarını çeşitli değişkenler aracılığıyla tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu değişkenler; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek kıdemi, akıllı tahtayı kullanmayı öğrenme ve çalışılan kurumdur. Çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırma betimsel nitelikte olup tarama modelinde yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini; Erzurum ili Yakutiye, Aziziye ve Palandöken merkez ilçelerinde bulunan 50 ortaokulda görevli 100 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışmada kullanılan veri toplama araçları; Altınçelik’in (2009) yüksek lisans tezinde bulunan “İlköğretim Düzeyinde Akıllı Tahta Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşlerini Belirleme Anketi” ile Ömer Koçak’ın “F.A.T.İ.H. Projesi Kapsamındaki LCD Panel Etkileşimli Tahta Uygulamalarına Yönelik Öğretmen Tutumları (Erzincan ili örneği)” adlı yüksek lisans tezinde

kullandığı açık uçlu sorular kullanılmıştır. Açık uçlu sorular araştırmaya katılan 50 öğretmene yöneltilmiştir. Elde edilen nicel verilerin çözümlenmesinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Öte yandan nitel verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkileşimli tahta kullanım becerilerinin cinsiyet değişkeni ve çalışılan kurum türü açısından ele alındığında anlamlı bir farklılık oluşmadığını tespit etmiştir. Öte yandan öğretmenlerin, internetsiz ortam ve yavaş ağ bağlantısının verimi azalttığı konusunda görüş bildirdiklerini dile getirmiştir. *Öneriler;* araştırmacı, etkileşimli tahtalar hakkında bilişim öğretmenlerinin öğrencilere bilgi vermesini tavsiye etmiştir. Öte yandan araştırmacılar için; ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde, etkileşimli tahtayı aktif kullanıp kullanmadıklarını öğrenmek için bir çalışma yapılabileceği önerisinde bulunmuştur

Kılıç Kara (2016), “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezinde; Adana ilinde görev yapan sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin öğretim teknolojileri ve materyal kullanımına ilişkin görüşlerini çeşitli değişkenler aracılığıyla (cinsiyet, kıdem, mezun olunan alan vd.) tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada nicel araştırma yaklaşımı kapsamında tarama modelinden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Adana ili merkez ilçeleri olan Çukurova, Yüreğir, Sarıçam ve Seyhan ortaokullarında görev yapan 231 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak “*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım Becerileri*” anketi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise SPSS paket programından yararlanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacı, öğretmenler arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Öte yandan öğretmenlerin çalıştığı kurum değişkenine göre anlamlı bir fark tespit etmiştir. Özel okullarda görev yapan öğretmenlerin materyal hazırlama sürecinde devlet okullarında görev yapan öğretmenlere göre okul yönetiminden daha fazla destek aldığını belirtmiştir. *Öneriler:* Araştırmacı, okul yönetiminin öğretmenlere materyal hazırlama hususunda gerekli desteği vermelerini önermiştir. Öğretmenlerin ise hizmetiçi eğitim ile bilgisayar eğitimi almalarını tavsiye etmiştir. .

Yıldız (2016), “*Türkçe Öğretmenlerinin Derslerde Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezinde, Türkçe öğretmenlerinin derslerde materyal kullanımına ilişkin görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, İzmir ilinin farklı ilçelerinde görev yapan 80 Türkçe öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı

olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise içerik tekniğinden yararlanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacı, Türkçe öğretmenlerinin her derste yazılı-basılı ürünlerden yararlandığını tespit etmiştir. Ders kitabını sık kullanan öğretmenlerin ise diğer materyalleri daha nadir kullandıklarını ortaya çıkartmıştır. İlaveten, öğretmenlerin okulun fiziksel şartlarının yetersizliğinden dolayı işitsel ve görsel araçlardan yararlanmadıklarını tespit etmiştir. *Çalışmadan elde edilen bulgulardan hareketle oluşturulan önerilerden bazıları ise şu şekildedir:* Araştırmacı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, okullardaki öğretim materyallerinin eksikliğini tespit etmesini ve gerekli materyalleri temin etmesini önermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, öğretmenleri materyal konusunda bilgilendirmek için, hizmetiçi eğitimler düzenlemesini tavsiye etmiştir.

2.9.2. Makaleler

Korkmaz ve Uyğur (2021), "*Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki Coğrafya Konularının Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler*" adlı çalışmalarında; cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler öğretim programında coğrafya konuları öğretilirken kullanılması önerilen araç-gereç ve materyallerin neler olduğunu ve zaman içerisindeki materyal gelişim sürecini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmış ve doküman incelemesi yapılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Cumhuriyetin ilk yıllarında coğrafya konuları işlenirken önerilen materyallerin sınırlı kaldığı ve çok fazla bir çeşitlilik olmadığı sonucuna ulaşılmış. Zaman içerisinde coğrafya konularının öğretiminde farklı materyallerin kullanılmaya başlandığını tespit edilmiş. Başlarda basit modelli materyallerin kullanıldığı coğrafya konularında, 2005 yılında sosyal bilgiler öğretim programında dijital araç ve gereçlerin de yer almasıyla beraber çeşitlilik oluşmaya başladığı tespit edilmiş. 2018 programı incelendiğinde ise genel olarak farklı materyallerin eklendiği fakat coğrafya konuları için önerilen materyallerin çeşitliliğinin azaldığı sonucuna ulaşılmış. Araştırmacılar cumhuriyetten günümüze coğrafya konularının öğretiminde sosyal bilgiler öğretim programlarında materyal kullanımına önem verildiği tespitinde bulunmuşlardır. *Öneriler;* araştırmacılar, sosyal bilgiler ders kitaplarında yıllar içindeki araç-gereç ve materyal kullanım durumunun incelenebileceği çalışmalar yapılmasını önermişlerdir.

Suherman ve Winarso (2020), "*Teaching-Material of Elementary Social Studies; Constructing a Powerful Approach to Local Wisdom in Indonesia (İlköğretim Sosyal Bilgiler*

Öğretim Materyalleri; Endonezya’da Yerel Bilgelige Güçlü Bir Yaklaşım İnşa Etmek)” adlı çalışmalarında; sosyal bilgiler öğretiminin öğrenci karakterini şekillendirmek üzerinde etkisinin yüksek olduğuna ve dersin vatandaş yetiştirme konusunda önemine vurgu yapmışlardır. Bu nedenle çalışmada yerel bilgelik (toplumun kültürü, değerleri kastedilmiştir) ile ilişkili olarak sosyal bilgiler öğretim materyallerinin gelişimini açığa çıkartmayı amaçlamışlardır. Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırmacılar veri toplama araçları olarak görüşme, anket, gözlem, testler ve belgelerden yararlanmışlardır. Araştırma örneklemini Endonezya’da bir ilkokulda görev yapan öğretmenler ve beşinci sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Ayrıca uzman görüşleri için öğretim üyeleri ile de görüşülmüştür. Araştırma neticesinde, öğretim sürecinde kullanılan materyallerin bölgenin potansiyeli ile ilişkilendirilmesinin öğrenci için anlamlı öğrenmeye destek olduğunu ve öğretmenlere öğretme sürecinde yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmacılar yerel bilgelige (kültür ve değerler) dayalı sosyal bilgiler öğretim materyallerinin kullanılmasının öğrencilerin kendilerinin potansiyellerini keşfetmelerini sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu nedenle, öğretim materyallerinin kişiliği, karakter oluşumunu, yerel bilgelik kazanımını destekleyecek şekilde tasarlanmasını önermişlerdir.

Akbaş ve Toros (2017), “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mekânsal Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*” adlı çalışmalarında; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, öğrencilere sosyal bilgiler öğretim programında yer alan mekânı algılama becerisini kazandırmada yararlanacakları mekânsal teknolojileri kullanma konusundaki yeterliklerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda; öğretmen adaylarının öz yeterlik algılarını; cinsiyet, bilgisayar başında geçirilen zaman, sahip olunan dijital aygıt sayısı ve akademik ortalama değişkenlerine göre incelemişlerdir. Araştırma, nicel araştırma yöntemi kapsamında tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini; Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi’nde 3. ve 4. Sınıfta öğrenim gören, 201 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak, Cin, Akbaş ve Toros (2017) tarafından geliştirilen “Mekânsal Teknolojiler Öz Yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 47 maddeden oluşmaktadır. Verilerin analizinde ise; bağımsız t testi, tanımlayıcı istatistik, tek yönlü ANOVA analizleri kullanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mekânsal teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının, cinsiyet değişkenine göre, bilgisayar başında geçirilen zamana ve adayların sahip oldukları dijital araç-gereçlere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek öğretmenlerin, mekânsal

teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının, kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış. Yine öğretmenlerin bilgisayar başında geçirdiği zamanla, mekânsal teknolojilere yönelik öz yeterlik algılarının doğru orantılı olduğu tespit edilmiştir. *Öneriler:* Araştırmacı öğretmen adaylarının lisans eğitiminde, mekânsal teknoloji kullanımının teşvik edilmesi ve üniversitelerin teknoloji kullanımında gerekli alt yapı hizmetini güçlendirmesini önermiştir.

Akgün, Akgün ve Şimşek (2014), “*Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eğitimde Bilgisayar Kullanmaya İlişkin Öz Yeterlik Algılarının İncelenmesi*” adlı çalışmalarında; öğretmen adaylarının, bilgisayar destekli eğitimi gerçekleştirmeye yönelik öz yeterlik algılarını belli değişkenler çerçevesinde tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu değişkenler; cinsiyet, adayların üniversiteye gelmeden önceki yerleşim yerleri, adayların bilgisayar kullanma yılı ve bilgisayar sahibi olma durumu olarak belirlenmiştir. Çalışmada nicel araştırma yaklaşımı kapsamında tarama yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini; Adıyaman Ü. sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü son sınıfa devam eden 62 öğretmen adayı oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama aracı olarak Arslan (2006) tarafından geliştirilen “Bilgisayar Destekli Eğitime İlişkin Öz Yeterlik Algısı Ölçeği” kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise SPSS paket programından yararlanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Araştırmacılar, üniversiteye gelmeden önce şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin, bilgisayar destekli eğitime ilişkin öz yeterlik algısının; köyde ve ilçede yaşayanlara göre daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Öte yandan araştırmacılar, bilgisayar destekli eğitime ilişkin öz yeterlik algısının, bilgisayar sahibi olup olmama durumuna göre değişmediğini belirtmiştir. *Öneriler;* lisans eğitimi süresince görülen bilgisayar derslerinin artırılması ve tüm derslerde bilgisayardan daha işlevsel olarak yararlanılması önerilmiştir.

Çoban ve İleri (2013), “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri ve Materyalleri Kullanma Düzeyleri ve Kullanamama Sebepleri*” adlı çalışmalarında; Amasya’da görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler derslerinde materyal kullanma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nicel yöntem kapsamında tarama modeli kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, hazırlanan anket formu geliştirilerek Amasya ili merkez ve ilçelerinde 2011-12 eğitim- öğretim yılında görev yapan 75 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Öğretmenlerin yaygın olarak kullandıkları materyallerin akıllı tahta, harita, internet, bilgisayar ve kaynak kitaplar olduğu saptanmıştır. Farklı öğretim materyallerinin

kullanılabilmesi için ise okulların fiziki durumunun yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ortaya çıkan bir diğer dikkat çeken sonuç ise öğretmenlerin çoğunluğunun öğretim teknolojileri ve materyal kullanımı ile ilgili hizmet içi kursa katılmış olmamalarıdır. *Öneriler:* Öğretmenlerin öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme konusunda hizmet içi eğitime katılmaları sağlanmalı, önerisi getirilmiştir.

Çelikkaya (2013), “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç- Gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri*” adlı çalışmasında; sosyal bilgiler öğretmenlerinin araç-gereç ve materyal kullanımına yönelik durumlarını tespit etmeyi hedeflemiştir. Araştırmada nicel yöntem kapsamında tarama modelini kullanmıştır. Örneklemini ise; Kırşehir ilinde görev yapmakta olan 50 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Verilerin analizinde gerekli istatistiksel çözümler için SPSS paket programından yararlanılmıştır. *Araştırma neticesinde ulaşılan bazı sonuçlar şu şekildedir:* Öğretmenlerin çoğu derslerinde power point, çalışma kâğıtları, grafikler, şema, kroki, haritalar, fotoğraflar gibi görsel materyalleri hazırladıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını yaygınlaştırması, öğrenciler açısından da konunun daha iyi anlaşılmasını ve dersin daha eğlenceli hale gelmesini sağlayacağı belirlenmiştir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler laboratuvarlarının sayısının artırılması ve gerekli hizmet içi eğitimin verilmesi önerilmiştir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma durumu ve son olarak elde edilecek verilerin analizi ile ilgili bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Karasar (2018), araştırma modelini “araştırma amacına uygun ve ekonomik olarak verilerin toplanması ve çözümlenebilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesi” olarak açıklamaktadır (s.108). Bilindiği üzere bilimsel çalışmalar, temel aldıkları felsefeye göre nicel, nitel ve karma araştırmalar olmak üzere üçe ayrılır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018, s. 12).

Bu çalışmada, çalışma konusuna uygun olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2018) nitel araştırma yöntemini; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadır (s. 41). Nitel araştırma yaklaşımı; “sosyal ya da beşeri bir probleme, bireylerin veya grupların attığı anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşım” olarak tanımlanmıştır (Creswell, 2017, s. 4).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında araştırma deseni olarak olgubilim (fenomenoloji) tercih edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2018) fenomenoloji desenini, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmak, olarak açıklamaktadırlar (s. 69). Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Fenomenoloji araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşmedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 71).

3.2. Çalışma Grubu

Nitel çalışmada örneklemin geniş olması çoğu zaman mümkün değildir. Örneklem seçimi, araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının sahip olduğu kaynaklarla yakından ilgilidir. Bazen bir birey tek başına bir araştırmanın örneklemini oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 85).

Yıldırım ve Şimşek (2018), nitel araştırmada amacın genelleme değil, bütüncül bir resim elde etmek olduğunu vurgulamaktadır. Nitel araştırma çalışılan konuyu derinlemesine ve tüm olası ayrıntılarıyla incelemeyi amaç edinmektedir. Bu nedenle nitel araştırmada amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılması önem arz etmektedir. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (s. 118).

Bu araştırma sürecinde, küresel COVID-19 (korona virüs) salgın hastalığının bulaşma riskinin yüksek olması ve okullarda yüz yüze ve uzaktan eğitimin aynı anda yürütülmeye çalışılması vb. durumlar göz önünde bulundurularak, araştırma örnekleme yöntemi belirlenmiştir. Salgın sebebiyle gelişebilecek aksi bir durumda araştırma sürecinin bundan olumsuz etkilenme durumu düşünülerek; araştırma amacına en uygun olarak, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu (zincir) örnekleme modeli kullanılmıştır (araştırma kapsamında yapılacak öğretmen görüşmelerinin pandemi nedeniyle uzaktan gerçekleştirilmesi gerekmiştir. Bu nedenle araştırmanın ilk örneklemini tanıdık öğretmenler oluşturmuştur. Dolayısıyla bu durum göz önünde bulundurularak uygun örnekleme modeli tercih edilmiştir).

Kartopu veya zincir örnekleme modeli, araştırmacının problemine dair zengin bilgi kaynağı olabilecek kişi veya durumların belirlenmesinde özellikle etkilidir. Kartopu örnekleme modelinde, çalışma amacı doğrultusunda zengin bilgi kaynağı olabilecek kişiler belirlenirken; “Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir? Bu konuyla ilgili olarak kim veya kimlerle görüşmemi önerirsiniz?” soruları sorulur (Patton, 1987). Bu örnekleme modelinde araştırmacı, araştırdığı probleme ilişkin zengin bilgi kaynağı olduğunu düşündüğü bir veya birkaç kişiyle ilk örneklemini oluşturmaktadır. Bu liste başlangıçta kısa olabilir. Ancak araştırma süreci içerisinde daha önce ulaşılan kişilerin önerilerinden yola çıkarak araştırma sürecine daha fazla birey dâhil edilecek ve liste bir kartopu gibi büyüyecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122).

Bu araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanıldığı için, ilk örneklemden sonraki örneklemlerin belirlenmesi, araştırma süreci içerisinde daha önce ulaşılan kişilerin kendisinden sonra önerdiği örnekleme tavsiyelerine göre olmuştur. Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Konya ili sınırları içerisinde bulunan ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmacı, çalışma kapsamında gerekli verinin toplandığına karar verdiğinde örnekleme seçme süreci sona ermiştir. Bu süreç sonunda 26 sosyal bilgiler öğretmenine ulaşılmıştır ve bu öğretmenler ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bilimsel araştırma etik kuralları gereği, öğretmenler araştırmaya katılmadan önce, çalışma hakkında gerekli bilgilendirmeler araştırmacı tarafından sağlanmış ve katılımların gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmesi için kendilerinden gerekli izinler alınmıştır. Araştırma gizlilik ilkesine dikkat edilerek her bir öğretmen için Ö1, Ö2 şeklinde kodlamalar yapılmıştır. Ö1; görüşme yapılan ilk öğretmeni, Ö2; görüşme yapılan ikinci öğretmeni ifade etmekte ve görüşülen diğer öğretmenler için de kodlamalar görüşme sırası dikkate alınarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin demografik bilgilerine ve araç-gereç, materyal kullanımına yönelik her hangi bir eğitim alıp almadıklarına ilişkin bilgilere tablolar halinde aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 3. 1. Katılımcıların cinsiyet dağılımı.

Cinsiyet	F
Erkek	16
Kadın	10

Tablo 3. 2. Katılımcıların yaş dağılımı.

Yaş	F
25-35	9
35-45	9
45-55	8

Tablo 3. 3. Katılımcıların meslekteki deneyim yılı dağılımı.

Deneyim Yılı	F
1-10	9
10-20	6
20-30	10
30-35	1

Tablo 3. 4. Katılımcıların lisansüstü eğitim alma durumu dağılımı.

Lisansüstü eğitim alma durumu	F
Lisansüstü eğitim almayanlar	19
Lisansüstü eğitim alanlar	4
Lisansüstü eğitim almakta olanlar	3

Tablo 3. 5. Katılımcıların materyal ve araç-gereç kullanımına yönelik katıldığı seminer-kurs hizmet-içi eğitimler.

Materyal kullanımına yönelik alınan eğitimler	F
---	---

MEB FATİH Projesi eğitimi	14
Gönüllü alınan eğitimler	9
Lisans döneminde alınan eğitim	7

Tablo 3. 6. Katılımcıların görev yaptıkları okulların kent-kırsal ayrımı.

Okulların kent-kırsal ayrımı	F
Konya kent merkezinde görev yapanlar	19
Konya kırsal kesimde görev yapanlar	7

Tablo 3. 7. Katılımcıların unvanları

Katılımcıların unvanları	F
Branş öğretmeni	23
Okul yöneticisi	3

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri kaynağı olarak belgeler ve araştırmaya özel oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu için dört bilim insanının uzman görüşüne başvurulmuştur. “Doküman analizi ile birlikte çoğunlukla gözlem ve görüşmeler kullanılır. Burada amaç duruma ilişkin kesin ve detaylı tanımlamaların yapılmasıdır” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018, s. 271). Belgelerin kullanımına ilişkin Karasar (2018) şu ifadelerle değinmiştir: “Bilgi birikiminin en güvenli yolu belgelerin kullanılması ile bulunmuştur. Belgeler, geçmişin aynasıdır” (s. 175).

Çalışmada veri toplama tekniklerden belgesel tarama (doküman metodu) işleminden yararlanılmıştır. Dokümanlar, nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında “verinin çeşitlendirilmesi” amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliliğini önemli ölçüde artıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 190).

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmada araştırmanın deseni, konusu ve amacı kapsamında verilerin toplanmasında görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018), görüşmenin nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama yöntemi olduğunu dile getirmişlerdir (s. 129). Büyüköztürk vd. (2018), görüşme tekniğini şu şekilde açıklamaktadır: “Görüşme, araştırmada cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplamaktır. Görüşme belirli bir araştırma konusu veya bir soru hakkında derinlemesine bilgi sağlar” (s. 158).

Araştırma kapsamında 26 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sürecinde küresel COVID-19 (koronavirüs) salgın hastalığının bulaşma riskinin yüksek

olması ve aksi bir durumda araştırma sürecinin bundan olumsuz etkilenme durumu düşünülerek; görüşmeler, sesli ve görüntülü kayıt altına alınarak uzaktan gerçekleştirilmiştir.

Dolayısıyla araştırma sürecinde yüz yüze görüşme durumunun risk taşıması sebebiyle, görüşmeler; araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu ile dijital ortamda Zoom adı verilen ve pandemi sürecinde ülkemizde uzaktan eğitim sisteminde yaygın olarak kullanılan bir uygulama üzerinden, sesli ve görüntülü şekilde kayıt altına alınarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin bu şekilde gerçekleştirilmesi için Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada veri kaynağı olarak kullanılan görüşmeler gerçekleştirilmeden önce üç sosyal bilgiler öğretmeni ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. “Görüşme, çoğu zaman yüz yüze yapılıyor olsa da telefon ve televizyonlu telefon gibi anında ses ve görüntü ileticileri ile de yapılabilmektedir” (Karasar, 2018, s. 210).

Görüşmeler sesli ve görüntülü bir ortamda gerçekleştirildiği için araştırmacıya yüz yüze görüşmenin tüm yararlarını sunmuştur. İlaveten Yıldırım ve Şimşek (2018), görüşme yönteminin; maliyet (örn.; bireyleri yerinde ziyaret edebilmek için gerekli seyahat paraları vb.), zaman (örn.; görüşme yerine seyahat etmek, görüşülecek bireyin görüşme için uygun olan zaman dilimini ayarlamakta güçlük çekmek vb.) ve bireylere ulaşma gücü (örn.; yer ve adreslerinin saptanması) gibi birtakım zayıf yönlerinin bulunduğunu dile getirmişlerdir (s. 134-136). Araştırmada görüşmeler sesli ve görüntülü bir ortamda kayıt altına alınarak uzaktan gerçekleştirildiği için; veri toplama aşamasında görüşme yönteminin bu zayıf yönlerinden etkilenilmemiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmada, veri toplama sürecinde görüşme yöntemi kapsamında, elde edilen verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi özellikle sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan en önemli tekniklerden biridir. İçerik analizi; “belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik” olarak tanımlanmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018, s. 23).

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunların okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlama işlemleri gerçekleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 242).

Çalışmada görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi kapsamında öncelikle incelenerek, anlamlı bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümler kendi içlerinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde kelime ve kelime grupları olarak kodlanmıştır. Kodlamalar oluşturulurken, görüşme metinleri kullanılarak, o bölümdeki anlamı en iyi şekilde ifade edebilecek kavram bulunmaya çalışılmıştır. Bu şekilde farklı bölümlerde yer alan benzer anlamlara sahip veriler, aynı kodlamalar ile isimlendirilmiştir. Kodlama gerçekleştirilirken araştırma soruları dikkate alınarak veriler incelenmiştir. Kodlama yapılırken veriler birbiriyle sürekli olarak karşılaştırılmıştır. Tüm verilerin kodlaması yapıldıktan sonra kodlar bir araya getirilerek incelenmiş, kodlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar dikkate alınarak temalar oluşturulmuş ve düzenlenmiştir. Benzer görüşler aynı tema altında birleştirilerek frekans ve yüzde değerleri elde edilmiş ve tablolar haline getirilmiştir. Son aşamada ise elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Böylelikle ham veriler ve araştırmacı yorumları bir arada sunulmuştur.

3.6. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Nitel araştırmada geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. Nitel araştırmada toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 269-272). Nitel araştırmada araştırmacılar, davranıştaki tutarlılığa bakmak yerine daha çok bulguların ve gözlemin doğruluğuna bakarlar. Bu nedenle, güvenilirlik; çalışılan ortamda meydana gelen her şeyi veri olarak kaydetmektir. Ses ve görüntü kayıtlarının tutulması, katılımcılardan alıntılarının yapılması ve alıntılarının ekleme yapılmadan olduğu gibi verilmesi güvenilirliği artırmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018). Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliliğin sağlanması adına, farklı veri kaynaklarından (doküman ve görüşme) yararlanılmıştır. Veri toplama aşamasında görüşmeler gerçekleştirilirken sesli ve görüntülü kayıt altına alınmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen bulgular daha önce oluşturulmuş kavramsal çerçeve ve araştırma alt problemleri dikkate alınarak verilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, tablolar ve grafikler ile desteklenerek ayrıntılı halde rapor edilmiştir. Ayrıca katılımcı alıntılarında ekleme yapılmadan doğrudan yer verilmiştir. Böylelikle ham veriler ve araştırmacı yorumları bir arada okuyucuya sunulmuştur.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, veri toplama sürecinde görüşme yöntemi kapsamında, elde edilen verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizinden yararlanılmış ve ulaşılan sonuçların bulgularına yer verilmiştir. Araştırmanın temel amacı ve problem cümlesi göz önünde bulundurularak, bulgu ve yorumlar; araştırma alt problem soruları ile çalışma için hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları ilişkilendirilerek sunulmuştur. Bu noktada çalışmanın temel amacını hatırlatmakta fayda vardır. Araştırmanın temel amacı; sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyallerin ve kaynakların kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaktır.

Bu bölümde elde edilen verilerin analizleri ile beraber, yapılan görüşmelerden doğrudan alınan ifadelere de yer verilmiştir. Bu alıntılara yer verilirken araştırma gizlilik ilkesine dikkat edilerek Ö1, Ö2 şeklinde yapılan kodlamalarda, Ö1; görüşme yapılan ilk öğretmeni, Ö2; görüşme yapılan ikinci öğretmeni ifade etmekte ve görüşülen diğer öğretmenler için de kodlamalar görüşme sırası dikkate alınarak yapılmıştır. Çalışma kapsamında Konya ili sınırları içerisinde görev yapan 26 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşülmüştür.

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin yorumlanması aşamasında tablo ve şekiller oluşturulmuştur. Çalışma grubunda 26 öğretmen yer almasına rağmen, öğretmenler birden fazla görüş bildirdikleri için tablolarda 26'dan fazla sonuca yer verilmiştir. Çalışmada katılımcı öğretmenlerden alınan görüşlerin tamamı sunulmayıp sadece veri niteliği taşıyan cümlelere, ulaşılan sonuçların bulgularını desteklemek niyetiyle doğrudan alıntılama yapılarak yer verilmiştir. Doğrudan alıntılama yapılırken, kodlamalar ile beraber katılımcının görüş bildirirken duraksadığı, beklediği noktalar “düşünme durumu” olarak belirtilmiştir.

4.1. Birinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; kullandıkları materyaller ve kaynaklar nelerdir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın birinci sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede ilk soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde ne tür/hangi materyal ve kaynakları kullanmayı tercih ediyorsunuz?* Sorusu yöneltmiştir. Araştırmanın birinci alt problemine

yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların yüzde ve frekans değerleri aşağıdaki Tablo 4. 1. 'de gösterilmiştir.

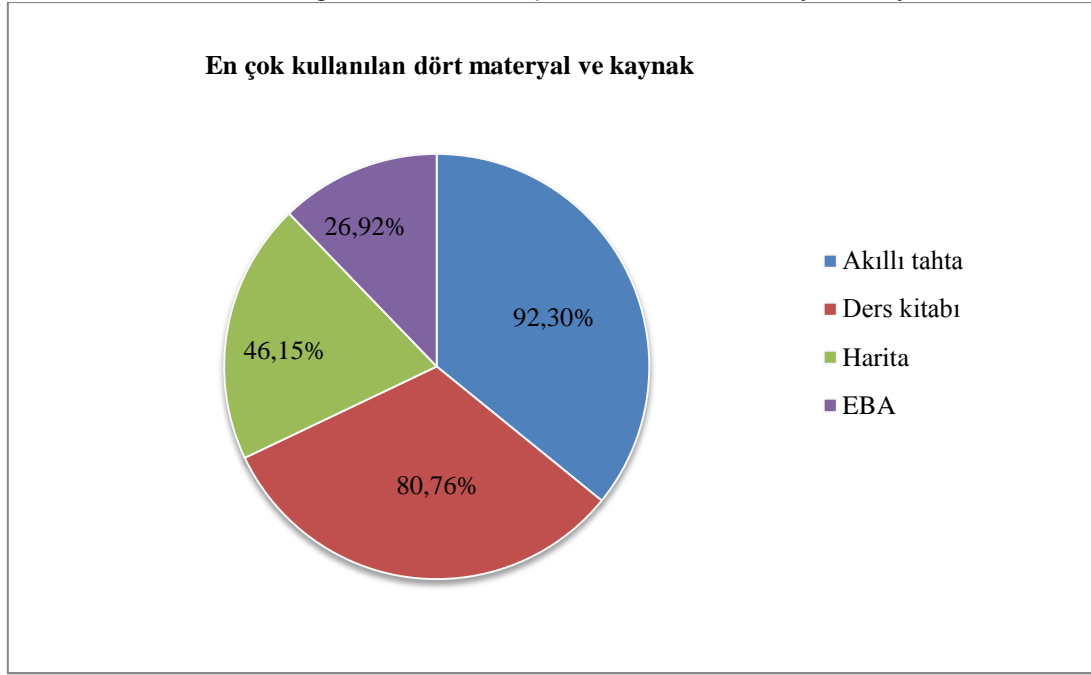
Tablo 4. 1. Öğretmenlerin öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşleri.

Kullanılan materyal ve kaynaklar	F	%
Etkileşimli/akıllı tahta	24	92,30
Ders Kitabı & MEB kaynakları	21	80,76
Harita	12	46,15
EBA (Eğitim Bilişim Ağı içerikleri)	7	26,92
Görseller (Resim-fotoğraf)	6	23,07
Video	5	19,23
Küre	5	19,23
İnternet Siteleri	5	19,23
Slayt-sunu	4	15,38
El işi maketler	3	11,53
Test & Denemeler	2	7,69
Afiş & poster	2	7,69
Tarih ve coğrafya atlasları	2	7,69
Drama	2	7,69
Bulmaca	1	3,84
Kavram Haritası	1	3,84
Tarih Şeritleri	1	3,84
Belgesel & film	1	3,84
Dergi	1	3,84
Oyun kartları	1	3,84
İnternet programları & bilgisayar yazılımları	1	3,84
Renkli çalışma yaprakları	1	3,84

Tablo 4. 1.'de Konya'da görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 4. 1. incelendiğinde araştırmaya katılan örneklem grubunun %92,30'unun öğretim sürecinde akıllı tahtayı bir materyal olarak kullandıkları görülmektedir. Akıllı tahta ile beraber toplamda 21 farklı materyal için görüş bildirilmiştir. Ancak araştırmanın birinci alt problemi kapsamında örneklem grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin neredeyse tümünün öğretim sürecinde akıllı tahtadan (24) bir materyal olarak yararlandıkları görülmüştür. Bununla beraber Tablo 4. 1.'de akıllı tahtayı ikinci sırada %80,76 değerle ders kitabı (21), %46,15 ile haritaların (12) ve %26,92 değerle EBA (7) içeriklerinin takip ettiği görülmektedir. Öğretim

sürecinde kullanılan materyal ve kaynaklardan en çok yararlanılan dört materyal ve kaynak aşağıdaki Grafik 4. 1.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 1. Öğretim sürecinde en çok kullanılan dört materyal ve kaynak.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde, en çok kullandığı materyal ve kaynaklar böyleyken, en az kullanılan materyal ve kaynaklarda; bulmaca, kavram haritası, tarih şeritleri, belgesel & film, dergi, oyun kartları ve renkli çalışma yaprakları olmuştur. Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri ise şu şekildedir:

Ö2: “Genellikle akıllı tahtayı kullanıyorum. Akıllı tahta üzerinden de EBA. Çünkü orada baya uygun eğitim seviyesine uygun olan videolar ve testler, denemeler var o yüzden özellikle akıllı tahta üzerinden EBA kullanıyorum.”

Ö3: “Daha çok ders kitaplarını tercih ediyoruz. Birinci kaynağımız ders kitapları. Bununla birlikte kaynak olarak EBA’yı kullanıyoruz aktif olarak.”

Ö5: “Şu an (Ö5 düşünme durumu) biliyorsunuz sınıflarda etkileşimli tahta var. Genelde akıllı tahtalar ve ders kitapları kullanılıyor. Eski sistem harita kullanımı yok. Genelde yine akıllı tahtalardan harita kullanımını sağlıyoruz.”

Ö8: “Evet en çok kullandığımız etkileşimli tahta, bunu kullanıyoruz zaten (Ö8: düşünme durumu) ders kitapları malum, yanında ek olarak yine farklı kaynaklar,

yazılı kaynaklar kitaplar, dergiler kullanıyoruz ama en fazla kullandığımız etkileşimli tahta. Zaten her türlü fırsatı veriyor.”

Ö9: “Yani bizim zaten sınıflarımızda akıllı tahta mevcut akıllı tahtada gösterilebilecek hemen hemen her türlü materyali kullanıyorum. Ders kitabımızı PDF formatında oradan açıp ondan sonra (Ö9: düşünme durumu) kitapları zaten önlerinde oluyor oradan devam edebiliyoruz. EBA’ya girebiliyoruz. EBA’yı zaten MEB buna yönelik kullanabilmemiz için hazırladı. Video gösterebiliyorum yani haritaları önceden sınıflara taşırdık, elimizde götürürdük, küreyi falan dünya modelini şimdi akıllı tahtada bunları açıyorum. Yani akıllı tahtayı daha çok kullanıyorum öyle diyeyim.”

Ö10: “Şimdi bizde EBA yani etkileşimli tahtayı kullandığımız için ilk sırada EBA var. Onun dışında öğrencilere eğlenceli ders işlenişi olması açısından bulmacalar, kavram haritaları vb. yani alternatif yöntemler de var, klasik yöntemler de kullandığım. Yani (Ö10: düşünme durumu) dersin konusuna göre materyal seçiyoruz. Tabi kaynağımız MEB’in kitabı onun dışına çıkmamız zaten yasak. Sadece EBA’daki kaynakları kullanabiliyorum. Onun dışında öğrencilere okul dışında tekrar olarak önerdiğimiz kaynaklar var ama zorunlu değil tabi.”

Ö15: “Öğretim sürecinde (Ö15: düşünme durumu) daha çok ders kitapları, yardımcı kaynaklar, artık etkileşimli tahtaları kullanıyoruz, haritalardan, kürelerden yararlanıyoruz hani slayt ve sunumlar da olsun o şekilde onları kullanıyorum.”

Ö16: “Genelde akıllı tahta, ders kitabı (Ö16: düşünme durumu), ondan sonra harita zaten bizim dersimizde kullanılacaklar genelde bunlar, bunları kullanıyorum.”

Ö23: “Valla en önemli kaynaklar zaten ders kitapları, ondan sonra ders kitabı haricinde artık MEB’in akıllı tahta projesi var biliyorsunuz, artık akıllı tahta en önemli bizim ders araç gereçlerinden biri oldu. Öncesinde tabi dizüstü bilgisayarı götürüyorduk sınıfa tepegöz kullanıyorduk ama en önemli şey artık akıllı tahta.”

Katılımcı öğretmenlerin doğrudan ifadeleri dikkate alındığında az sayıda kişinin el işi maketler oluşturduğu, daha çok hazır materyal ve kaynaklardan yararlandığı görülmektedir. Öte yandan katılımcılardan iki kişi ise afiş, poster hazırladığını ifade etmiştir.

Ö18: “Hocam öncelikle kitabımız olmazsa olmaz, kitabımızı kullanıyoruz tabii içeriğindeki sorular etkinlikler vs. (Ö18: düşünme durumu) onun dışında akıllı tahtalarımız var onla işte slayt oluşturuyoruz, görsel açıyoruz. Örneğin işte beşinci sınıflarda kültür ve medeniyet ünitesini işlerken işte Divriği Ulu Cami konumuz mesela onun tanıtımı için veya onun anlatımı için video izletiyoruz. Onun dışında mesela alt sınıflarda Sümerlere ait ziguratlar yapıları vs. bunları maket olarak yapmalarını talep ediyoruz öğrencilerden hani yaparak yaşayarak öğrensinler anlamında.”

Ö19: “Öğretim sürecinde kullandığım materyaller ilk başta akıllı tahta. Bunun yanında harita, küre, afiş, poster. Bunları kullanıyorum. Kullandığım kaynaklar yazılı işte ders kitabı kaynaklarımız. Genelde bunlar.”

Ö22: “Öğretim süreci içerisinde akıllı tahta en başta kullandığımız materyaldir. Bunun haricinde işte geçmişte kullandığımız tepegözler, slaytlar falan vardı şu an artık kullanmıyoruz. Şu an kullandığımız yine dijital ortamda veya fiziki olarak haritalar, yer küre modelleri bunun gibi materyalleri kullanıyorum. Bir de (Ö22: düşünme durumu) konuların içeriğine göre öğrencilerden getirmelerini istediğim işte tahulları işlerken mesela tahullar ya da işte ne bilim doğadaki yaprakların yeşermiş sararmış halleri gibi böyle öğrencilerin ya da kendimin temin edebildiği materyalleri de yine sınıfa götürüp kullanıyorum.”

Ö24: “... Özellikle renkli çıktıya biraz önem veriyorum çünkü çocuklarımız artık bu tür şeyleri arıyorlar. Renkli çıktı özetler vermeyi tercih ediyorum bunun dışında (Ö24: düşünme durumu) şu şekilde (Ö24: bahsettiği materyali gösteriyor) laminasyon filmi dediğim şeyler var. Laminasyon cihazım var. Bunlarla küçük kartlar hazırlıyorum dönem dönem yani sürekli değil çünkü bunlar baya zaman alacak şeyler. Bunları kartlar haline getirip oyunlar düzenliyorum ya da çocuklara veriyorum bir süre onlar yanlarında taşıyorlar, üstündeki bilgileri okuyorlar ve sonra arkadaşlarıyla değişiyorlar...”

Öte yandan bazı katılımcıların öğretimde kullanılan drama tekniği için, bir öğretim materyali olarak görüş bildirdikleri görülmüştür. Öğretmenlerimizin doğrudan alınan ifadelerinde, dramanın öğretim sürecinde bir öğretim tekniği olarak kullanıldığı görülmektedir;

Ö18: “... İşte yedinci sınıflarda biraz daha tiyatroya yönelik veya kendi anlatımlarıma yönelik işte bu divan üyelerini her bir öğrencimiz bir divan üyesini seçerek canlandırıyor işte drama tarzı bu şekilde devam ediyoruz hocam.”

Ö12: “... Mesela iki tane çocuk polis oluyor bir tanesi gazetecimiz oluyor bir tane işte nasıl diyeyim sivil polis oluyor. Özellikle dolandırma Türkiye gündeminde var insanlar çok fazla dolandırılıyor telefonda internetten. Bununla ilgili mesela skeç tarzında tam tiyatro olmasa da bir drama yapmıştık...”

4.2. İkinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; materyal ve kaynak kullanımının yararları hakkında ne düşünmektedir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın ikinci sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede beşinci soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararları hakkında neler düşünüyorsunuz?* Sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 2.'de gösterilmiştir:

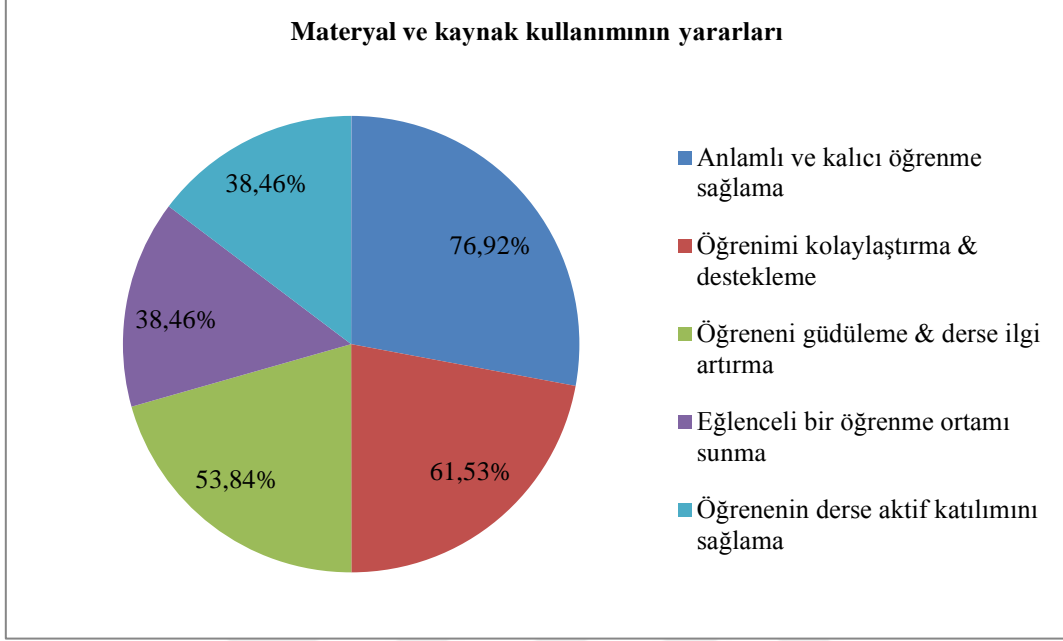
Tablo 4. 2. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararlarına ilişkin görüşleri.

Materyal ve kaynak kullanımının yararları	F	%
Anlamlı ve kalıcı öğrenme sağlama	20	76,92
Öğrenimi kolaylaştırma & destekleme	16	61,53
Öğreneni güdüleme & derse ilgi artırma	14	53,84
Eğlenceli bir öğrenme ortamı sunma	10	38,46
Öğrenenin derse aktif katılımını sağlama	10	38,46
Çoklu öğrenme ortamı sağlama	9	34,61
Yaparak yaşayarak öğrenim sağlama	6	23,07
Merak uyandırma	5	19,23
Soyut kavramları somutlaştırma	5	19,23
Bireysel ihtiyaçları karşılama	4	15,38
Öğrenimin pekiştirilmesi	2	7,69

Tablo 4. 2.'de görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararları için 11 farklı görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların %76,92'si öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının; anlamlı ve kalıcı öğrenme sağladığına (20), %61,53'ünün öğrenimi kolaylaştırdığına ve desteklediğine, %53,84'ünün ise öğreneni güdülediğine ve derse ilgisini artırdığına ilişkin yararları olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararlarına ilişkin en çok bildirilen beş görüş aşağıdaki Grafik 4. 2.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 2. Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararlarına ilişkin en çok bildirilen beş görüş.

Bunların yanı sıra öğretim sürecinde kullanılan materyal ve kaynakların; çoklu öğrenme ortamı sağlama (9), yaparak yaşayarak öğrenim sağlama (6), merak uyandırma (5), soyut kavramları somutlaştırma (5), bireysel ihtiyaçları karşılama (4) ve öğrenimin pekiştirilmesine (2) ilişkin yararları olduğuna dair görüş bildirmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararlarına ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri ise şu şekildedir:

Ö1: “Materyal kullanımı farklı zekâ gruplarında olan çocukların olayı daha iyi geliştirmesi kavramasını sağlıyor mesela görsel zekâ ile öğrenenlere faydası oluyor kalıcılığı artıyor öğrenmede kalıcılığı artırıyor (Ö1: düşünme durumu) tabi ki burada çocukların öğrenme farklılıkları da etkili oluyor kimisi sadece anlatınca kimisi hikâyeye ile anlatınca öğreniyor her çocuğun algılamasına göre değişiyor işte materyaller de görsel temas ederek öğrenenlere daha yararlı oluyor.”

Ö4: “Yani şimdi materyal kullanımı (Ö4: düşünme durumu) hem dersin sıkıcı geçmemesi, öğrencilerin etkin olması hem de öğrenilen konunun öğrenci için kalıcı olması (Ö4: düşünme durumu) yani her ikisi açısından da materyallerin kullanımı olumlu katkılar sunmaktadır.”

Ö5: “Öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanmasında çok önemli olduğunu düşünüyorum bu tür materyallerin. (Ö5 düşünme durumu) ama öğrenmenin kalıcılığına tabi ki etkisi var mı, kesinlikle çok etkisi olduğunu düşünüyorum yani. Çünkü çocuklar gerçekten, ya şöyle düşünün siz de sosyal bilgiler öğretmenisiniz. Coğrafya konularına geldiğiniz zaman mesela hayatı boyunca hiç haşhaş görmemiş çocuklar var. Haşhaş diyorsun ama haşhaşı sınıfa getirdiğin zaman o çocuğun bakış açısı daha farklı oluyor. “Aaa haşhaş!” Hiç görmemiş, gelip kontrol ediyor bakıyor anlattığım bilgi de dolayısıyla daha kalıcı hale geliyor. Çünkü o haşhaşı artık görüyor ve unutmuyor. İnsan hani bilimsel araştırma da var insan gördüğünün bilmem yüzde kaçını şimdi tam aklında değil ama işitme, görme hani bütün hepsinin olması aslında çocukların öğrenmesindeki kalıcılığını artırıyor tabi ki.”

Ö7: “Tabi ki materyal bakımından zenginlik öğrencilerde olumlu etki oluşturuyor. Bir harita veya bir görsel... İklimleri işliyoruz mesela kitabımızda var. Sen bunu bir de bilgisayardan ekrandan açtığın zaman kutup iklimidir, işte muson iklimidir, orada ki ev tiplerini gözüyle görüyor çocuk ya da giyim kuşam, kılık kıyafete etkisini yani konut tipinden tutunda bunlar daha kalıcı oluyor.”

Ö9: “Ya tabi tek düze bir anlatım olsa sıkılacaklar, şimdiki gençlik de daha çok böyle teknoloji ile iç içe, görmek istiyor, farklı görüntüler istiyor e dolayısıyla böyle çeşitli materyal kullandığımız zaman daha kalıcı oluyor, daha verimli oluyor, derse ilgisi artıyor öbür türlü tek düze olunca hele tarih konularında çok sıkılıyorlar. Yani ne olmuş işte savaşlar olmuş bitmiş ama bir görüntü ses koyduğumuz zaman onu anlayabiliyor o döneme gidebiliyor. Coğrafyada da haritalar önemli işte şu bölge şurada diye göstermek gerekiyor orada mutlaka görsel materyal gerekiyor. Yani (Ö9: düşünme durumu) daha verimli geçiyor dersler bu materyalleri kullandığımız zaman öğrenim kalıcı oluyor. Etkili oluyor.”

Ö12: “Sürekli etkisi olur. Dersi daha zevkli hale getirir yani biliyorsunuz biz sosyal bilgiler öğretmenleri sadece tahtanın başına geçip anlatıyoruz tüm şeyimiz bu ancak çocuk mesela kırk dakika otuzuncu dakika da çocuk bunalabiliyor, sıkılabiliyor. Ancak materyalle desteklediğin zaman o çocuğun sıkılma oranı yok. Çünkü çocuk bir şeyleri kendisi yaparak ya da bizden görerek mesela beraber yaptığımız zaman çocuğu derse kattığımızdan dolayı dersin daha verimli olabileceğini bunu yaşayarak zaten görüyoruz.”

Ö15: “Motive oluyorlar, bir daha ki derste aynı şeyi yapacağız diye düşünmüyorlar acaba yeni yapacağız diye merakla geliyorlar bence derse. Örneğin bu akıllı tahtalardan video açtığımız zaman daha eğlenceli oluyor hepsi pür dikkat dinliyorlar. E daha sonra bir materyal harita getiriyoruz mesela sınıfa ya da küre getiriyoruz coğrafya konularında harita ya da küre üzerinden işlediğimiz zaman daha etkili oluyor bence. Daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağlamada önemli. Akıllı tahtalar özellikle mesela bir konu işlediğimiz zaman o konuyla alakalı akıllı tahtalardan EBA’dan konuyla alakalı videolar izletmemiz öğrencilerin daha somut bir şekilde anlamalarını sağlıyor diyebilirim.”

Katılımcı öğretmenlerimizden biri, aktif bir şekilde materyal kullanım imkânının olmadığı geçmiş zamanlar ile günümüz imkânlarını karşılaştırarak materyal ve kaynak kullanımının yararları ile ilgili şunları söylemektedir;

Ö18: “Hocam öncelikle işte önceleri derste çocuğun uykusunun gelmesi sıkılması vs. bunları yaşıyorduk ya da işte çok böyle soyut bilgilerde anlamakta zorluk oluyordu. Artık bunları işte dediğim gibi örneğin bir İstanbul’un fethi ile ilgili video izlettirdiğimizde daha somut anlaşılır oldu. Çocuğu da derse motive ediyor, keyifli hale getiriyor. Özellikle bu konuda çok faydalı oluyor dersi daha akıcı hale getiriyor (Ö18: düşünme durumu) materyaller bu konuda olmazsa olmaz yani hocam.”

Ö23: “Yani dediğim gibi işte öğrenimi zenginleştirir, yani yeni bir şey görür çocuk somutlaştırmak açısından bir farklılık kazandırır diye düşünüyorum. Sadece işte kitaba bağlı kalarak değil de öğrencinin farklı bir şey görebilmesi, sınıfa getirilmesi... Kesinlikle tartışılmaz faydaları vardır. Yani öğrenciye konuyu somutlaştırması, daha kolay öğrenmesi, ilgi uyandırması, dikkat çekmesi açısından önemli olduğunu düşünüyorum.”

Bir diğer katılımcı ise öğrencilerin özellikle bireysel farklılıklarına ve ihtiyaçlarına vurgu yaparak, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararları ile ilgili şunları söylemektedir;

Ö26: “Yani öğrencilerin daha iyi öğrenmesi, daha iyi algılamasını sağlıyor. Öğrencileri cezbediyor. İşte öğrenmenin daha kalıcı olmasını sağlıyor. Daha çabuk olmasını sağlıyor. Daha hızlı olmasını sağlıyor. Öğrenci tarafından daha kolay algılanıyor bir kere. Yani onu mesela çocuğu sen anlattığın zaman onu kafasında

canlandırması hani herkesin algıda seçicilik denilen bir unsuru vardır. Sen anlatırsın ama çocuk kafasında belki başka bir şekilde yorumlar. Ulaşamazsın amaca, senin anlatmak istediğin aslında o değildir. Ama materyalleri gösterince, işte bu budur deyince çocuk olduğu gibi algılayabiliyor. Öğrenciye vermek istediğini olduğu gibi anlamasını sağlıyor.”

Ö25: “İşte neyi nerede nasıl kullanmamız gerektiğini bilmemiz gerekiyor. Bu noktada (Ö25: düşünme durumu) sıkıntılar yaşamamak gerekiyor. Yani zaten şimdi tüm öğretmenler farkındadır bu durumun ders içinde ne kadar çeşitli materyal ve kaynak kullanırsak o kadar faydalı olacaktır.”

4.3. Üçüncü Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; bilgiye erişimde hangi kaynaklardan yararlanmaktadır?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın üçüncü sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede ilk soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde bilgiye erişimde en çok hangi materyal ve kaynakları kullanmayı tercih ediyorsunuz?* Sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 3.'de gösterilmiştir:

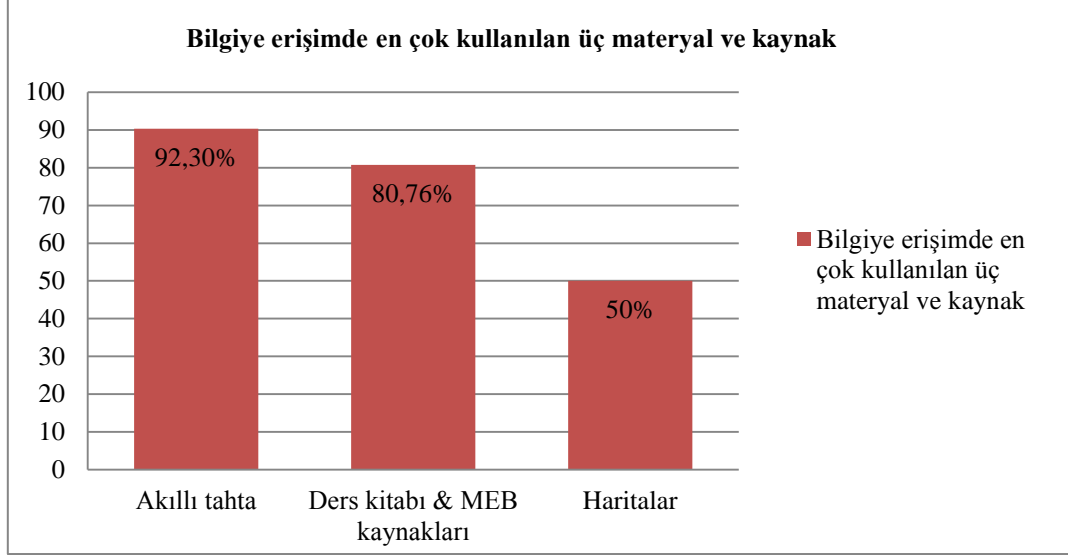
Tablo 4. 3. Öğretmenlerin öğretim sürecinde bilgiye erişimde kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşleri.

Bilgi erişiminde kullanılan materyal ve kaynaklar	F	%
Etkileşimli/akıllı tahta	24	92,30
Ders Kitabı & MEB kaynakları	21	80,76
Haritalar	13	50,00
İnternet Siteleri	5	19,23

Tablo 4. 3.'de görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde bilgiye erişimde kullandıkları materyal ve kaynaklar için 4 farklı görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların bilgiye erişimde en çok kullandıkları materyal ve kaynak etkileşimli/akıllı tahta (24) olmuştur. Öğretmenlerin %92,30'u öğretim sürecinde bilgiye erişimde materyal ve kaynak olarak akıllı tahtadan, %80,76'sı ders kitabı ve MEB'in gönderdiği diğer yardımcı kaynaklardan (21) ve %50'si de haritalardan (13) yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretim sürecinde bilgiye erişimde

kullanılan materyal ve kaynaklara ilişkin en çok bildirilen üç görüş aşağıdaki Grafik 4. 3.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 3. Öğretim sürecinde bilgiye erişimde kullanılan materyal ve kaynaklara ilişkin en çok bildirilen üç görüş.

Öğretmenlerin, öğretim sürecinde bilgiye erişimde en çok kullandıkları materyal ve kaynaklar böyleyken en az kullanılan kaynak %19,23 ile internet siteleri (5) olmuştur. Katılımcıların öğretim sürecinde bilgiye erişimde kullandıkları materyal ve kaynakların dört tane ile sınırlı kaldığı görülmüştür.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde bilgiye erişimde en çok kullandıkları materyal ve kaynaklara ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri ise şu şekildedir:

Ö2: “Bilgi erişiminde en çok akıllı tahta. MEB’in kendi kaynaklarından yararlanıyorum.”

Ö3: “Elbette ki ders kitabımız. Çünkü çok kolay ve herkeste bulunuyor.”

Ö5: “Etkileşimli tahta.”

Ö11: “Akıllı tahta.”

Ö12: “Genellikle işte ders kitaplarımızdan gidiyoruz. Onun dışında akıllı tahtayı etkin bir şekilde kullanıyoruz. Bunun yanında harita özellikle sosyal bilgiler için harita gerçekten çok önemli o şekilde haritalarımızı da atlas şeklinde de var özellikle ders kitaplarımızın sonunda olan haritalarda ezberletmeye yönelik çocuk neyin nerede olduğunu bilmesi lazım o şekilde fiziki haritamızı da etkili bir şekilde kullanıyoruz.”

Ö13: “Akıllı tahtalar daha yoğunlukta

Ö14: “Bilgiye erişimde kitaplar ve akıllı tahta her ikisini de kullanıyorum ama hani öncelikli olarak ders kitabı daha sonra tekrar amaçlı akıllı tahta şeklinde.”

Bir katılımcı öğretim sürecinde bilgiye erişimde yararlandığı kaynakların güvenilir ve doğru olmasına dikkat çekerek şunları söylemektedir;

Ö15: “Bilgiye erişimde daha çok günümüzde internet kaynaklarını tercih ediyorum. Tabi ki ders kitaplardan da faydalaniyorum ama internet kaynaklarına daha çok hızlı bir erişim olduğu için tabi ki resmi ve güvenli sitelerden hani emin olduğum sonuçları doğru ve güvenilir olan sitelerden ulaşıyorum diyebilirim.”

Ö17: “Ya tabi ki ilk başta MEB’in gönderdiği ders kitabını temel alıyoruz ama hani daha açıklayıcı olsun diye sınıf düzeyine göre de ayarladığımız için iki üç siteden de yararlanıyorum. Tabi ki bir de akıllı tahta kullanıyorum.”

Ö20: “Son zamanlarda akıllı tahtayı daha fazla kullanıyoruz. Akıllı tahta dışında kullandığımız materyaller genellikle harita oluyor. En fazla kullandığımız. (Ö20 düşünme durumu) dersimizin konularına göre bunlar.”

4.4. Dördüncü Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; kullanacakları materyal ve kaynakları seçerken ne tür özellikleri dikkate almaktadırlar?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın dördüncü sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede ikinci soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Siz öğretim sürecinde kullandığınız materyal ve kaynaklarda nelere dikkat ediyorsunuz?* Sorusu yöneltilmiştir. Araştırmanın dördüncü alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 4.’de gösterilmiştir:

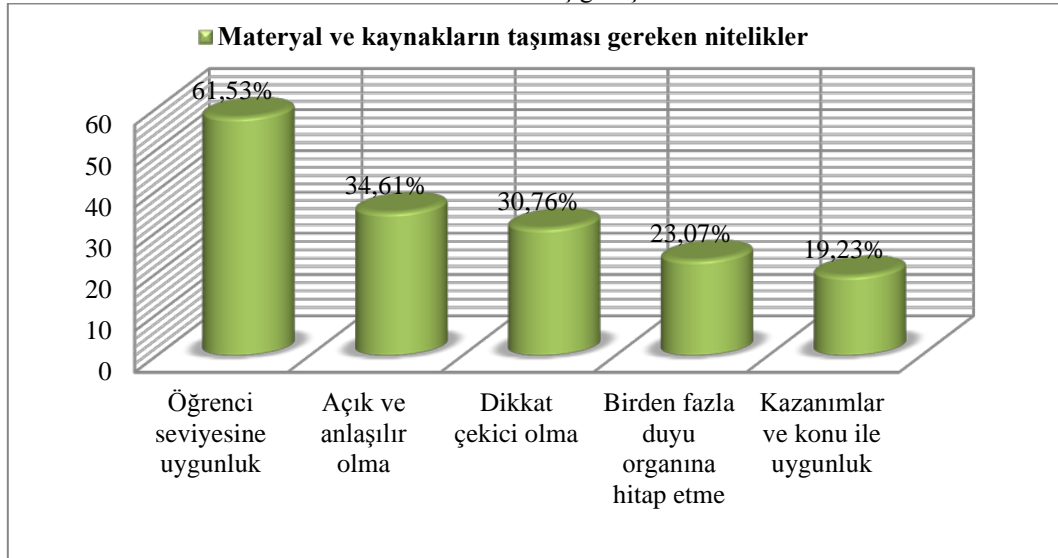
Tablo 4. 4. Öğretmenlerin öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin görüşleri.

Materyal ve kaynak nitelikleri	F	%
Öğrenci seviyesine uygunluk	16	61,53
Açık ve anlaşılır olma	9	34,61
Dikkat çekici olma	8	30,76
Birden fazla duyu organına hitap etme	6	23,07
Kazanımlar ve konu ile uygunluk	5	19,23
Güdüleme	4	15,38
Soyut kavramları somutlaştırma	3	11,53
Yaparak yaşayarak öğrenim sağlama	3	11,53

Dayanıklı olma	2	7,69
Kolay taşınabilir olma	2	7,69
Kolay öğrenim ile zamandan tasarruf sağlama	2	7,69
Kolay ulaşabilmek	2	7,69
Ekonomik olma	1	3,84
Bireysel ihtiyaçları karşılama	1	3,84
Geliştirilebilme	1	3,84
Kolay kullanım sağlama	1	3,84
Çoklu öğrenme ortamı sağlama	1	3,84
Güvenli gözlem ve kullanım imkânı sağlama	1	3,84
Merak uyandırma	1	3,84
Bilgilerin doğruluğu ve güvenirliliği	1	3,84

Tablo 4. 4.'de görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin 20 farklı görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların yarısından fazlası (%61,53) öğretim sürecinde kullanılacak bir materyal veya kaynağın öğrenci seviyesine uygun olmasına dikkat çekmişlerdir. Katılımcılar arasında en çok bildirilen görüş bir öğretim materyalinin öğrenci seviyesi uygun olması (16) gerektiği olmuştur. Daha sonra sırasıyla en çok bildirilen görüşler; açık ve anlaşılır olma (9), dikkat çekici olma (8), birden fazla duyu organına hitap etme (6) ve kazanımlar ve konu ile uygunluk şeklinde olmuştur. Öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin en çok bildirilen beş görüş aşağıdaki Grafik 4. 4.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 4. Öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin en çok bildirilen beş görüş.

Bunların yanı sıra katılımcılar, öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların; güdüleme (4), soyut kavramları somutlaştırma (3), yaparak yaşayarak öğrenim sağlama (3),

dayanıklı olma (2), kolay taşınabilir olma (2), kolay öğrenim ile zamandan tasarruf sağlama (2) ve kolay ulaşılabilir olması (2) taşınması gereken nitelikler olduğunu ifade etmişlerdir.

Öte yandan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin en az bildirdikleri görüşler ise; (%3,84) ekonomik olma (1), bireysel ihtiyaçları karşılama (1), materyali geliştirilebilme (1), kolay kullanım sağlama (1), çoklu öğrenme ortamı sağlama (1), güvenli gözlem ve kullanım imkânı sağlama (1), merak uyandırma (1) ve bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği (1) olmuştur.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri ise şu şekildedir:

Ö3: “Özellikle mesela çok uzun ve karmaşık olmamasına dikkat ediyoruz. Örnek vermek gerekirse; bir fotoğraf kullanacaksak o fotoğrafın sade ve yalın olmasına dikkat ediyoruz. Çok karmaşık çok görsel olmamasına dikkat ediyoruz. Yani nasıl anlatsam ya çok sade olması sadece o konuyla ilgili bir görsel olmasına ya da metin olmasını arzu ediyoruz. Ya da onu kullanıyorum daha çok.”

Ö5: “Mesela öğrenci seviyesine tabi ki uygun olması gerekiyor. İlkokul düzeyinde olan bir öğrenciyle ortaokul veya lise düzeyinde olan bir öğrencinin kullandığı materyal kesinlikle aynı olamaz. (Ö5 düşünme durumu) bunun yanında çocuğu düşünmeye sevk edecek yapılandırmacı eğitimle bağlantılı materyallerin olmasının daha doğru olduğunu düşünüyorum.”

Ö6: “Çocukların düzeyine uygun, daha anlaşılır, onların analitik düşüncelerini geliştirebilecek kaynakları tercih ediyorum. Çünkü çok daha kolay akılda kalıcı olabiliyor.”

Ö8: “E malum yani göze hitap ettiği zaman anlatılan şeyler ve kulağa hitap ettiği zaman daha kalıcı oluyor e onun için de yine etkileşimli tahta bunların hepsini karşılıyor. Yani göze ve kulağa hitap etmesi lazım.”

Ö9: “Tabi ki öğrenci seviyesine uygun olmalı. Biz ortaokul seviyesinde derslere giriyoruz. 5,6,7,8 işte beşler biraz daha ilkokul seviyesinde onlara kullandığımız araç-gereç materyaller biraz daha işte onlara eğlenceli gelecek oyun havasını verecek tarzda olmalı. Yediler sekizler biraz daha genç kesim (Ö9: düşünme durumu) yani

onlara göre seviyelerine uygun kaynaklar araç gereçler tercih etmeliyiz. Bunlara dikkat ediyorum.”

Ö10: “Tabi ki burada öğrencinin seviyesi önemli (Ö10: düşünme durumu) yani sekizinci sınıf öğrencisiyle beşinci sınıf öğrencisi bir değil. Yine göze ve kulağa hitap eden video tarzı, etkinlikler, materyaller öğrencileri daha çok etkiliyor. Burada şunu söyleyebilirim göze, kulağa hitap eden materyaller daha etkili. Yani öğrenci de biraz kolayca kaçıyor ama yine de öğrenme gerçekleşiyor çünkü videolar, görseller vs. dinleyerek, görerek öğrenebiliyor.”

Ö14: “Neler olmalıdır (Ö14: düşünme durumu) yani öğrenciye daha iyi kazanımları aktarabilecek daha rahat anlayabileceği şeyler olmalıdır. Mesela beşinci sınıfların işte haritayla ilgili ülkenin yükseltileri ile ilgili bir konusuna baktığımızda işte burada bir kabartma haritanın kullanılıp asıl kazanımları gereken kazanım neyse materyali onu kazandırmaya yönelik olmalıdır.”

Ö15: “Materyallerin bence öncelikle öğrencinin gelişim seviyesine uygun olması gerekir. Çünkü çocukların çok üst düzey bir materyal olursa anlamaları zorlaşır ya da çocukların seviyesinin altında olduğu zaman çocuklar için bu seferde çok basit kaçır ve sıkılabilirler. Öncelikle öğrenci gelişim seviyesine uygun olması, daha sonra kullanışlı olması gerekir, rahat kullanılması gerekir (Ö15: düşünme durumu) tekrar tekrar kullanım imkânı sunması gerekir, hani bir kerelik olması bizim açımızdan iyi olmaz, ekonomik olması gerekir. Zamandan tasarruf sağlaması gerekir, daha sonra bir de dikkat çekici olması da gerekir hani öğrencilerin ilgisini artırması önemli olur derslerde. Dersi sıkıcılıktan çıkartması gerekir. Çünkü bazen tek düze bir anlatım olduğundan çocuklar çok çabuk sıkılabiliyorlar. Bunu materyallerle biraz daha sıkıcılığı azaltıp dersi eğlenceli bir hale getirmesi bence önemli.”

Ö18: “Hocam materyal ve kaynaklar özellik olarak yani (Ö18: düşünme durumu) bizimde mesela var olan materyal üzerinde düzenleme yapabilmemiz gerekir, sınıf düzeyine göre ayarlayabilmemiz avantajlı olur diye düşünüyorum.”

Ö19: “Materyallerin açık net olması, anlaşılır olması. Öğrencilerin seviyesine uygun olması gerekir. Zengin olması gerekir yani görsel olarak ilgi çekici olacak. Öğrencilerin dikkatini çeksın. Bu şekilde.”

Ö21: “Ya bir kere kazanımlara uygun olması gerekiyor. Kazanımı açık ve net bize vermesi gerekiyor. Bazen ben bu ders kitaplarından bu kazanımları açık ve net zor yakalıyorum ama bu kazanım testleriyle bunu da MEB’in yayınladığı googleden çok rahat bulabiliyoruz. MEB’in yayınladığı kazanım testleriyle bunu daha pekiştirme şansım oluyor.”

Ö22: “Materyaller yani (Ö22: düşünme durumu) çocukların bire bir öğrenmelerini sağlayacak şekilde olmalı. Çocuklar onlarla deneyim içerisine etkileşim içerisine girebilmeli. Fiziksel olarak dokunabilmeli mesela özellikle materyallere ya da yapılabilecek bir deney varsa onu öğrenci kendisi uygulayabilmeli (Ö22: düşünme durumu), dayanıklı olmalı çünkü biraz daha hasarı kullanacaklar materyalleri onları o şiddete dayanabilecek materyaller olması gerekli, bunlar şu anda aklıma gelenler.”

Ö23: “Bir defa o dersin öğretimine uygun olmalı. (Ö23: düşünme durumu) Anlattığımız konuyu içermeli. Şimdi biz akıllı tahtadan da kullansak misal öğrencilere dünyanın şeklini, hareketlerini öğrenciye öğreteceğimiz zaman mutlaka okulda küre bulunduruyoruz. Ondan sonra o küre üzerinden ders anlatıyoruz. Dijital ortamda da olsa o değil de gerçek küreyi sınıfa götürüyoruz. Ekvator budur diye tahta kalemle çiziyoruz onu. Ondan sonra meridyenler arasındaki mesafeyi kutup noktaları boylam çizgilerini vs. öğrencilere gösteriyoruz. Yani dersin konunun içeriğine uygun olmalı diye düşünüyorum.”

Ö26: “(Ö26 düşünme durumu) kolay taşınması gerekir. Doğru olması gerekiyor materyallerin. Bilginin doğru olması gerekiyor başka ne diyeyim. (Ö26 düşünme durumu) Genellikle bilgilerin güvenilirliğini diyeyim. Güvenilir olmasını önemsiyorum diyeyim.”

4.5. Beşinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın beşinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamakta mıdır?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın beşinci sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede dördüncü soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde öğrencileriniz ne tür materyaller hazırlıyorlar, siz özgün materyaller hazırlıyor musunuz? Örnekler verir misiniz?* Soruları yöneltilmiştir.

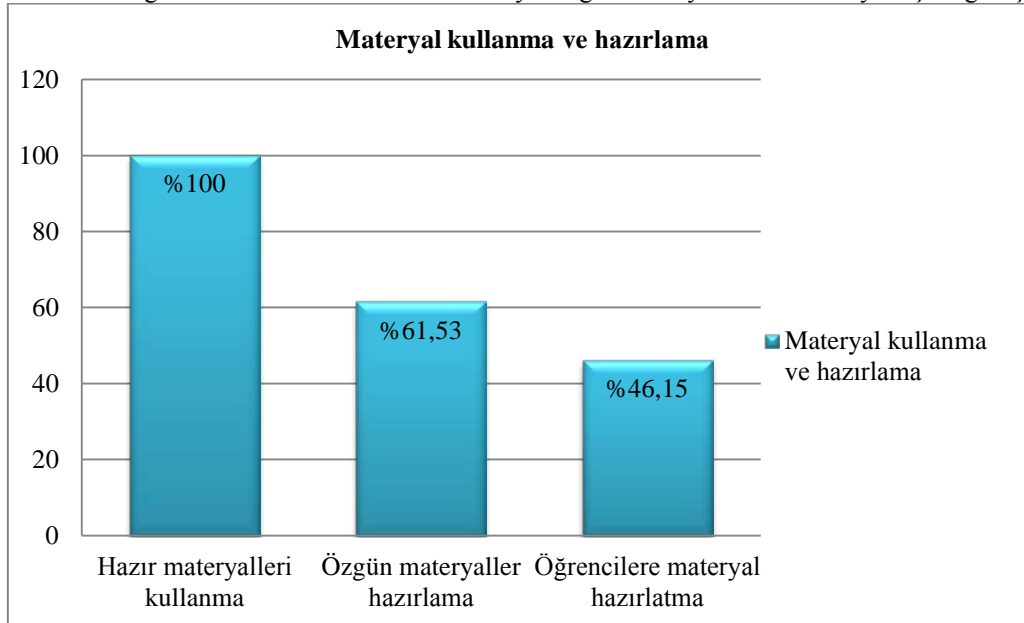
Araştırmanın beşinci alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 5.'de gösterilmiştir:

Tablo 4. 5. Öğretmenlerin öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşleri.

Materyal kullanma & hazırlama	F	%
Hazır materyalleri kullanma	26	100
Özgün materyaller hazırlama	16	61,53
Öğrencilere materyal hazırlatma	12	46,15

Bu alt problemde öğretmenlerin öğretim sürecinde, özgün materyaller hazırlama ve öğrencilere materyal hazırlatma durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın beşinci alt problemine ilişkin elde edilen bulgular neticesinde katılımcı öğretmenlerin tamamının (%100) öğretim sürecinde hazır materyallerden yararlandıkları (26) tespit edilmiştir. Öğretmenlerin yarısından fazlasının (%61,53) ise özgün materyaller hazırladıkları (16) ve %46,15'nin de öğrencilere materyaller hazırlattıkları (12) görülmüştür. Tabloda görüş bildirme sayısı katılımcı öğretmen sayısından fazladır. Çünkü öğretmenler öğretim sürecinde hem hazır materyallerden yararlanıp hem de özgün materyaller hazırladığına dair görüş bildirmiştir. Dolayısıyla bu durum katılımcı öğretmenlerin öğretim sürecinde gerek hazır, gerek kendi yaptıkları materyallerden faydalandıklarını göstermektedir. Katılımcıların öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşleri aşağıdaki Grafik 4. 5.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 5. Öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşler.

Grafik 4. 5.'de görüldüğü üzere öğretim sürecinde materyal kullanma ve hazırlamaya ilişkin en az orana sahip olan durum, öğretmenlerin öğrencilere materyal hazırlattırmasıdır. Bu noktada katılımcıların bir kısmı öğretim sürecinde öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerini desteklemek amacıyla onlara materyal hazırlattırmanın önemli olduğuna değinirken, bazı katılımcılar ise öğrencilerin maddi durumlarının yetersizliği, sınıf yönetimini sağlamakta sorun yaşamaları, öğrencilerin eğitim-öğretim hayatına olan ilgisizliği ve kendilerinden kaynaklı bazı durumlar sebebiyle hazır materyalleri kullanmayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö1, öğretim sürecinde kendileri için hazır materyallerin daha pratik ve yeterli olduğunu düşünmektedir. İlaveten öğrencilerden kaynaklı yaşadığı sorunlar sebebiyle materyal hazırlatma konusunda sorunlar yaşadığını dile getirmektedir:

Ö1: “Şimdi ben dediğim gibi bu materyal üretiminde şu anda biraz kolaycılığa kaçıyoruz. Kısa videolar şunlar bunlar zaten plastik kabartma haritalar vs. konuya göre x hocamız müdüre bir küre falan aldırmuş onları kullanıyorum dediğim gibi bir de akıllı tahtalar büyük bir yenilik, çok faydası var. Hemen tıkanıp durduğumuz yerde tembellik yapıp hemen oradan bir şeyler açabiliyoruz. EBA'yı kullanıyorum işte aktif olarak, EBA'daki videolar gayet güzel öğrencilerin ne yaptığını gelince pandemiden dolayı uzaktan eğitimin pek başarılı olmadığını gördük. Çocuklar gerilediler. Proje ödevlerini yeni verdik, bir şeyler üreteceklerimi diye bakıyoruz. Bir de erkek çocukları daha savruk kız çocukları daha derli toplu düzenli ve daha çalışkan oluyor. Zekâ oyunlarında vs. kızlar mesela daha iyi (Ö1: düşünme durumu) çocuklar düzenli ve disiplinli çalışmaktan biraz uzaklar, zekâ da bir yere kadar asıl önemli olan çalışmak.”

Bir diğer öğretmen (Ö2) ise öğrenci seviyesine uygun çeşitli materyaller hazırladığını söylemektedir:

Ö2: “Kendime özgün materyaller, evet hazırladığım oluyor. Sınıf seviyesine, öğrencinin seviyesine göre tabii ki benim de hazırladığım materyaller oluyor. Görsel

olsun, tablo olsun (Ö2 düşünme durumu) grafikler olsun. Onları da öğrencinin seviyesine göre hazırlıyorum.”

Katılımcı öğretmenlerden bir başkası (Ö8) ise okul idarecisi olduğundan hazır olan materyalleri kullanmayı tercih ettiğini ve özgün materyal üretmediğini söylemektedir:

Ö8: “Yok. Yok, yani idareci olduğum için sadece altı saat derse giriyoruz elimizde olan materyalleri kullanıyoruz.”

Ö9: “Evet bende hazırlıyorum. Biliyorsunuz bizde sınavlar var bursluluk sınavları LGS'ye yönelik işte bazen soru hazırlıyorum akıllı tahta kullanıyorum. Slaytlar hazırlıyorum ya da yarışma yapıyoruz işte bilgi yarışması gibi soru hazırlayıp cevabı altta beliren ya da bizim konularımızda gene bu tarihi turistik yerlerin görüntülerini hazırlıyorum işte bir kız kulesini, peribacalarını göstermemiz gerekiyor işte (Ö9: düşünme durumu) o konular geldiği zaman öyle kendim slaytlar hazırladığım da oluyor evet.”

Katılımcı öğretmenlerden Ö10 ise özgün materyaller hazırladığını fakat bunun çok zaman aldığını söylemektedir. Ayrıca hazırladığı bazı materyalleri Eğitim Bilişim Ağı sayfasına yüklemeye çalıştığını fakat bu konuda sorunlar yaşadığını şu cümleler ile dile getirmektedir:

Ö10: “Kendim hazırlıyorum. Eğitimini aldığımız için ama tabi ki şu da var, bu materyal hazırlamak çok zaman aldığı için hazırlarını kullanmak daha basit. İşte EBA'dan hazır olan materyaller bizim için daha rahatlık sağlıyor. Bizim mesela EBA için hazırladığım içerikler var. Bunları EBA'ya koymaya çalışıyoruz ama hep ret oluyor, yani ya kazanım eşleşmiyor ya yazmış olduğumuz aşamayı kabul etmiyor. İşte giriş, gelişme, ıstındır, keşfetme gibi yani orada bir sıkıntımız var. Yani benim göndermiş olduğum çoğu materyal hep reddedildi.”

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden Ö13 ise kendisinin özgün materyaller hazırlamadığını, var olan materyalleri kullanmayı tercih ettiğini, fakat öğrencilerine materyaller hazırlattığını söylemektedir:

Ö13: “Tabi, öğrencilerimize hazırlatıyoruz. Ben hazırlamıyorum ama öğrencilerimizi yönlendirerek hazırlatıyoruz. Genellikle akıllı tahtalar bizim işimizi daha da kolaylaştırdı. Daha önceki seneler olsaydı kendimiz hazırlıyorduk yani. Slaytları şeyleri. Hazır slaytları vs. Slaytları yazıyorduk, çiziyorduk, işte kartonlardan bir şeyler

yapıyorduk. Haritalar, Türkiye fiziki haritaları falan. Şimdi akıllı tahtalar biraz da tembelleştirdi bizi açıkçası.”

Ö15: “Şöyle, bazı konularda evet, hazırlatmıştım. Örneğin hangi şehirde hangi ürün yetişir gibi bir konuda, Türkiye haritası yaptırıp o şehirlerin üzerine, orada yetişen ürünleri mesela buğday, nohut, mercimek yaptırarak materyal hazırlamışlardı. Çok güzeldi ve herkesin de dikkatini çekmişti daha böyle kalıcı olmuştu o konuda. Daha sonra üretim, dağıtım, tüketim ünitesi vardı orda da orak, saban, traktör gibi araçları maket yapmışlardı öğrenciler. Bu şekilde materyaller hazırlattırılmıştım ve gayet de güzel ve eğlenceli olmuştu.”

Ö16: “Ya kendime özgün materyal çok da hazırladığım söylenemez. Genelde hazır olanları kullanıyorum. Bir slayttır falan onları kullanıyorum ama onun dışında hazır kullanıyorum.”

Ö23: “Yok hazırlamadım, açık söylüyüm... Yani ne olabilir, yazılı sorusu en fazla kendim hazırlıyorum bu. O da materyallere girmez zaten.”

Bazı öğretmenler ise hem kendilerinin materyaller hazırladıklarını, hem öğrencilerine hazırlattıklarını, hatta beraber materyaller hazırladıklarını ifade etmişlerdir:

Ö17: “Tabi ki hazırlıyorum. Yani (Ö17: düşünme durumu) çocukların sınıf düzeylerine göre hazırlıyorum. Bir de hani MEB’in kitabında olanları bir üst seviyesine çıkmaya çalışıyoruz. Örneğin kil tablet olayında bazı çocukların hani alerjisi olup olmayabilir... Oyun hamurundan da yaptırabiliyoruz. Ya da buradaki köye özgü malzemeler ile de yaptırabiliyorum.”

Ö18: “Yani işte bu zigurat gibi yapılarda geçen yarışma düzenlemiştik. Ben de hazırlamıştım çocuklarda hazırladı. İşte kimin ki daha güzel olacak şeklinde, öyle maket tarzı materyaller hazırlıyorum, evet. Misal Çatalhöyük maketi yapalım filan öyle.”

Ö19: “Evet hazırlıyorum. Çocuklarla da hazırlıyorum, kendimde hazırlıyorum. Şey hazırlıyorum (Ö19 düşünme durumu) tarih şeridi hazırladım. İşte poster hazırladım, okulun koridoruna. Bunun gibi hazırlıyorum çeşitli materyaller.”

Bir diğer katılımcı (Ö24) ise öğrencilere materyaller hazırladığını ve bu durumun onların gelişimleri için, derse güdülenmelerinde önemli olduğunu ifade etmektedir:

Ö24: “Burada mesela öğrencilerin kendi yaptıkları bir materyali sınıfı ortamında kullanmaları bambaşka bir şey, başardıkları zaman da çok mutlu oluyorlar, motive oluyorlar. Dolayısıyla onların hazırladığı materyalleri daha çok proje görevi şeklinde değerlendirmeye çalışıyorum. Yani dersimden proje alan öğrencileri daha çok böyle yazılı bir şey yerine işte bir pano hazırlayıp arkadaşlarına onu sunmasını ya da bir (Ö24: düşünme durumu) power point sunusu hazırlamasını ya da buna benzer hazırlık yapmalarını istiyorum. Böylelikle sınıfta yaptığı şeyi materyali tanıtırken hem başarı anlamında kendini iyi hissediyor, hem de arkadaşlarının gözünde de yeteneklerinin farkına varmasını da sağlamış oluyoruz.”

4.6. Altıncı Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; materyal, kaynak ve bilişim teknolojilerini hangi amaçlar için kullanmaktadırlar?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın altıncı sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede üçüncü soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde, bilişim teknolojileri, yazılı, görsel, işitsel materyaller hangi amaçlar için kullanılmalıdır? Düşüncelerinizi paylaşır mısınız?* Sorusu yöneltilmiştir. Araştırmanın altıncı alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4.6.’da gösterilmiştir:

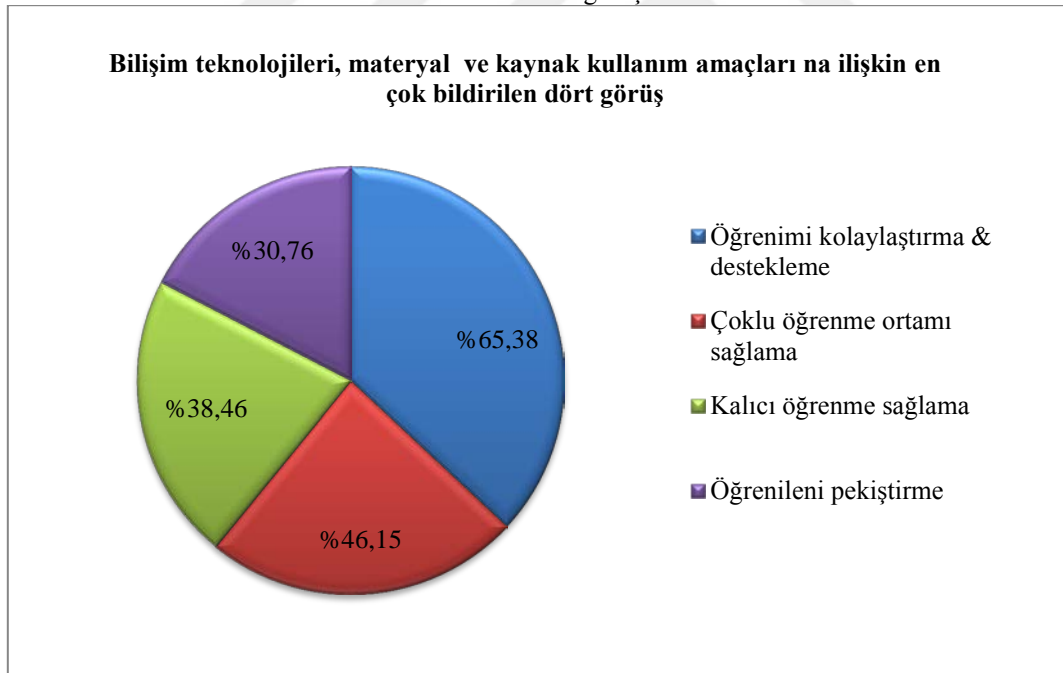
Tablo 4. 6. Öğretmenlerin öğretim sürecinde, bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin görüşleri.

Materyal ve kaynak kullanım amacı	F	%
Öğrenimi kolaylaştırma & destekleme	17	65,38
Çoklu öğrenme ortamı sağlama	12	46,15
Kalıcı öğrenme sağlama	10	38,46
Öğrenileni pekiştirme	8	30,76
Bilgiyi aktarma	8	30,76
Planlanan öğretim hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığına dair dönüt alma	7	26,92
Güdüleme	5	19,23
Keyifli bir öğrenme ortamı sunma	3	11,53
Bireysel ihtiyaçları karşılama	3	11,53
Soyut kavramları somutlaştırma	2	7,69
Öğrenenin derse aktif katılımını sağlama	1	3,84
Yaparak yaşayarak öğrenim sağlama	1	3,84
Planlanan öğretim hedeflerine ulaşılmasını destekleme	1	3,84
Kolay öğrenim ile zamandan tasarruf sağlama	1	3,84

Tablo 4. 6.'da görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin 14 farklı görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar tarafından en çok bildirilen görüş; (%65,38) öğrenimi kolaylaştırma ve destekleme (17) olmuştur. Bu durum katılımcı öğretmenlerin yarısından fazlasının, öğretim sürecinde bilişim teknolojilerini, materyal ve kaynakları; öğrenimi kolaylaştırma ve destekleme amacıyla kullandıklarını göstermektedir. Daha sonra sırasıyla, öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanımı amaçlarına ilişkin bildirilen görüşler; çoklu öğrenme ortamı sağlama (12), kalıcı öğrenme sağlama (10), öğrenileni pekiştirme (8), bilgiyi aktarma (8), planlanan öğretim hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığına dair dönüt alma (7), güdüleme (5), keyifli bir öğrenme ortamı sunma (3), bireysel ihtiyaçları karşılama (3) ve soyut kavramları somutlaştırma (2) şeklinde olmuştur.

Öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin en çok bildirilen dört görüş aşağıdaki Grafik 4. 6.'da sunulmuştur.

Grafik 4. 6. Öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin en çok bildirilen dört görüş.

Öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin en çok bildirilen dört görüş böyleyken en az bildirilen görüşler ise; öğrenenin derse aktif katılımını sağlama (1), yaparak yaşayarak öğrenim sağlama (1), planlanan öğretim hedeflerine ulaşılmasını destekleme (1) ve kolay öğrenim ile zamandan tasarruf sağlama (1) olmuştur.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde bilişim teknolojileri, materyal ve kaynak kullanım amaçlarına ilişkin, görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö2: “Evet. (Ö2 düşünme durumu) tabi ki ilk etapta bilgiyi aktarma konusunda benim için çok önemli. Öğrenciye bilgiyi aktarmak olarak. Bilişim teknolojileri zaten ilk etapta o yüzden kullanıyorum. Bilgiyi aktarabilme ve o bilginin kalıcılığını sağlama adına.”

Ö4: “Yani ne amaçla tabi ki (Ö4: düşünme durumu) kullanılan tüm materyaller öğrenmeyi kolaylaştırmak ve kalıcı hale getirmek üzere tercih edilir. Onun dışında (Ö4: düşünme durumu) öğrenmenin pekiştirilmesi amacıyla da kullanıyorum. Örneğin etkinlikler, denemeler yapıyoruz. Böyle.”

Ö6: “Şimdi yazılı, görsel ve işitsel materyallerin her birinin akılda kalıcılık oranı fazla olduğu için bunların harmanlanmasının eğitim sürecinde çok daha olumlu katkıları olduğunu düşünüyorum ve hepsini konunun durumuna göre farklı zamanlarda, farklı oranlarda kullanabiliyorum. Mesela bir örnek vermem gerekirse sosyal bilgiler dersinde konumuz çevre kirliliği ise görsel materyalleri kullanmayı tercih ediyorum. Akılda kalıcılık oranı daha yüksek olduğu için.”

Ö8: “Yani (Ö8: düşünme durumu) öğretimin eğitimin kalıcı olması açısından öğrencilerimizin daha iyi anlayabilmesi açısından kullanılmalıdır diye düşünüyorum. Yani hem bilgi aktarmak aynı zamanda da bilgilerin kalıcı olması amacıyla ikisi içinde kullanıyorum.”

Ö9: “Evet yani biz zaten sosyal bilgiler branşında tarih coğrafya konuları ağırlıklı. Şimdi tarih konuları özellikle görsel işitsel bir materyal istiyor. Çünkü coğrafyada gözlemleyebilir çevresini işte ormanı dağı tepeyi gösterebilirsin ama tarihte gösterebileceğin bir durum yok hani güncel günlük hayatta. Onlara yönelik işte bir video bir görsel bir ses çok etkili oluyor. Yani (Ö9: düşünme durumu) özellikle tarih konularında onların pekiştirilmesi o dönemi en azından yaşamış gibi hissetmek adına böyle görsel işitsel materyalleri kullanıyorum.”

Ö12: “(Ö12 düşünme durumu) şu amaçlarla kullanılabilir özellikle çocuklarımızın yani biz insanların öyle söyleyeyim yaparak yaşama oranı yüzde doksandır. Hem görsel, hem işitsel anlamda bunu kullanırsanız öğrencinin çocuğun alma düzeyi yüzde

doksan olur. Yani sadece okumak değil, ya da sadece duymak değil hem duyacak hem okuyacak hem görececek hem dokunacak yani materyal anlamında söylüyorum. Hem de çocuk mesela bunun bir kopyasını yapabilecek hani ona benzer bir şey yapmaya çalışabilecek. O şekilde öğrenmelerinin yüzde doksana yakın çocukta kalıcı olabileceğini düşünüyorum. Yani özellikle öğrenmeyi destekleyici olarak materyaller kullanılabilir.”

Ö15: “Öğrenciyi daha motive etmek amacıyla materyaller kullanılmalıdır. Dediğim gibi sıkıcılığı en aza indirmesi amacıyla, öğrencilerin daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmesi açısından önemli görüyorum ben materyalleri (Ö15: düşünme durumu) ve böyle kulağa ve göze hitap eden materyaller daha somutlaştırıyor bilgileri o açıdan önemli diye düşünüyorum.”

Ö17: “Tabi ki çocuğun daha üst seviyede anlaması için kullanılmalıdır. Yani akıllı tahtayı kullanırken sunum içinde kullanıyoruz etkinlikler içinde... Bazen çocuklara oyunlar hazırlıyoruz hani (Ö17: düşünme durumu) daha görsel bulunursa akıllarında daha iyi kalma seviyesi oluyor. Hani işitsel görsel ve sözel olarak. Sözel en alt tabakada kalıyor ama işitsel ve görsel biraz daha üst tabaka olduğu için sunumlara daha ağırlık veriyorum.”

Ö20: “Yani derslerde kullanıyoruz akıllı tahtayı kullanıyoruz özellikle. (Ö20 düşünme durumu) MEB'in belirlemiş olduğu müfredat düzeni EBA' da var biz EBA'yı tercih ediyoruz. Özellikle görsel anlamda faydasının çok olduğunu gözlemledik. Konuları çocuklar önce videoları izleyip ardından işte tartışmalar yapıp ardından da soruları çözerek hep beraber daha iyi pekiştirdiklerini gözlemledik. Bu anlamda da düşüncelerim olumlu.”

Ö21: “(Ö21 düşünme durumu) yani çocuğun daha kolay öğrenebilmesi ve öğrenimin kalıcı olabilmesi için gereklidir. Daha çok öğrenimin kalıcı olması diyorum ben.”

Ö23: “Bir defa bizim sosyal bilgiler dersinde yani sözel bir ders olduğu için öğrencilere somutlaştırmalıyız yani öğrencilere öğretilen bilgileri somutlaştırmak adına bu materyalleri kullanmalıyız. Bir coğrafya konusu işlerken materyalleri akıllı tahtadan veya harita üzerinden kullanarak dersi daha somut hale getirebiliriz diye düşünüyorum. Yine bir video izleterek işte bir ses bir görüntü... Artık bunlara ulaşmak

çok kolay mesela şehrimizle ilgili Konya yemek kültürü çorbası vs. yani Konya'da üretilen şeylerin görsellerini vs. akıllı tahtadan hemen açtık baktık.”

Ö24: “Yani öncelikle bütün hepsi (bilişsel, işitsel, görsel) olmalı. Böyle yani hacker dediğimiz öğrencilerde var böyle teknolojiyle çok içli dışlı. Yani sözel olarak yeterli görmeyen mesela önünde bir dergi ya da bilginin madde madde olmasını isteyenler de var. Görsel olarak yani gördüğü zaman böyle daha verimli olduğunu düşünen öğrencilerde var. O yüzden bunların hepsinin bir arada olması gerektiğini düşünüyorum.”

Araştırmamızın ikinci bölümünde (kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar) sosyal bilgiler eğitimi ve öğretimi başlığı altında, sosyal bilgiler dersinin amaç ve hedeflerine değinmiştik ve bu noktada sosyal bilgiler öğretiminde kullanılacak materyallerin bu duruma hizmet etmesi gerekliliğini dile getirmiştik. Benzer şekilde katılımcı öğretmenlerden Ö25, sosyal bilgiler dersinin; iyi bir vatandaş yetiştirme amacına dikkat çekerek, kullanılacak materyallerin buna hizmet etmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

Ö25: “Yani şimdi bizim çocuklara kazandırmak istediğimiz belli amaç ve hedefler var. Materyalleri kullanarak bu amaç ve hedefleri kazandırmaya çalışıyoruz. Ama sosyal bilgiler dersinde amaç sadece çocuklara belli bilgileri kazandırmak değildir bence. Şimdi bir matematik dersinde öğrenciye çarpım tablosunu öğrettiğinde amaç gerçekleşmiştir. Ama bizim ders öyle değil bizim dersimizde bilginin faydaya dönüşmesi gerekir. Yani (Ö25: düşünme durumu) öğrencini bizim dersimizde öğrendiğini gündelik hayatında kullanabilmesi hayatına tatbik etmesi lazım yoksa bir arpa boyu yol kat edemeyiz. Yani işte şimdi dolayısıyla olaya sadece kazanım olarak bakmamak gerekiyor. Ya şu olmalı (Ö25: düşünme durumu) bizim dersimizdeki amaç bilgilendirme değil bilinçlendirme olması lazım. Asıl olan iyi vatandaş iyi yurttaş yetiştirmektir. Öğretim sürecinde kullanacağımız materyal ve kaynakların da buna hizmet etmesi gerekir.”

Ö26: “Yani öğrencinin daha kolay algılayabilmesi, öğrenebilmesi için. Zaten bizim materyalleri kullanma amacımız bu. Görsel zekâya hitap edebilmek, işitsel zekâya hitap edebilmek. İşte görsel zekâyla işlediğiniz zaman çocuklarda daha kalıcı oluyor. Mesela bir harita bilgisi görerek çocuklarda uzun süre hem dünya hem Türkiye birçok

şeyi uzun süre hayatları boyunca hafızalarında kalmasını sağlayabiliyor. Ben harita bilgisine çok önem veririm.”

4.7. Yedinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın yedinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; yazılı, görsel ve işitsel materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıkları nedir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın yedinci sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede üçüncü soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinin hangi aşamalarında yazılı, görsel ve işitsel materyal ve kaynak kullanımını gerekli buluyorsunuz?* Sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmanın yedinci alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 7.'de gösterilmiştir:

Tablo 4. 7. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin görüşleri.

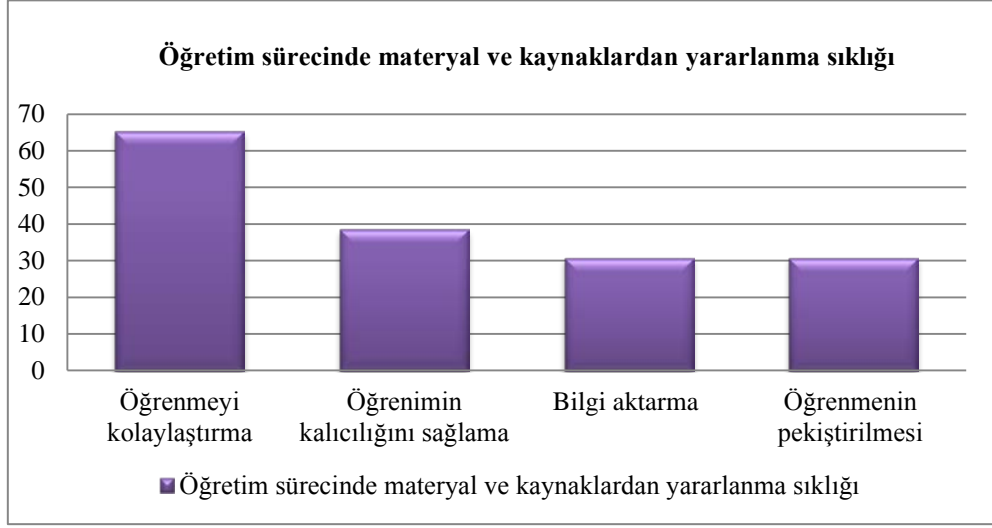
Materyal ve kaynaklardan yararlanma	F	%
Öğrenmeyi kolaylaştırma	17	65,38
Öğrenimin kalıcılığını sağlama	10	38,46
Bilgi aktarma	8	30,76
Öğrenmenin pekiştirilmesi	8	30,76
Öğretimin – öğrenmenin değerlendirilmesi	7	26,92
Güdüleme & derse ilgi artırma	5	15,38

Tablo 4. 7.'de görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin 6 farklı görüş bildirmişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde öğretmenlerin öğretim sürecinde en çok; öğrenmeyi kolaylaştırmak (17) ve öğrenimin kalıcılığını sağlamak (10) için materyal ve kaynaklardan yararlandıkları tespit edilmiştir.

Bunun dışında öğretmenlerin öğretim sürecinin diğer aşamalarında da materyal ve kaynaklardan yararlandıkları tespit edilmiştir. Bunlar, materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına göre sırasıyla; bilgi aktarma (8), öğrenmenin pekiştirilmesi (8), öğretimin öğrenmenin değerlendirilmesi (7), güdüleme-derse ilgi artırma (5) şeklindedir.

Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin bildirdikleri görüşler aşağıdaki Grafik 4. 7.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 7. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin bildirdikleri görüşler.

Grafik 4. 7.'de görüldüğü üzere katılımcılar en çok, öğrenmeyi kolaylaştırmada, öğrenimin kalıcılığını sağlamada, bilgi aktarmada ve öğrenmenin pekiştirilmesinde materyal ve kaynakları kullanmaktadırlar. Öte yandan görüş bildiren katılımcılar arasında öğretim sürecinin farklı aşamalarında materyal ve kaynaklardan yararlandıklarını bildiren öğretmenler de yer almaktadır. Örneğin bir katılımcı (Ö5), hem öğrenmenin gerçekleşmesi için hem de öğrenmenin pekiştirilmesi için materyal ve kaynaklardan yararlandığını ifade etmektedir. Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıklarına ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö2: “Öğrenciye bilgiyi aktarmak olarak. Bilişim teknolojileri zaten ilk etapta o yüzden kullanıyorum. Bilgiyi aktarabilme ve o bilginin kalıcılığını sağlama adına. Ölçme değerlendirme de yine EBA üzerinden özellikle konular bittikten sonra mutlaka konu üzerine EBA sistem üzerinden testler çözüyoruz birlikte.”

Ö5: “Yani bilgi aktarırken de kullanırsın, soru cevap çocuklarla yaparken de kullanırsın, etkinlik yaparken de kullanırsın, güdüleme amaçlı da kullanabilirsin, tekrar etme amaçlı da kullanabilirsin yani her aşamada kullanabileceğin materyaller zaten. Yine ölçme ve değerlendirme de genel de EBA (Ö5 düşünme durumu) ağırlıklı oluyor.”

Ö6: “Şimdi yazılı, görsel ve işitsel materyallerin her birinin akılda kalıcılık oranı fazla olduğu için bunların harmanlanmasının eğitim sürecinde çok daha olumlu katkıları olduğunu düşünüyorum ve hepsini konunun durumuna göre farklı zamanlarda, farklı oranlarda kullanabiliyorum. Mesela bir örnek vermem gerekirse

sosyal bilgiler dersinde konumuz çevre kirliliği ise görsel materyalleri kullanmayı tercih ediyorum. Akılda kalıcılık oranı daha yüksek olduğu için.”

Bir diğer katılımcı ise öğretim sürecinin hemen her aşamasında materyal ve kaynaklardan yararlandığını ifade etmektedir. Ayrıca sınıf yönetimi ve zamana dikkat edildiğinde materyal ve kaynakların hemen her aşamada kullanılmasının verimli olduğunu söylemektedir:

Ö10: “Şimdi bu materyalleri dersin başında ilgi çekmek amaçlı kullanıyoruz. (Ö10: düşünme durumu) ya dersin işlenişinde hani gelişme bölümünde, örneklendirmede, konunun daha iyi anlaşılması, pekiştirilmesinde kullanıyoruz. Yine sonuç bölümünde de yani (Ö10: düşünme durumu) ölçme değerlendirmede tabi görsel, işitsel yapamıyoruz, yazılı yapıyoruz ama onun dışında hani öğrencinin gelişimini izleme açısından da faydalanabiliyoruz. Hani öğrencinin en çok sevdiği etkinliklerden bir tanesi de EBA'daki bu içeriklerle ilgili etkinlikler, işte etkinlikler, akıllı tahta üzerinden çözüme, dokunmatik olmasına heveslenme gibi. Yani öğretim sürecinin her aşamasında materyaller kullanılabilir. Yani başında, ortasında, sonunda hatta konuya başlamadan önce de ya da konu sonunda tekrar anlamında her aşamada kullanabiliyoruz. Ya tabi ki burada da zaman kullanımı önemli çünkü bazen hakikaten eğer dikkat etmezsek bütün ders görsel ya da işitsel materyallerle geçebiliyor. O yüzden bu materyal kullanım durumunun dengeli dağıtılması lazım çünkü öğrencinin dikkati çabuk dağılıbiliyor. Bu durum hemen onların dersten kopmasına sebep olabiliyor yani zaman kullanımı önemli. Onun dışında her aşamada kullanılabilir.”

Ö11: “Çocuklara ders anlatmak amaçlı, bilgileri öğretmek amaçlı. Bir konuya daha iyi hâkim olmak için her aşamada kullanılmalı.”

Bir diğer öğretmen ise dersin başında ve öğrenme sürecinde materyal ve kaynaklardan yararlandığını dile getirmektedir:

Ö13: “Genellikle biz hazırlık safhasında daha çok böyle bilgiyi yoklamaya yönelik genellikle... Öğrencilerin işitsel soru cevap şeklinde (Ö13 düşünme durumu) bir şey alırız. Daha sonra dersin gidişatına göre öğrenme sürecine geçtiklerinde görsel materyalleri daha çok kullanıyoruz. Tabi ki yazılı materyalleri artık şimdi çocuklarımızın hani ellerinde telefonlar bilgisayarlar yoğunlukta olduğu için yazılı materyallere daha çabuk ulaşıyorlar.”

Ö20: “Yani konuları çocuklar önce videoları izleyip ardından işte tartışmalar yapıp ardından da soruları çözerek hep beraber daha iyi pekiştirdiklerini gözlemledik.”

Bir başka katılımcı yine öğretimin hemen her aşamasında materyal kullanımına dikkat çekmektedir:

Ö22: “Yani öğretim amacıyla kullanılmalıdır. Yani tüm süreçlerde farklı şekillerde kullanılabilirdi. Yani ben kendim bilgiye erişmede genel ağı kullanabiliyorum ya da teknolojilerden yazılı görsel materyaller kullanabiliyorum dijital ortamda, öğrencilere yine aynı şekilde dijital ortamda bunları aktarabiliyorum (Ö22: düşünme durumu) yani materyaller tüm süreçlerde kullanılabilir.”

4.8. Sekizinci Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın sekizinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun ortamları oluşturmakta mıdır?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın sekizinci sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede dördüncü ve dokuzuncu sorular ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğrencilerin, var olan materyal ve kaynakları kullanmaları konusunda neler yapıyorsunuz, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımı hakkında kimlerle nasıl iş birliği yapıyorsunuz, materyal ve kaynak kullanımı hakkında sahip olduğunuz bilgi ve tecrübelerinizi çevrenizle nasıl paylaşıyorsunuz?* Soruları yöneltilmiştir.

Araştırmanın sekizinci alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 8.'de gösterilmiştir:

Tablo 4. 8. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için kimlerle iş birliği yaptıklarına ilişkin görüşleri.

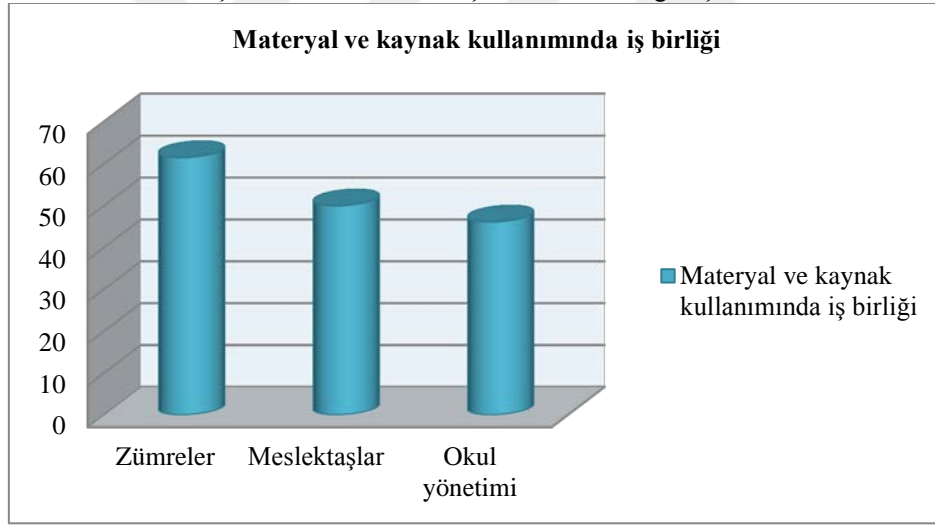
Materyal ve kaynak kullanımında iş birliği	F	%
Zümrelerle iş birliği	16	61,53
Meslektaşlar ile iş birliği	13	50,00
Okul yönetimi ile iş birliği	12	46,15
Öğrenciler ile iş birliği	6	23,07
İl ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri	4	15,38
Yerel yönetimler	2	7,69
Akademisyenler ile iş birliği	1	3,84

Araştırmanın sekizinci alt probleminde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun ortamları oluşturup oluşturmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öğretmenlerin materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için çeşitli kişiler ile iş birliği içerisinde

oldukları görülmüştür. Katılımcılar bu alt probleme ilişkin yedi farklı görüş bildirmişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde; öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için en çok zümreleriyle (16) iş birliği yaptıkları görülmüştür. Daha sonra sırasıyla en çok bildirilen görüşler; meslektaşlar ile iş birliği (13) ve okul yönetimi ile iş birliği (12) olmuştur.

Ayrıca materyal kullanımında uygun bir ortamın oluşturulması için, yine öğretmenlerin sahip oldukları bilgi ve tecrübelerini de aynı şekilde önce zümreleri ve meslektaşları ile paylaştıklarına değinmişlerdir. Bunların yanı sıra katılımcı öğretmenler, öğrencilerinin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için, kendilerinin de uygun ortamları oluşturmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için, daha çok kimlerle iş birliği içerisinde olduklarına ilişkin bildirdikleri görüşler aşağıdaki Grafik 4. 8.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 8. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok kimlerle iş birliği içerisinde olduklarına ilişkin bildirdikleri görüşler.

Grafik 4. 8.'de görüldüğü üzere, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için, en çok yapılan iş birlikleri böyleyken en az ise, yerel yönetimler (2) ve akademisyenler (1) ile iş birliği yapıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için, öğrenciler (6) ve il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri (4) ile iş birliği yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Öte yandan katılımcı öğretmenlerin, öğrencilerinin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için, kendilerinin de uygun ortamları oluşturmaya çalıştıklarını; hem hazır materyalleri kullandıklarını, hem özgün materyaller hazırladıklarını, hem de öğrencilerine çeşitli materyaller hazırlattıklarını ifade etmişlerdir. Bu duruma ilişkin elde edilen bulgular daha

önce ayrıca “öğretmenlerin öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamaya ilişkin görüşleri” başlığı altında verildiğinden burada tekrar değinilmeyecektir. Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun ortamları oluşturup oluşturmadıklarına ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö1: “Materyal kullanmaları bir kere dediğim gibi tabi çocuğun zekâ yapısı da önemli kimi dinleyerek kimi görerek öğreniyor. Mesela (Ö1: düşünme durumu) görerek öğrenenler için materyal kullandığınızda biraz daha kalıcı oluyor. Materyalleri kullanım yelpazesini genişlettikçe çoklu zekâ kuramının o zekâ yönlerine göre çocuklarda bilginin kalıcılığı arttığı kanaatindeyim. Biraz buradayken fazla iş birliği yapamıyoruz maalesef kendi materyallerimizi kendimiz satın alıyoruz (Ö1: düşünme durumu) üretmeye çalışıyoruz idareye bazen birkaç şey ilave etmesini istiyoruz okulun desteğini de alıyoruz diyebiliriz okulun durumuna göre değişir o da... Öyle.”

Ö2: “Materyal ve kaynaklar dersimizde ki en büyük destekçimiz. Hele ki öğrenci kullanıyorsa daha çok faydalı oluyor. Sadece bizim kullanmamız yeterli olmuyor. Öğrencinin elinde de kaynak olması çok önemli bizim için. Bu noktada da tabi yeri geldiğinde kaynak almaları gerektiğini sadece öneriyoruz. Aldırma gibi bir zorunluluğumuz yok, zaten yaptıramayız. Fakat öğrencinin de kaynağı varsa işte sıradan test kitabı varsa bu öğrettiğimiz bilginin kalıcı olması çok önemli bizim için. (Ö2 düşünme durumu) İşte bu bahsettiğim bilişim teknoloji konuları için bilişim hocamdan yardım alıyorum. O şekilde halletmeye çalışıyorum. Bilgi konusunda bilgi sonsuzdur her şeyi biliyorum diyen insan yalan söyler. Hâlâ bilgi eksikliğim mutlaka vardır, diye düşünüyorum. Onu da zaman içerisinde yeni kaynaklardan yeni duymuş olduğum bilgileri araştırarak o şekilde eksiklerimi gidermeye çalışıyorum.”

Ö3: “Daha çok öğrencilerin fikrini alıyorum, bu konuda. Öğrenciler bizden daha tatlı fikirler çıkarabiliyor bu konuda. Hayal güçleri çok iyi demek istediğim. Bizim de rehberlik yapmamız daha kolay oluyor. Çünkü bizim hayal gücümüz belli bir nesilden geldiğimiz için zaman çok aştığı için hayal gücümüz onlara nispeten daha böyle nasıl söylesem gelişmemiş yani çocukların hayal güçleri daha güçlü. Onlar çabuk oluşturabiliyor. Mesela Fatih Sultan Mehmet İstanbul’un Fethi ile ilgili çocuklarla bu konuyu konuşurken öğrencilerimden birisi bana şunu sormuştu, hocam dedi ben Fatih Sultan Mehmet’ e mektup yazabilirim dedi. Nasıl mektup diyorsun, mesela bizim hiç

aklımıza gelmemiştir. Ben İstanbul'u fetih ettiği için ona teşekkür mektubu yazacağım. Tamam dedik, çok güzel oldu. Sonra yazdı getirdi, o mektubu hâlâ saklıyorum.”

Görüldüğü üzere katılımcı öğretmen Ö3, öğretim sürecinde öğrencilerinin materyal ve kaynak kullanımını için uygun ortam oluşturmaya çalışmaktadır.

Ö4: “Yani işte sınırlı imkânlar dâhilinde okul idaresi ile onun dışında (Ö4: düşünme durumu) zümrelerimiz hani meslektaşlarımız, materyal kullanırken bazen öğrencilerimle iş birliği içerisinde bulunuyorum.”

Bir diğer katılımcı, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşturabilmek için farklı kişilerle iş birliği içerisinde olduğunu söylemektedir;

Ö5: “Materyal ve kaynak kullanımında genelde öğretmenler idare ile görüşür. Maddi yönünü görüşür. Diğer türlü de genelde zümre arkadaşlarla ne yapılabilir, ne edilebilir. İşte bu konuyu daha iyi nasıl anlatabiliriz, hangi materyalle anlatabiliriz diye genelde okulunuzda ki, zümrenizde ki arkadaşlarla görüşülür diye düşünüyorum.”

Ö10: “Biz şimdi MEB'in kaynak kitaplarını kullanıyoruz. Onların yardımcı kaynaklarını kullanıyoruz. Bunun dışında kendi zümrelerimizin işte akıllı tahta içeriklerini kullandığı materyal ve kaynakları da kullanabiliyoruz. Onun dışında üretebildiğimiz materyal, kaynak, etkinlikleri diğer zümrelerimle paylaşıyorum.”

Ö12: “Genelde bütün iş birliğimiz çocuklarla. İş birliğimiz çocuklarla olmak zorunda bunun dışında öğretmen arkadaşlarla ya da idareyle. Birinci önceliğimiz çocuklar. Özellikle öğretmenler köyde kalıyorsa çocukların evine gidebilir. Mesela bu şekilde çocuklarla mesela okul saatleri dışında materyallerin gelişmesinde katkı oluyor. Ben öyle yapıyorum mesela okul saatleri içerisinde de bütün iş birliğimiz çocuklarla artı öğretmenlerle sonra idareyle daha sonra ilçe milli eğitimle. Gerekirse nerede bulunuyorsak işte köy halkıyla. Ya da mesela büyük şehirlerdeyse öğrenci velileriyle de bu iş halledilebilir ama birinci önceliğimiz çocuklar.”

Başka bir katılımcı benzer şekilde, öğretim sürecinde çeşitli materyal ve kaynak kullanımını için uygun oluşturabilmek adına farklı kişilerle iş birliği içerisinde olduğunu söylemektedir;

Ö15: “Okuldaki öğretmenlerle tabi bilgi alışverişi yapıyoruz. Bu konuyu nasıl işlediniz nasıl hani derse daha farklı nasıl yaklaşımlarda bulunuyorsunuz. Daha çok zümrelerimizle (Ö15: düşünme durumu) ama tek kişi olduğumuz zaman da farklı branşlardaki öğretmenlerimizle de fikir alış verişinde bulunuyorum. Onlarda olan materyaller, slayt sunumları biz de kullanabiliyoruz, bizde olanları onlara veriyoruz çeşitlilik açısından. Bu şekilde iş birliği içerisinde oluyoruz zaman zaman.”

Ö16: “İş birliği yaptığım (Ö16: düşünme durumu) ya daha çok meslektaşlarımla, birazcık da alanında uzmanlaşmış arkadaşlarımdan destek alıyorum. Hani öğrencilerime nasıl daha faydalı olabilirim, hangi kaynak, hangi materyalle dersimi işlersem daha faydalı olur diye tecrübelerinden yararlanıyorum daha çok.”

Ö20: “Yani materyal ve kaynak kullanımı hakkında çok fazla olmuyor. Zorlanmıyorum ama ihtiyaç duyulduğu zaman okul idaresiyle görüşüyorum bazen... Bir örnek vermek gerekirse madenler, madenleri göstereceksin çocuklara işte okul müdürüyle veya idarecilerle görüşüp böyle bir şey temin edebilir miyiz falan gibisinden onlardan yardım alıp istediğimiz oluyor bazen.”

Ö22: “Yani (Ö22: düşünme durumu) eğer okul idaresi biraz daha destekleyici tavırlarda olursa okul idaresi ile işbirliği yapıyorum. Hani şöyle bir şeylere ihtiyacım var bunu nasıl temin ederiz falan işte MEB’den şöyle bir şeye ihtiyacım var gibi eğer onlarda çok işbirliğine müsait değilse kendim bireysel öğrencilerimin destekleriyle işte çocuklar şunu yapalım kendimiz yapabileceğimiz bir materyal ise öğrencilerle yaparak veya kendim yaparak o şekilde kullanmaya çalışıyorum.”

Katılımcı öğretmenlerden Ö23, okul yöneticisi olarak öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında, uygun ortamların oluşması için gerekli desteği sağladığını söylemektedir;

Ö23: “Ha güzel (Ö23: düşünme durumu) zümre arkadaşlarımla, işte sosyal bilgiler öğretmen arkadaşlarımla burada ne yapabiliriz, nasıl edebiliriz diye işte onların videolarını kullandığım oluyor, en yakın arkadaşlarımla, ama okul yöneticisiyim ben, öğretmen arkadaşlarımız misal matematikte şu şu materyal eksiklerimiz var diye söylüyorlar. Biz de bunları okul aile birliği kanalıyla veya okulun imkânları ile tamamlamaya çalışıyoruz.”

Ö24: “Yani buradaki en büyük iş birlikçilerimiz, öğrenciler. Onların desteklemediği veya katılım sağlamadığı bir süreç maalesef ki hiçbir şekilde işlemiyor. Tabii öğrencilerimizin yaş itibarıyla henüz bir şeylerin farkında olmadığını da düşünürsek iş biraz da ailelere kalıyor. Yani ailelerin okul ortamında öğrencilerin davranışlarına yönelik katılımına yönelik desteğine ihtiyacımız var. Aile iyi olduğu zaman öğrencide iyi oluyor. E okul idaresi zaten olmazsa olmazımız. Yani tabii ki onların da bizlerin görüşlerini alarak yaptıkları etkinlikler var. Bunun içinde il ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinin uygulamaları sınıf içinde kullanabileceğimiz bir hal alabiliyor. Onun dışında yaptığım materyalleri çalışmalarını zümrelerimle de paylaşıyorum. Yani bu şekilde söyleyebiliriz.”

4.9. Dokuzuncu Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dokuzuncu alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın dokuzuncu sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede sekizinci soru ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde kullandığınız materyal ve kaynaklar hakkında eksik olduğunuzu düşündüğünüz yönleriniz var mı, bu eksikliklerinizi tamamlamak için neler yapıyorsunuz, yapılması gerekenler nelerdir?* Soruları yöneltilmiştir.

Araştırmanın dokuzuncu alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 9.'da gösterilmiştir:

Tablo 4. 9. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşleri.

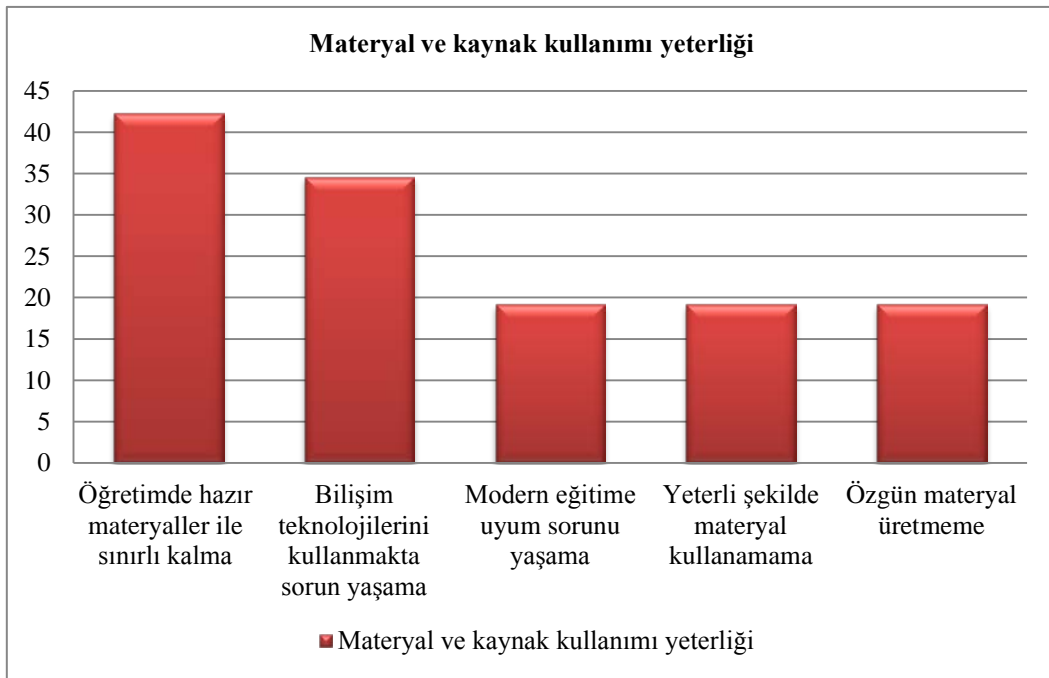
Materyal ve kaynak kullanımı yeterliği	F	%
Öğretimde hazır materyaller ile sınırlı kalma	11	42,30
Bilişim teknolojilerini kullanmakta sorun yaşama	9	34,61
Modern eğitime uyum sorunu yaşama	5	19,23
Yeterli şekilde materyal kullanamama	5	19,23
Özgün materyal üretmeme	5	19,23

Tablo 4. 9.'da görüldüğü üzere katılımcı öğretmenler, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerine ilişkin 5 farklı görüş bildirmişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde öğretmenlerin kendilerini en çok, öğretimde hazır materyaller ile sınırlı kalma (11) hususunda eksik gördükleri tespit edilmiştir. Yine katılımcıların çoğunluklu

olarak, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında kendilerinde eksik gördükleri bir diğer husus; bilişim teknolojilerini kullanmakta sorun yaşama (9) olmuştur.

Bunların yanı sıra sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında, kendilerini eksik buldukları diğer yönler; modern eğitime uyum sorunu yaşama (5), yeterli şekilde materyal kullanamama (5) ve özgün materyal üretmeme (5) olmuştur. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin bildirdikleri görüşler aşağıdaki Grafik 4. 9.'da sunulmuştur.

Grafik 4. 9. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin bildirdikleri görüşler.

Grafik 4. 9.'da görüldüğü üzere, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin, bildirdikleri görüşler bu şekilde olmuştur.

Öte yandan bazı katılımcılar ise materyal ve kaynak kullanımında kendilerini yeterli gördüklerini, herhangi eksik bir yönlerinin bulunmadıklarını bildirmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö1: "Dediğim gibi sosyalden ders saatimiz gerçekten sıkıntılı zaman az olunca her şeyi veremiyoruz her şeye yetişemiyoruz yani işte farklı metotlara yöntemlere"

materyallere zaman yetmiyor. Ders saatinin kısalığı bizim için materyal kullanımını zorluyor. Onu söyleyebiliriz.”

Ö2: “Var var. Gerçekten var. Biraz önce oraya değinecektim. Akıllı tahtaya giriyorum oradan videoyu açabiliyorum ama farklı programlar olduğu zaman onları açma ve yüklemeye ilgili problemler yaşıyorum veya zoom üzerinden ders yaparken evet açabiliyorum çocuklara kendimi izah edebiliyorum fakat ne bileyim bir sayfa paylaşımı olsun farklı bir kaynağı ekrana yansıtmak olsun büyük sıkıntılar yaşıyorum. Evet, eğitim aldım. Uzaktan eğitim üzerinden aldım ama tek başına olduğu için bazı şeyleri hâlâ yapamıyorum. İşin gerçeği bu o konuda çok büyük eksiklik var. Bu konuda da umarım kendimi en kısa zamanda biraz daha toplarım.”

Ö8: “(Ö8 gülümseme) İllaki vardır. Biraz öncede söylediğim gibi müdür yardımcısı olarak çalıştığım için kendi materyallerimizi hazırlamak konusunda eksik olduğumu düşünüyorum. Etkileşimli tahta bu eksikliklerimizi kapatıyor.”

Ö9: “Evet benim eksik olduğum yani (Ö9: düşünme durumu) tabi bilgisayarda her türlü programı kullanmayı bilmiyorum. Biraz daha bu yönüm gelişmeli yani bir sunu hazırlamakla olmuyor, farklı şeylerde yapabilmeliyiz. Buna akıllı tahtayı da daha geliştirerek, düzenleyerek, tasarlayarak kullanmak dâhil. Yani bu yönümü geliştirmem lazım.”

Ö12: “Tabi ki. Çünkü yani her insan her şeyi yapamaz. (A ve Ö12 gülümsedi) bazı şeyleri yaptığımız zaman mesela materyal anlamında çocuklar bazen bizden daha iyi olabiliyorlar. Yaratıcı düşünebiliyorlar. Biraz yaşın getirdiği etki var ama çocuklar artık telefonla, tabletle daha doğrusu internetle doğdukları ve büyüdüğü için çözüm üretebiliyorlar. Mesela biz aynı çözümü yapamayız ama yapamıyoruz yani ama çocuğa verdiğin zaman çocuk bizden iyi yapıyor desem yeridir çünkü düşünüyor sorguluyor. İşte biz bir yan ya da iki yönlü hadi bilemedin üç yönlü düşünebiliyoruz ama çocuklar gerçekten sonsuz yönlü düşünebildikleri için bu konuda daha iyiler. Bizim bu eksikliğimiz yaşın getirdiği sıkıntılar ya da internetle geç tanışmamız diyelim.”

Ö14: “Daha önceki bir soruda da geçmişti hani özgün materyal hazırlamak hani daha farklı, öğrencinin dikkatini çekecek el emeği olan materyaller yapabilmek (A: jest ve mimikler ile onaylar) işte bunu da herkes beceremiyor, zaman olmuyor, yetenek olmuyor bunu eksiklik olarak söyleyebilirim.”

Ö15: “Eksik olduğumu düşündüğüm yönlerim var. Şöyle ki derslerde çok fazla dediğim gibi materyal kullanımı, çeşitli materyal kullanımı yapamıyoruz. Yani saydım akıllı tahta, slayt, sunum, video izlettirme gibi ya da kitaplar veya yardımcı kaynaklar ya da harita veya kürelerden yararlanıyoruz. Ama bu benim eksikliğim midir yoksa genel bir şey mi bilmiyorum daha çok ders saatinin azlığına bağlıyorum çünkü bir şekilde anlatmamız gerekiyor çocuğa e bunu anlatırken materyal kullanırken biraz daha zaman gerekiyor. Çünkü materyal kullanımı normal düz anlatım gibi kısa sürede olmuyor. Bunun hazırlaması var, gösterilmesi, açması kapatması var akıllı tahtalarda o yüzden biraz daha eksik buluyorum kendimi. Çok daha etkin kullanılabilir ama ders saati uygun olursa.”

Ö21: “Ya tabi ki var. Malum öğrencilerden yardım alıyorum bazı eksik konularda. Çoğu ebeveynlerin büyüklerin öğretmenlerin yapamadığı şeyleri çocuklar bu konu da daha bilgili. Maalesef bazen çocuklardan yardım alıyorum. Şuraya nasıl girecektik, şuradan oraya tekrar nasıl dönecektik tamam akıllı tahta eğitimi aldık ama çocuklardan yardım alıyorum ya da yapa yapa öğreniyorum bir şekilde.”

Bir diğer katılımcı ise öz eleştiride bulunarak, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımı yeterliliklerine ilişkin şunları söylemektedir;

Ö23: “Tabi ki var. Özgün bir materyal hazırlamamak çok kötü bir şey, yani çok eleştirilen bir durum. Bir de yani sadece akıllı tahta ile ders kitaplarıyla veya meslektaşların verdiği slaytlarla yetinmemek gerekir. Mutlaka kendimizde bir şeyler ortaya koymalıyız ki yani bir kavram haritası olsa bile yapıp sınıfa getirmeliyiz veya sınıfta bunu kullanmak, çizmek bile önemli diye düşünüyorum. Burada bizim hani biraz hazırcı olduğumuzu düşünüyorum açıkçası yani azla yetiniyoruz.”

Ö24: “Evet yani her ne kadar teknolojiyi kullanmaya çalışsam da (Ö24: düşünme durumu) şöyle yani ne diyim (Ö24: düşünme durumu) bazı programlar örnek exel gibi programların tam hâkimi olduğumu düşünmüyorum. Şimdi bazı arkadaşlarımız var, gerçekten böyle işin canavarı olmuş diyebiliriz... Her türlü programdan yararlanıyor. Benim mesela bu yönde eksikliğim var. Yani bu tür şeyleri de geliştirirsem kendi adıma iyi olacağını düşünüyorum. Yani biraz böyle artık işi teknoloji üzerinden düşünmeliyiz o yüzden kendimizi bu konularda geliştirmeliyiz diye düşünüyorum.”

Bazı katılımcılar ise, daha önce değindiğimiz üzere, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında kendilerini yeterli gördüklerini veya herhangi eksik bir yönlerinin bulunmadığını söylemektedirler;

Ö5: “(Ö5 düşünme durumu) yani açıkçası son üç yıldır şöyle düşünün okul idaresinde olduğum için haftalık sadece iki saat derse giriyorum. Çok fazla ders yaptığım söylenemez ki ana derslere de çok katılmıyorum genelde seçmeli dersler alıyorum. Toplantı vs. olduğu için çok fazla bazen derslere iştirak etmediğim zamanlarda oluyor giremediğim zamanlarda oluyor ama genel anlamda materyal kullanımına özen gösterdiğimi düşünüyorum. İdareci olmama rağmen, yani çocuklara farklı şeyler sunmayı seviyorum. Materyal olmasa bile bir oyunla ya da çocukların dikkatini çekecek her hangi bir etkinlikle yine konuda dikkat çekerek anlatmayı seviyorum. Eksiklik var mıdır illaki vardır yani (Ö5 düşünme durumu) bu eksikliklerin temeli bizden mi kaynaklı sanmıyorum yani bizden kaynaklı olduğunu çok düşünmüyorum çünkü size ne verilirse sizde o şekilde uygulama yapıyorsunuz aslında.”

Ö11: “Yok. Yani bilişim teknolojileri vs. kullanıyorum sayılır evet.”

Ö18: “Evet güzel soru (Ö18: düşünme durumu) yani eksik yönlerim (Ö18: düşünme durumu) yoktur diyemem, genel olarak muhakkak vardır ama şu an materyallerle ilgili (Ö18: düşünme durumu) aklıma pek bir şey gelmedi açıkçası.”

Ö19: “Eksik olduğumu düşündüğüm yönlerim yok. Ha teknoloji yönünde biraz sıkıntı yaşayabiliyoruz bazen. Ama o da rahat yani şu an rahat oluyor.”

Ö26: “Yok diyelim.”

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşleri bu şekildedir.

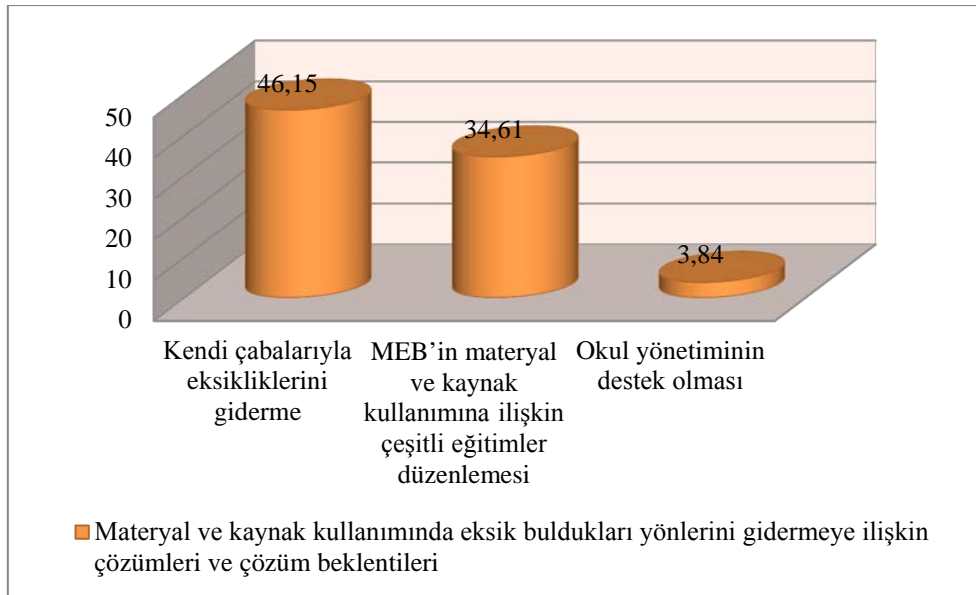
Öte yandan katılımcılara öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin eksik buldukları yönlerini gidermek için neler yaptıkları ve neler yapılması gerektiği, sorulmuş ve elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 10.'da sunulmuştur.

Tablo 4. 10. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermeye ilişkin görüşleri.

Materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermek için çözümleri ve çözüm beklentileri	F	%
Kendi çabalarıyla eksikliklerini giderme	12	46,15
MEB'in materyal ve kaynak kullanımına ilişkin çeşitli eğitimler düzenlemesi (seminerler, hizmet içi eğitim vb.)	9	34,61
Okul yönetiminin destek olması	1	3,84

Tablo 4. 10.'da görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin eksik gördükleri yönlerini gidermek amacıyla, çeşitli çözümler üretmiş ve çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Araştırmaya 26 öğretmen katılmış olmasına rağmen bu kısımda 22 öğretmen görüş bildirmiştir. Çünkü diğer katılımcılar öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin kendilerini yeterli görmüşlerdir. Katılımcı öğretmenlerin, en çok bildirdikleri çözüm; kendi çabalarıyla eksikliklerini gidermek (12) olmuştur. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin eksik gördükleri yönlerini gidermek amacıyla çözüm beklentileri ise MEB ve okul yönetiminden olmuştur. MEB'in materyal ve kaynak kullanımında çeşitli eğitimler düzenlemesini (seminerler, hizmet içi eğitim vb.) dokuz katılımcı ve okul yönetiminin destek olmasını bir katılımcı önermiştir. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermeye ilişkin çözümleri ve çözüm beklentileri aşağıdaki Grafik 4. 10.'da sunulmuştur.

Grafik 4. 10. Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermeye ilişkin çözümleri ve çözüm beklentileri.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında eksik buldukları yönlerini gidermek için, çözümleri ve çözüm beklentilerine ilişkin, görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö2: “Şimdi şöyle, çevrimiçi eğitimler şu an çok cazip zaman açısından çok önemli gerçekten aslında çok da güzel bir uygulama fakat ben belki de klasik bir öğretmenim veya eski tarzda kalmış bir öğretmenim ben o tahtanın başına geçeceğim öğretmen de o tahtanın başında işin uzmanı bana diyecek ki hadi al dokunarak yap burayı elle burayı buradan kaydıracaksın diye bana tahtanın başında göstermesi lazım. MEB’in bence böyle bir seminer düzenlemesi lazım. İstekli olanlara birebir. Yaşayarak öğretmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö5: “Biraz daha fazla materyal kullanabiliriz. Mesela ben etkileşimli tahtayı çok kullanıyorum. Belki daha farklı materyallerde daha fazla kullanabiliriz. Bunun dışında diyebileceğim bir şey yok bu konu hakkında.”

Ö9: “Evet ya kurs, seminerler oluyor. Kurslar açılıyor onlara katılabilirim kendimi geliştirmek için yani benim yapabileceğim kurslara katılmak olabilir öyle bir şey yaparlarsa katılmamız gerekir.”

Ö14: “Hani aslında ilk önce okul yönetimi veya MEB okullarda eksik olan materyaller veya ihtiyaç duyulan materyallerin tespiti yapılabilir. Daha sonrasında bunları tamamlamak için belli bir kaynak oluşturulmaya çalışılabilir.”

Ö17: “Bizler tabi ki derse gitmeden hazırlık yapıyoruz. Diğer hocalarımız ve akademisyen hocalarımla görüşüyorum. Fikir alışverişinde bulunuyorum, hocam bu nasıldı vs. diye böyle eksikliklerimizi tamamlıyoruz.”

Ö19: “MEB’ in tabi bizim dersimizle, alanımızla alakalı etkin bir şekilde çalışması gerekiyor. Bu konularla ilgili öğretmenlere seminerler, öğretmenlere yönelik eğitimlerin, çalışmaların olması gerekli.”

Katılımcı öğretmenlerden bazıları, MEB’in bu konuda çeşitli eğitimler düzenlenmesi gerektiğine dair görüş bildirmişlerdir. Fakat MEB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitimlerde, seminerlerde vb. verilen eğitimlerin içeriğinin yeterli olmadığını bu konuda da gerekli düzenlemeler yapılması gerektiğine dikkat çekmişlerdir:

Ö7: “Neler yapılabilir işte (Ö7 düşünme durumu) yine eğitime geliyor. Hizmet içi eğitim faaliyetlerine ben merkezilere yirmi yıldır hiçbirine katılmadım düşünün. O konuda bir sıkıntı olduğunu düşünüyorum. Şimdi biraz daha kısıtlama hali varda eskiden tabi insanlar birazda tatil olarak bakıyorlardı o hizmet içi eğitim faaliyetlerini Yalova'dır Mersin'dir güzel yerlere gidelim gezelim gibi ama olsun yani gidip gezme amacıyla da olsa sonuçta orada derste görüyorsun bir şeylerde öğreniyorsun. Sonuçta en basitinden bir boya markası bile burada vasıfsız boyacıları alıp Antalya'ya beş yıldızlı otele götürüyor orada onlara seminer veriyor tatil yaptırıyor. İnsanların ufku gelişiyor yani. Ben de diyorum ki biz öğretmenler bu kadar mı değersiziz. Koskoca iki ay yaz tatili var. İki ay yaz tatilinde sen il il öğretmenleri toplayıp seminer verebilirsin. Gerekirse yemek ücretini al herkes gider yani. Bilmiyorum da bu konuda bakanlığımızın yetersiz olduğunu düşünüyorum. Geçmişte kaç kere başvurumama rağmen çıkmadı. Orada bile yani belirli kişileri alıyorlar.”

Ö10: “Tabi ki şimdi ben (Ö10: düşünme durumu) şunu söyleyeyim biz yeniliklere ayak uydurmak zorundayız. Zaman ve teknolojinin değişmesiyle beraber bizim de eksik yönlerimizi tamamlamamız lazım. MEB'in açtığı kurslar var işte yüz yüze uzaktan ben hemen hepsine katıldım. Fakat yine de hala çözemediğim bir şey var yani bu kurslara gelen eğitmenin modu katılan öğretmenin modu biraz tatil modu gibi oluyor. Yani eksikliklerimiz var tabi yani günümüz şartlarında zaten ben tamamen yeterliyim diyebilen öğretmen olduğuna inanmıyorum. Çünkü teknoloji her dakika değişiyor ve gelişiyor. Yine mesela bizim kitaplarımız beş yıllık basılıyor ama oradaki bilgiler ve fotoğrafların güncellenmesi gerekiyor. Yani bu çok uzun duruma göre üç veya iki yıl da bir değişebilir. Bizim de işte yapabileceğimiz MEB'in hizmet içi eğitim kurslarına katılmak olabilir. Onun dışında mesela özel üniversitelerde farklı hani eğitimler oluyor ama onlarda pahalı yani şimdi MEB ile ortak belki çalışmalar yapıp eğitimler düzenlenebilir.”

Ö13: “Valla şöyle ifade edeyim tabi ki öğretmenlerimize hizmet içi eğitim yapıyor kendi çapında. Tabi her öğretmen bu hizmet içi eğitimlerden yararlanmak... Bu hizmet içi eğitimler de bazen sıkıcı oluyor işin aslı bu mali bölgesel hizmet içi eğitimlerde işin açıkçası öğrencinin ilgisini çekecek çalışmalar olduğu gibi öğretmenlerin de ilgisini çekecek çalışmalar olursa anlatım yapılırsa belki daha da verimli olur diye düşünüyorum. Ben çünkü yirmi senelik öğretmenlik hayatımda gittiğim seminerlerde kurslarda iki seminer de çok mutlu oldum haz duydum diğer seminerlerde işin açıkçası

bitse de kurtulsak gitsek mantığıyla hareket ettim. Yani anlatabiliyor muyum monoton (A: jest ve mimikleriyle dönüt sağlar) bildiğimiz şeylerin anlatılması. Anlatacak insanların yeniliğe bir şekilde açık olması gerekiyor. Onların da bir şekilde karşı tarafa bilgiyi satabilmesi gerekiyor. Bizim de ruhumuzun okşanması gerekiyor açıkçası. Ama dediğimiz gibi özellikle akıllı tahta seminerinde haz duyduğumuz bir seminerdi mesela.”

4.10. Onuncu Alt Problem ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın onuncu alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yaşadıkları sorunlar ve çözüm beklentileri nelerdir?* Sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, araştırmanın onuncu sorusunun bulgu ve yorumları, yapılan görüşmede altıncı ve yedinci sorular ile ilişkilendirilerek katılımcılara: *Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında ne tür sorunlarla karşılaşyorsunuz, sizce öğretim sürecinde, materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yapılması gereken düzenlemeler nelerdir?* Soruları yöneltilmiştir. Araştırmanın onuncu alt problemine yönelik görüşmelerden elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki Tablo 4. 11.’de gösterilmiştir:

Tablo 4. 11. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlara ve çözüm beklentilerine ilişkin görüşleri.

Yaşanan sorunlar	F	%	Çözüm beklentileri & önerileri	F	%
Öğrencilerden kaynaklı sorunlar	13	50,00	Okul yönetiminin materyal ve kaynak kullanımında gerekli desteği sağlaması	13	50,00
Araç-gereç materyal yetersizliği	11	42,30	Öğretmenlerin özgün materyal üretiminde ve öğretimde materyal kullanımına ilişkin kendilerini geliştirmeleri	7	26,92
Maddi yetersizlik	10	38,46	MEB’in materyal kullanımı için gerekli zaman & ders saati düzenlemesi yapması	7	26,92
Zaman kısıtlılığı	9	34,61	MEB’in ders kitaplarını öğrenci için daha eğlenceli hale gelecek ve bilgi yoğunluğunu azaltacak şekilde düzenlemesi	7	26,92
MEB’in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yasal düzenlemeleri	8	30,76	MEB tarafından internet erişimi ile çeşitli materyallerin bulunduğu bir platform oluşturması (EBA benzeri) & yeni materyaller geliştirmesi	6	23,07
Öğrenme ortamından kaynaklı sorunlar	6	23,07	MEB’in okullara materyal temini için sağladığı bütçeyi iyileştirmesi	6	23,07
Teknik arızalar	5	19,23	MEB’in sekizinci sınıflar için sınava yönelik ek kaynak çeşitliliği sağlaması	6	23,07

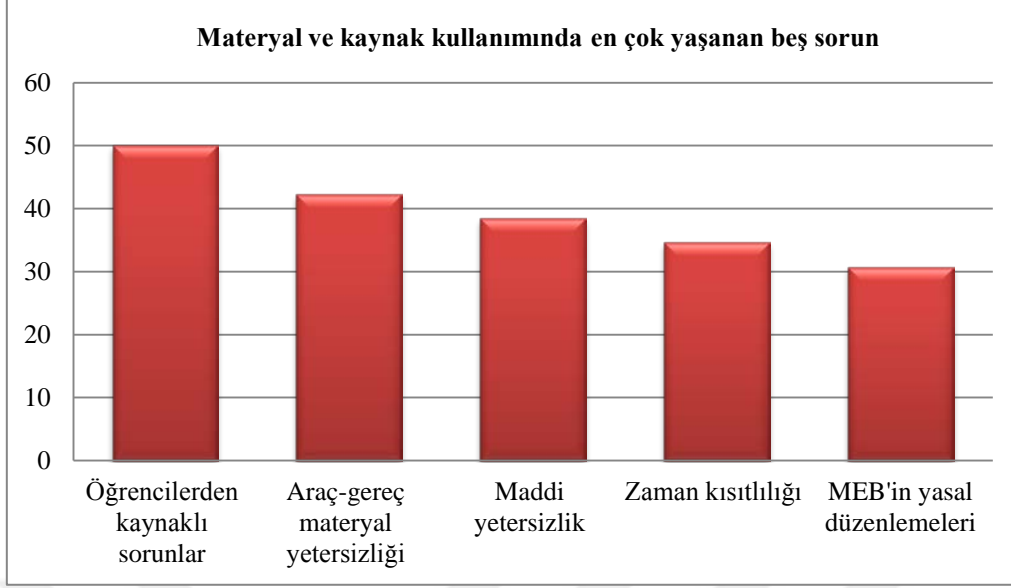
Okul yönetiminden kaynaklı sorunlar	5	19,23	MEB'in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin var olan yasal sınırlılıklarını düzenlemesi	5	19,23
Öğretmenden kaynaklı sorunlar	5	19,23	MEB'in müfredat yoğunluğu ile ilgili düzenlemeler yapması	4	15,38
Genel ağ sorunları	4	15,38	Öğrencileri materyal kullanımına ve önemine dair bilgilendirme	3	11,53
Dersin öğretim programının yoğunluğu	4	15,38	Gerekli izinler ile okullarda sosyal bilgiler sınıfı oluşturulması	2	7,69
MEB ders kitaplarının bilgi aktarımı dışında materyal olarak yetersiz kalması	3	11,53	MEB'in öğrenciler için ücretsiz internet imkânı sağlaması	2	7,69
Sınıfların mevcudu	2	7,69	MEB'in materyal ve araç-gereç kullanımı ile ilgili öğretmenlere eğitimler sunması	1	3,84
Elektrik kesintisi	2	7,69	Sınıf mevcudu ile ilgili yasal düzenlenmenin revize edilmesi	1	3,84

Tablo 4. 11.'de görüldüğü üzere öğretmenler, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlara dair 14 ve bu sorunlara ilişkin çözüm beklentilerine dair 14 görüş bildirmişlerdir. Bu alt probleme ilişkin elde edilen bulgularda önce sorunlara, sonrasında çözüm beklentilerine değinilecektir.

Katılımcılar, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok; öğrencilerden kaynaklı sorunlar (13) yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Diğer yaşanan sorunlar ise çoğunluk sırasına göre; araç-gereç materyal yetersizliği (11), maddi yetersizlik (10), zaman kısıtlılığı (9), MEB'in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yasal düzenlemeleri (8), öğrenme ortamından kaynaklı sorunlar (6), teknik arızalar (5), okul yönetiminden kaynaklı sorunlar (5), öğretmenden kaynaklı sorunlar (5), genel ağ sorunları (4), dersin öğretim programının yoğunluğu (4) ve MEB ders kitaplarının bilgi aktarımı dışında materyal olarak yetersiz kalması (3) şeklindedir.

Katılımcıların, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok yaşadıkları beş sorun aşağıdaki Grafik 4. 11.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 11. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok yaşadıkları beş sorun.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında en çok yaşadıkları beş sorun böyleyken, en az yaşanan sorunlar ise; elektrik kesintisi (2) ve sınıfların mevcudu (2) olmuştur. Bu noktada öğretmenlerin görev yaptıkları okuldaki sınıfların mevcuduna dair, bilgi verilmesi gerekli görülmüştür.

Katılımcıların, görev yaptıkları okuldaki sınıfların mevcuduna ilişkin, bildirdikleri görüşlerin frekans dağılımları aşağıdaki Tablo 4. 12.'de sunulmuştur.

Tablo 4. 12. Katılımcıların dersine girdiği sınıfların ortalama mevcudu dağılımı.

Ortalama sınıf mevcutları	F
25-30	16
30-35	5
15-20	5

Tablo 4. 12.'de görüldüğü üzere, katılımcılardan 5 kişi okullarında 30-35 kişilik sınıfların olduğunu, 16 kişi 25-30 kişilik sınıfların olduğunu ve 5 kişi de 15-20 kişilik sınıfların olduğunu ifade etmiştir. 15-20 kişilik sınıf mevcudunun bulunduğu okullar köy okullarında görev yapan öğretmenlerin görüşleridir. Konya merkezdeki okulların ise ortalama 30 kişilik sınıf mevcuduna sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcılardan, Konya merkezde görev yapan öğretmenler, sınıf mevcuduna bağlı farklı sorunlar yaşadıklarını da söylemektedir. Örneğin bazı katılımcılar, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında sınıf hâkimiyetinde zorluk yaşadıklarını, bu durumun zaman problemi yarattığını veya öğrenciye iletilmek istenen mesajın tam olarak verilemediğini, yine bu duruma bağlı özgün materyaller üretmek yerine hazır materyallerin tercih edilmesi gibi sorunların ortaya çıktığını dile getirmişlerdir.

Sınıf mevcuduna bağılı yaşanan sorunlara ilişkin, öğretmen görüşlerinden alınan doğrudan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö5: “İşte dediğim gibi yine başında konuştuğumuz gibi biraz okulların fiziksel ortamı bu konularda çok müsait değil. Örnek veriyorum, okul kapasitesine göre öğrenci sayısı fazla oluyor mesela öğrenci sayısı yönetmeliğe göre bir sınıfta kırk öğrenci olması gerekirken bazen bazı okullarda kırkın üstüne çıkabiliyor bu sayı. (Ö5 düşünme durumu) sınıfta ki ortam çok büyük bir materyali getirmeyi kabul etmiyor ya da materyal getirsen bile hepsini tek tek kontrol ettirebilecek yetiye sahip olamıyorsunuz. Düşünsenize her kırk öğrenciye haşhaşı sırayla gösteriyorsunuz, o ders bitti. Derste farklı bir şey anlatamazsınız. Dolayısıyla fiziksel ortamın ve fiziksel ortamın dışında öğrenci sayısının da belli gruplar aralığında olması gerekiyor bazı materyalleri kullanabilmeniz için. Ama öğrencinin çok olduğu yerde ise işte etkileşimli tahta biraz avantaj sağlıyor. Hiç değilse somut olarak getiremesen bile görsel olarak onu göstermen yeterli oluyor bence.”

Ö24: “Evet öğretim ortamı olarak sınıfta kapalı kalan bir branşsız maalesef yani gezi gözlem en büyük öğretim süreçlerimizden biri ama bunu yapmak için de tabi maddi kaynağa ihtiyacımız var. Her veli bunu karşılayamıyor. Sınıfın yarısı kaldı yarısı gitti (Ö24: düşünme durumu) bunu yapmakta sıkıntı... Dolayısıyla okulun da kendine göre bir programı var. Sürekli kendimize göre bu tür programlarda düzenleyemeyiz. Dolayısıyla biraz iş öğretim ortamında kapalı kalmak ve bunu en iyi şekilde değerlendirmekle geçiyor. E öğrenciler için tabi ki materyal ve kaynak kullanımında (Ö24: düşünme durumu) sınıf mevcudunda sayısı olarak öğrenci sayısı önemli hani dediğim gibi bir yarışma yaptırdığımızda hani iki kişiyi sahneye çıkarttığımızda sınıfın geri kalanından bir kısım öğrencimiz dikkati dağıtabiliyor farklı şeyler ile ilgilenebiliyor.”

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlara ilişkin, görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö1: “şimdi biz de her şeye yetişemiyoruz. Zamanımız yetişmiyor. Bilim şenlikleri vardı, daha önce onlarda iyiydi, ışıklı tablolar vs. yapmıştık. Sosyal bilgilerde yalnız, en büyük sıkıntı ders saati. Kişilik oluşturan ders sosyal bilgilerdir, ama sürekli kırpıyorlar.”

Ö2: “Evet karşılaştığım sorunlardan en büyüğü benim biraz teknoloji özürülü oluşum. Ben birazcık o konuda sıkıntı yaşıyorum. (Ö2 düşünme durumu) bu materyalleri kullanırken mesela akıllı tahta hep ondan bahsediyorum ama bana gerçekten çok büyük kaynak. Orada ki soruları da çözüyoruz fakat bu materyallerin öğrencilerin de kullanma imkânı olmasına rağmen hepsinin şifresi olmasına rağmen mesela evde açıp bunların tekrarını yapmıyorlar. Bunları oradan takip etmiyorlar. Sadece sınıf ortamında kalıyor. O anlamda baya sıkıntı yaşıyoruz. Ve dediğim gibi çocukların kaynaklarının olmayışı bu bizim için çok büyük bir dezavantaj olmuş oluyor. Bu yüzden de kaynak kullanımında sadece sınıfta bulunan kaynakları kullanmakla yetinmiş oluyorum. Yeterli mi benim nazarımda hayır değil. Kaynak alan ailelere var ama ne yazık ki çocuklar kullanmıyor. Sıkıntımız o.”

Ö3: “Bazen istediğimiz materyali okulda bulmamız kolay olmuyor ya da öğrencinin maddi durumu o kaynağı kullanmaya uygun olmuyor. O zaman iş bize kalıyor bizim de hem ders yükümüz fazla olduğu zamanlar materyali bulmakta ya da yapmakta zorluk çekebiliyoruz. Bunu daha çok proje tarzında öğrencilere vererek bir sonra ki seneye elimiz de hazır materyal edinmiş oluyoruz.”

Ö4: “Yani şimdi hem öğrenme ortamından kaynaklı, hem öğrencilerden hem de okul yönetiminden hani her üçü de aslında zaman zaman sorunların kaynağı olabilmektedir. (Ö4: düşünme durumu) Sınıflarda alt yapı sorunları olması, öğrencilerin materyallere zarar vermesi gibi.”

Ö6: “Evet okul yönetimin de böyle bir sorunumuz yok. Okul yönetimi genelde bizim bu konuda ki tavrımıza karışmıyor destekliyor hatta. Bizim daha çok sorunumuz müfredatla ilgili, içerikle ilgili. Öğrenciler de aslında hazırlar ama sorunumuz biraz öğretim ortamı mı diyeceğiz artık. İçerik biraz müfredat.”

Ö9: “Evet işte akıllı tahtaya geldik yine, bazı sınıflarımızda internet çekmiyor, geçenlerde oldu yine işte bir şeyi merak ettik hep beraber sınıf olarak hemen yazdık böyle araştırıcaktık internet çekmedi. EBA'ya girecek oluyoruz işte... EBA gerçekten güzel bir platform her türlü görsel işitsel materyal var işte videolar konu anlatımı sorular... İnternet çekmediği zaman sıkıntı oluyor ya da akıllı tahtamız bozulduğu zaman (Ö9: düşünme durumu). Yani şimdi akıllı tahtalara o kadar alışmışız ki girdiğim bir sınıf var 6-B sınıfı. Akıllı tahta bozuldu. Biz normal eski düzene döndük,

açın kitapları sayfa şu, işte şu paragrafa bakın falan, baya zorladı bizi, yani o kadar alışmışız ki teknolojiye biz de derslerimizde kesintiye uğradığı zaman bizi de ders gidişatını da etkiliyor, biraz zorlaştırıyor işi.”

Ö10: “Şimdi sınıflarımız materyal kullanımı için tam müsait değil etkileşimli tahtalarımız var ama bilgisayarlarımız mesela sadece bilişim dersinde kullanabiliyoruz. Onun da ders saati az her sınıfta yok falan işte her öğrencide bilgisayar yok yani bu sınıf ortamı uygun olsaydı beraber bilgisayar üzerinden öğrencilerle materyal yapabilirdik. Yani okul yönetimi bu tür durumlar çok fazla maddi kaynak istediği için bu işlere giremez. Yani öğretim ortamının düzenlenmesi lazım. Yani mesela benim sosyal bilgiler sınıfım yok. Eskiden haritaları sınıflara taşırdık şimdi etkileşimli tahtadan açıyoruz ama o da işte öğrencilerin dokunma inceleme durumları pek yok. Mesela işte tarih konularında öğrenciler için canlandırma için kıyafet lazım o da çocukların fiziksel özellikleri bir değil malzeme yaptırarak yine maddi durum sorunu var. Şimdi farklı farklı şubelere giriyorum onların seviyelerine göre farklı materyaller yaptırmak benim için de okul için de zor. Bu durumlar işte bizi biraz zorluyor. Öğrencilerde de yani şöyle bir şey var maalesef çok iki uca kaydık birileri çok istekli hevesli bir de tamamen hiçbir şey istemeyen her şey hazır olsun uğraştırmasın, hatta hazır olanı kullanmak istemeyen bir diğer grup var. Yani ortası kalmadı gerçekten bu da işte materyal ve kaynak kullanımında bizi zorluyor. Bir de işte yasal durumlar var. Her sene başında yazılar falan geliyor zaten kaynak falan da aldırıyoruz o yüzden. Bu da ister istemez tabi bizim motivasyonumuzu da düşürüyor.”

Ö12: “İşte genelde bazı materyallerimiz biliyorsunuz büyük oluyor. Yaş anlamında sıkıntımız mesela özellikle kabartma haritalarınızı bilirsiniz (A: jest ve mimikleriyle evet anlamında dönüt sağlar) taşıma ve üretim biraz sıkıntılı olduğu için onda biraz sıkıntı yaşayabiliyoruz. Bazen yeri geldiğinde maliyet açısından sıkıntı olabilecek materyallerimiz de elbette oluyor mesela bunu söyleyebiliriz.”

Ö14: “(Ö14: düşünme durumu) Mesela meslek hayatımda altı yıl içerisinde yani şöyle söyleyebilirim, ilk atandığım okulda bir buçuk yıl boyunca akıllı tahta vardı daha sonrasında çalıştığım kurumda akıllı tahta yoktu bu da dersin daha çok kitap üzerinden gitmesine sebep oldu bu da kalıcılığı zorlaştırıyor.”

Ö15: “Öğretim sürecinde şöyle akıllı tahtalar bazen interneti çekmiyor. O konuda sıkıntı yaratıyor. Ya da somut bir materyal getirdiğimiz zaman sınıfa öğrenciler heyecana kapılabiliyor, sınıf ortamında bazen panikleyip kargaşa yaratabiliyorlar. Bu şekilde yani çok büyük sorunlarla karşılaşmıyoruz, ufak tefek sorunlar oluyor, çok da sıkıntı olmayan sorunlar.”

Ö16: “Öncelikle bir akıllı tahta kullanırken özellikle elektriklerin kesilmesi, bu en çok karşılaştığım o anda ders mesela ben akıllı tahtadan anlatacağımdır, oraya göre planlamışımıdır dersimi o anda elektrik gidiyor. (Ö16: düşünme durumu) Ondan sonra daha çok teknik arızalar diyebilirim.”

Ö17: “Ya bazı hani (Ö17: düşünme durumu) kaynaklarda kullandığımızda... Yanıcı ya da yakıcı materyal kullandığımızda çocuklar için risk taşıyabiliyor. Biz onlara özen gösteriyoruz. Daha hani onlara (Ö17: düşünme durumu) sağlığı öncelikli tuttuğumuz için onlara görsel materyal yapmaya çalışıyoruz. Her işin hani her materyalin bir sıkıntısı olabilir. Okul yönetiminde de bazen amirlerimiz olduğu için yönlendirmeler olabiliyor. Hocam bunu yapmayabilir misiniz gibi... Ama genel olarak sorun yok. Bir de şöyle bir sıkıntımız var hani sosyal bilgiler öğretmeni olarak ders saati sıkıntımız var. Örneğin fen bilgisi, Türkçe ya da matematik öğretmenlerine verilen değer bize fazla verilmiyor. Onlarda dört beş saat ders varken biz 5,6,7 üçer saat 8'ler iki saat (Ö17: düşünme durumu) biz kendimizi ona göre sıkıştırınca dolayısıyla etkinlikte yapamıyoruz konuları bile yetiştirmekte sıkıntı çekiyoruz. Hele hele sekizinci sınıfta çok sıkıntı çekiyoruz. Yani biz bu akademisyen hocalarımızla da görüştük. MEB'e mailler gönderdik, formlar gönderdik ama bunlara hani biraz daha özen gösterip bizim ders saatimizi artırırlarsa... (Ö17: düşünme durumu) Şöyle bir şey var eğer millet geçmişini tarihini iyi bilemezse geleceğine yön veremez. Bize de bu zamanı ve etkinlik yapma fırsatını verirlerse bizim geleceğimiz daha iyi ışık ve aydınlık olur.”

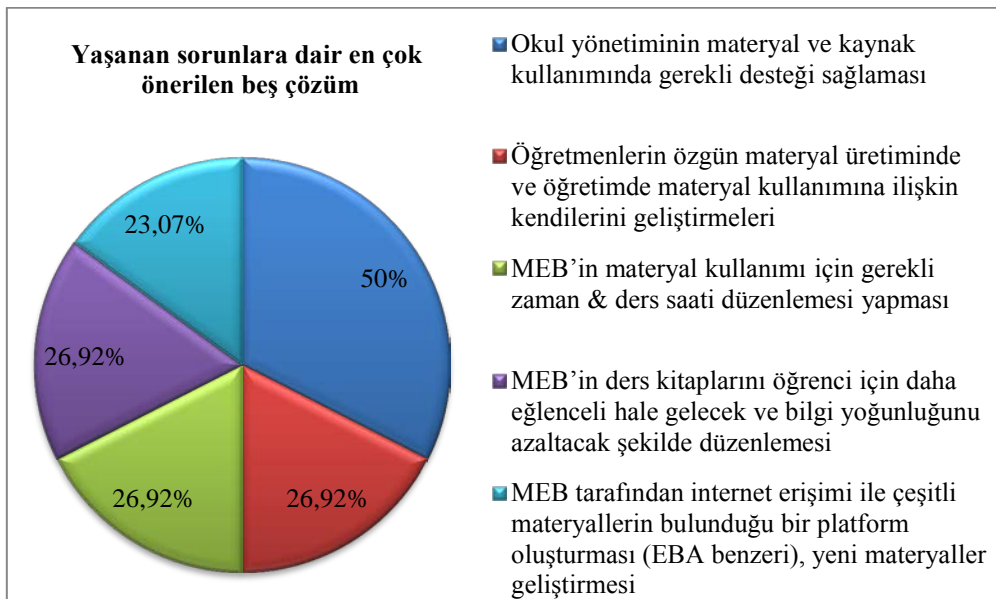
Ö19: “Öğrencilerle sorunumuz oluyor. Öğrenci eksik getiriyor, malzeme getirmiyor öğrenci. Daha çok öğrencilerimizden yana sorunlarımız oluyor.”

Ö23: “Ya işte en büyük sorun kendimizle ilgili, kendimiz özgün materyal tasarlayamamamız hani bu bir eksiklik (Ö23: düşünme durumu) onun haricinde ya şu oluyor öğrenciler kırmış oluyor düşürmüş oluyor, mesela akıllı tahtayla oynamışlar bozmuş, o sınıfa gidiyorsun akıllı tahta bozulmuş böyle sorunlar çıkabiliyor.”

Araştırmanın onuncu alt problemine ilişkin; öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlara değindik. Katılımcı öğretmenlerin bu sorunlara ilişkin çözüm beklentilerine dair elde edilen bulguların frekans ve yüzde değerlerine Tablo 4. 12.'de yer verilmişti.

Öğretmenler, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlara ilişkin, çözüm beklentilerine dair 14 görüş bildirmişlerdir. Bunlar; okul yönetiminin materyal ve kaynak kullanımında gerekli desteği sağlaması (13), öğretmenlerin özgün materyal üretiminde ve öğretimde materyal kullanımına ilişkin kendilerini geliştirmeleri (7), MEB'in materyal kullanımı için gerekli zaman & ders saati düzenlemesi yapması (7), MEB'in ders kitaplarını öğrenci için daha eğlenceli hale gelecek ve bilgi yoğunluğunu azaltacak şekilde düzenlemesi (7), MEB tarafından internet erişimi ile çeşitli materyallerin bulunduğu bir platform oluşturması (EBA benzeri), yeni materyaller geliştirmesi (6), MEB'in okullara materyal temini için sağladığı bütçeyi iyileştirmesi (6), MEB'in sekizinci sınıflar için sınava yönelik ek kaynak çeşitliliği sağlaması (6), MEB'in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin, var olan yasal sınırlılıklarını düzenlemesi (5), MEB'in müfredat yoğunluğu ile ilgili düzenlemeler yapması (4), öğrencileri materyal kullanımına ve önemine dair bilgilendirme (3), gerekli izinler ile okullarda sosyal bilgiler sınıfı oluşturulması (2) ve MEB'in öğrenciler için ücretsiz internet imkânı sağlaması (2) şeklindedir. Katılımcıların, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşanan sorunlara dair en çok önerdikleri beş çözüm aşağıdaki Grafik 4. 12.'de sunulmuştur.

Grafik 4. 12. Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşanan sorunlara dair en çok önerdikleri beş çözüm.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşanan sorunlara dair en çok önerdikleri beş çözüm böyleyken, en az önerilen çözümler ise; MEB'in materyal ve araç-gereç kullanımı ile ilgili öğretmenlere eğitimler sunması (1) ve sınıf mevcudu ile ilgili yasal düzenlenmenin revize edilmesi (1) olmuştur.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunlar için önerdikleri çözümlere ilişkin, görüşlerinden doğrudan alınan ifade örnekleri şu şekildedir:

Ö2: *“Valla bu konuda işte benim nazarımda birinci etken MEB'dir. Bu kaynakların kullanımında mesela çocukların en çok dile getirdiği unsur hocam tamam benim EBA şifrem var ama benim internetim yok. İnternet kotam yok. Ben internete giriş yapamıyorum. Bu bahanelerle geliyorlar. Hani bunun ücretsiz bir şekilde çocuklara tabi ki belli sınırlar içinde kullanmaları sağlanabilir. Artı kaynak olarak da, MEB'in özellikle biz test kitabı aldirtamıyoruz. Aldirtma gibi bir yetkimiz yok ama bunu milli eğitim kendileri kitap olarak bastırarak ellerinde bulunması adına, bizim için çok önemli. Çünkü evet, tahtadan çözmek farklı bir şey tahtadan o soruları cevaplamak farklı bir şey ama çocuğun o kitabı eline alması çok farklı bir şey. Bu noktada asıl büyük top milli eğitimde diye düşünüyorum. Her dersten en az içeriği detaylı olan kitaplar basabilirler. Test kitapları basıp bu şekilde dağıtırlarsa da en azından bizim işte çocuklar kendinize test kitabı almanız iyi olur, test çözerseniz daha kalıcı olur gibi söylemlere maruz kalmayız diye düşünüyorum.”*

Ö4: *“Bir kere öğretmenler yeni ve farklı materyaller konusunda kendini geliştirmeli. Onun dışında (Ö4: düşünme durumu) okul idaresi de öğretmene kolaylık sunmalı. (Ö4: düşünme durumu) Milli Eğitim Bakanlığı' da yeni materyaller geliştirme konusunda daha gayretli olmalı diye düşünüyorum.”*

Ö6: *“Bu soruda aslında biraz daha derdimizi anlatabiliriz diye düşünüyorum. Birincisi sosyal bilgiler dersinin ders saati olarak yetersiz olduğunu düşünüyorum. Çok daha fazla zaman ayırmamız lazım öğrencilere. İkincisi müfredatın bu kadar doldurulması yerine (Ö6 düşünme durumu) biraz daha ayıklanarak günlük hayatla daha iç içe, daha kullanılabilir hale getirilmesi taraftarıyım ben. Çünkü müfredat çok kalabalık olduğu zaman bazı konuları yetiştirmemiz zorlaşıyor. Materyal ve kaynak eksikliği aslında sosyal bilgiler dersi için çok fazla yok. Çünkü her okulda bizde de var,*

akıllı tahtalarımız var. Bize de görsellik açısından büyük oranda bu yetiyor. Ama genelde öğrencilerimin de söylediği ders kitaplarının çok sıkıcı olduğu ve yazım dilinin pek beğenilmediği söylüyorlar biz de beğenmiyoruz pek. Ben daha eğlenceli daha somut kavramaya yönelik bilgilerin yoğun olduğu konularda da işte kavram haritaları ile birlikte bu konular verilirse çok daha uygun olur diye düşünüyorum.”

Ö8: “E şimdi etkileşimli tahtalar her okulda yok. Biz o imkâna sahibiz ama birçok okulda yok henüz. Dolayısıyla bu materyal... MEB’in vermiş olduğu kitaplarda yetersiz kalıyor. Bu bakımdan daha donanımlı daha böyle sınavlara yönelik soruların olduğu kitapların olması daha iyi olur diye düşünüyorum. Gerçi EBA üzerinden şeyler sorular yayınlıyor MEB, buraya ulaşabilmemiz için de etkileşimli tahtanın tüüüm okullara yaygınlaştırılması daha faydalı olacaktır kanaatindeyim.”

Ö9: “Yani işte bu teknik sorunlar halledilse (Ö9: düşünme durumu) akıllı tahta bozulduğu zaman işte yapılmıyor mesela günlerdir şu anda o sınıfta verimli ders yapamıyoruz. Yani (Ö9: düşünme durumu) kaynak bakımından sadece teknolojiye demeyeyim de mesela sınavlar hayatımızda önemli bizim sekizinci sınıflar LGS’ye girecekler onlara yönelik biraz daha böyle test teknikli hani basılı olarak eline pek fazla... Gene bu sene verdiler ama o çocukların çok soru çözmeleri gerekiyor. Onlara yönelik böyle test kitabı gibi yardımcı kaynaklar gibi basılı kitap şeklinde kaynaklar olabilir (Ö9: düşünme durumu) onun dışında diğer sınıflar için söyleyebileceğim pek fazla bir şey yok ama sekizlerin LGS’ye hazırlanırken ekstra öyle kitaplara ihtiyaçları var.”

Ö10: “Yani neler yapılabilir işte MEB okul yönetimini, öğretmenleri materyal ve kaynak kullanımı hakkında biraz daha serbest bırakabilir. Yani en azından bir tane veya iki tane kaynak çocuğa söyleyebilmeliyiz. Mesela şu an da birçok öğretmen kaynak kitap aldırırken öğrenci gruplarındaki velilere söylüyor. Yani eğitimde fırsat eşitliği çok güzel ama işte özel okulların materyal ve kaynak kullanımında bizden daha rahat olması öğretimi de etkiliyor ister istemez. Yani biz işte deneme sınavı yapıyoruz deftere konu yazıyoruz, deneme sınavı yapıldı diyemiyoruz. Çünkü o ders saati bir kazanıma ait. Bunlar tabi bizi etkiliyor (Ö10: düşünme durumu) yoksa kendi görüşüm MEB’in ders kitapları yetmiyor.”

Ö15: “Materyal kullanmada öncelikle öğrencileri materyali nasıl kullanacaklarına dair bilgilendirmemiz veya hani bu materyalden neler öğreneceğimiz, nasıl yaklaşmamız gerektiğini öğrencilere önceden söylememiz önemli (Ö15: düşünme durumu) yani okul yönetimi de mesela materyal açısından okulları biraz daha zenginleştirebilir. Öğretmenlerde hani bu konuda farklı materyaller gördüğü zaman onu derslerde kullanmak isteyeceklerdir, okul yönetimi açısından böyle söyleyebilirim. Öğretmenlerinde kendisi aslında materyalleri geliştirip kendileri bazı materyaller sunmaları, öğrencilere hani farklı materyaller yapmaları güzel olur fakat şöyle okulda işte ders saatimiz az olduğu için müfredat da uzun olduğu için bazen materyal kullanımı kısıtlı kalabiliyor. Bu konuda belki böyle bir etkinlik dersi gibi öyle bir ders düşünülebilir. Daha pekiştirmek amacıyla belki öğrenilenleri yani o şekilde uygulamalar da yapılabilir diye düşünüyorum.”

Ö19: “Yapılması gerekenler, bir dakika. Öğretmenlerin yapması gerekir, öğretmen hazırlıklı gitmeli. En başta öğretmene bağlı. Öğretmenin kendisini geliştirmesine bağlı. Öğretmen hazırlıklı gitmeli derse, materyalini hazırlamalı.”

Ö20: “Yani yapılabiliyorsa eğer yıllardan beri söylüyoruz biz bunu ama sadece söylemede kalıyor. Öncelikle ders saatlerinin artırılması gerekiyor. İkincisi okullarda her ders için söyleyeyim hani sadece sosyal bilgiler için söylemiyorum. Kendine ait bir sınıf olması gerekiyor. Yani o sınıfta da o derse ait materyallerin eksiksiz olması gerekiyor. Hani öğretmen sınıfı geziyor şu anda 6/Adan çıkıyoruz 7/A ya gidiyoruz. 7/A dan çıkıyoruz 8/B ye gidiyoruz gibi. Öğretmen gezmeyecek bence öğrenci gezecek. Yani öğretmen kendi sosyal bilgiler sınıfında beklerken 6/A oraya gelecek onun dersi bittikten sonra 7/A gelecek vs. hani o şekilde bir düzenleme olursa ki bu şu an da biraz zor görünüyor ama güzel olur diye düşünüyorum.”

Ö21: “Yani sorunumun çözümü tabi ki ücretsiz internet. Öğrencilere ücretsiz internet. Bir dönem verildi ama yeterli olmadı, yani EBA’ ya girilecek diye ücretsiz dediler ama bu izlenen videolarda çok çabuk internetin bittiğini ve çocukların o süreçte çok fazla faydalanamadıklarını gördüm. (Ö21 düşünme durumu) kaynak kitaplar dağıtılabilir, yani sadece ders kitabının dışında. Akıllı defter gibi kaynak kitaplar dağıtılabilir ve yani çocukları ders kitapları biraz daha zenginleştirilebilir. Ders kitapların da çok fazla gereksiz detayda çocuğu boğuyor. Asıl verilmesi gereken verilmiyor, diye düşünüyorum.”

Ö22: “Öğretmenin hani günümüz için söylüyorum şu an dijital ortamdan ulaşabileceğimiz kaynakların olduğu bir veri bankası yok mesela yani, EBA falan var şu an mesela ama benim söylediğim tamamen materyallere hitap eden, böyle her branştan öğretmenin katılabileceği bir veri bankası olsa ve bunun denetimi idaresi bakanlık tarafından yapılırsa ve oradan biz dijital ortamdan aldığımız verileri ders ortamında kullanabilirsek gayet güzel olur. Yani dijital ortamdan da tüm ülkeden öğretmenlerin (Ö22: düşünme durumu) katkıda bulunacağı yine bilgi alabileceği bir veri bankası gibi bir oluşumun gerekliliğine inanıyorum.”

Ö23: “Yani bir defa öğretmen arkadaş dersini iyi planlarsa, (Ö23: düşünme durumu) materyalinde kullanılabilirliğini düşünüyorum. Hani tamam fiziki olarak bir materyal, sınıfa götürüyor olsa bile dediğimiz gibi aşağı yukarı her okulda her sınıfta akıllı tahtalar var. Oradan bir şeyler de hani öğrenciye tasarlayıp materyal olarak kullanabilirse daha iyi olur diye düşünüyorum.”

Ö24: “Evet yani materyalin hazırlanmasında öğretmenin rolü büyük. Bizim birazcık hayal gücümüzü çalıştırmamız gerekiyor. Yani sadece hazır bulmak değil biraz da kendimizin bir şeyler üretmesi gerekiyor. Okul yönetimi de okul imkânlarını tabi ki bizler için sunmalı. Birçok okulumuzda idarecilerimiz bu konuda yardımcı oluyor ama tersi idarecilerimizle de karşılaşabiliyoruz açıkçası... Yani isteklerimizi kabul etmeyebiliyorlar. MEB’in de ders kitaplarını hani biraz daha böyle kaynak kitaplara benzer şekilde yapmasının güzel olacağını düşünüyorum. Ücretsiz olması ders kitaplarımızın bu çok önemli. Yaklaşık 20-18 yıldır uygulanan bir şey... Her öğrenci aynı anda kitaplarına sahip oluyor. Hani kendi çocukluğumuz ile kıyaslayınca bizim bir ayı buluyordu ders kitaplarımızı tamamlamamız... O yüzden bu çok büyük bir şans MEB’in bize sunduğu... Ama kaynak konusunda bu sene güzel gelişmeler de var. Özellikle sekizinci sınıf öğrencileri için destek kaynaklarda dağıtıldı. Bunun biraz daha çeşitlenmesi biraz daha renklenmesi, sınava yönelik olması güzel olabilir diye düşünüyorum.”

Ö25: “Yani (Ö25: düşünme durumu) şöyle bir şey var, kaynaklara ulaşma konusunda MEB’in bize materyal ve kaynak çeşitliliği sunması lazım. Bu konuda sıkıntı yaşıyoruz. Bizim istediğimiz zaman farklı kaynak ve materyalleri temin edebileceğimiz bir sistem düzen vb. MEB tarafından yapılmalıdır bence.”

BÖLÜM 5

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkartmanın amaçlandığı bu araştırmada, elde edilen veriler neticesinde birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada ulaşılan sonuçlara, ilgili alan yazın çerçevesinde tartışmaya ve ortaya çıkan sonuçlar neticesinde önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın birinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; kullandıkları materyaller ve kaynaklar nelerdir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Katılımcıların sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde en çok akıllı/etkileşimli tahtayı kullandıkları tespit edilmiştir. Akıllı tahtadan sonra ikinci sırada çoğunluklu olarak ders kitaplarını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra öğretim sürecinde katılımcı öğretmenlerin çoğunun harita ve Eğitim Bilişim Ağı platformunu da kullandıkları sonuca varılmıştır. Katılımcıların en çok akıllı tahta ve ders kitaplarını kullanmalarının çeşitli sebepleri oldukları saptanmıştır. Bunlar; akıllı tahta ve ders kitaplarının kullanımının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yasal olması, her iki materyal ve kaynağın ulaşılabilirliğinin kolay olması, her öğrenci için eşit şekilde kullanım ve ulaşılabilirlik avantajı sağlaması, taşıma sorunu olmaması veya kolay taşınabilir olması, bilgi aktarımında ve öğrenmeyi kolaylaştırmada avantaj sağlaması şeklinde söylenebilir.

Benzer şekilde Çoban ve İleri (2013) yaptıkları çalışma neticesinde; öğretmenlerin yaygın olarak kullandıkları materyallerin akıllı tahta, harita, internet, bilgisayar ve kaynak kitaplar olduğunu tespit etmişlerdir. Farklı öğretim materyallerinin kullanılabilmesi için ise okulların fiziki durumunun yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde en çok akıllı tahtayı kullandıklarını, hatta öğrencilerine girişimcilik becerisini kazandırmak da dahi akıllı tahta kullanımını meslektaşlarına tavsiye ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Şentürk, 2021).

Öğretmenlerin özellikle coğrafya konularının öğretiminde harita ve küre kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür. Fakat katılımcı öğretmenlerin bu konuda ayrıştıkları tespit edilmiştir. Şöyle ki, öğretmenlerin bir kısmı sanal ortam üzerinden harita kullanımının (üç boyutlu haritalar vb.) öğrenci üzerinde daha etkili olacağını düşünürken, bazı öğretmenler ise öğrencinin haritaya dokunması birebir temas halinde olması, üzerinde kalemlerle çizimler alıştırmalar yapmasının daha etkili olacağını düşünmektedir ve öğretim sürecinde materyal kullanımını bu şekilde gerçekleştirmektedir. Öte yandan katılımcı öğretmenlerin bir kısmının öğretim sürecinde materyal ve kaynak olarak; videolar, görseller (resim, fotoğraf), tarih ve coğrafya atlasları, afiş ve posterler, slayt-sunular kullandıkları da ortaya çıkartılmıştır.

Öte yandan katılımcı öğretmenlerden az sayıda kişinin öğretim sürecinde el işi maketler oluşturduğu, daha çok hazır materyal ve kaynaklardan yararlandığı ya da maket dışında farklı özgün materyaller oluşturdukları tespit edilmiştir. El işi maketlerinin az kişi tarafından tercih edilmesinde; zaman, maliyet ve ulaşılabilirlik durumlarının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Birinci alt probleme ilişkin ulaşılan bir diğer sonuç; katılımcılardan bazılarının bir öğretim tekniği olan drama tekniğini, bir öğretim materyali olarak kabul ettikleri görülmüştür. Katılımcılara bu alt probleme ilişkin, öğretim sürecinde kullandıkları materyallerin neler olduğu sorulmuş ve bazı katılımcılardan drama (skeç, tiyatro) cevabı alınmıştır. Bu görüşü belirten katılımcılarda kavram yanılgısı olduğu tespit edilmiştir. Çünkü katılımcılar, drama tekniğini bir öğretim materyali olarak söylerken, ifadelerinde öğretim sürecinde bir teknik olarak kullandıklarına değinmektedirler. Bu durumla ilgili katılımcıların ifadelerinden doğrudan alınan alıntılara bulgular ve yorumlar bölümünde yer verilmiştir.

Bu noktada araştırmamızın literatür kısmında öğretim materyali ile ilgili gerekli tanım ve örneklerin verildiği hatırlanmalıdır. Drama tekniği gerçekleştirilirken kullanılan malzemeler; öğretim sürecinde araç-gereç ve materyal özelliği taşıyabilir. Fakat drama öğretim sürecinde kullanıldığında bir öğretim tekniği özelliği göstermektedir. Salman İçli (2020), dramayı bir öğretim tekniği olarak açıklamaktadır (s. 226). Akkeyik (2021) çalışmasında dramayı öğretim sürecinde kullanılan bir öğretim tekniği olarak belirtmiştir.

5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; materyal ve kaynak kullanımının yararları hakkında ne düşünmektedir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Katılımcı öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının birden fazla yararının olduğunu, farkında oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenler, materyal ve kaynakların öğretim sürecine en fazla anlamlı ve kalıcı öğrenme sağlama, sonrasında ise öğrenimi kolaylaştırma ve destekleme konusunda katkı sağladıklarını, düşündükleri tespit edilmiştir. Çelen (2018) araştırma sonucunda materyallerin öğrenmeyi kolaylaştırdığını, öğrencilerin aktif olarak derse katılmasını sağladığını, öğrencilere ders öncesinde konuya hazırlanma imkânı sağladığını ve öğrencilerin materyal kullanımını olumlu karşıladığını tespit etmiştir.

Bunların yanı sıra materyal ve kaynak kullanımının, öğrenciyi derse motive etmek, derse aktif katılımını sağlamak, yaparak yaşayarak öğrenim gerçekleşmesini sağlamak, öğrenimin pekiştirilmesini sağlamak, çoklu öğrenme ortamı sağlamak, öğrencide merak uyandırma, bireysel ihtiyaçları karşılama, soyut olan kavramların öğrenci için somutlaştırılmasına yardımcı olmak gibi birçok yararının olduğunu, farkında oldukları saptanmıştır. Toraman (2018) çalışmasında sosyal bilgiler öğretiminde sözlü ve edebi kaynakların kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği ve öğrenimin kalıcılığını desteklediği sonucuna ulaşmıştır.

Korkmaz ve Uyğur (2021) da yaptıkları çalışma neticesinde cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sosyal bilgiler öğretiminde materyal kullanımının önemini farkına varıldığı ve yıllar içerisinde bu konudaki çalışmalara özen gösterildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Akkeyik (2021) araştırmasında, sosyal bilgiler dersi öğretim sürecinde kullanılan materyallerin öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu yönde etki ettiği sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin soyut kavramları somutlaştırmasında, kavramları daha iyi anlamalarında ve kalıcı öğrenme sağlanmasında faydalı olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmamızın ikinci bölümünde (kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar) öğretim sürecinde kullanılan materyal ve kaynakların yararlarına değinmiştik. Bu durum dikkate alındığında katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının

yararlarına ilişkin bildirdikleri görüşlerin, akademik çalışmalarda yer verilen materyal ve kaynak kullanımının yararları ile bir uyum içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Akgül (2019) öğretim sürecinde materyaller kullanmanın öğretim açısından öğretmenin işini kolaylaştırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin, özellikle sosyal bilgiler dersinin yapısı gereği; içeriğinde birden fazla sosyal bilimin konularının bulunmasının, farklı materyal ve kaynak kullanımının gerekli gördükleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu alt probleme ilişkin; öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının birçok yararının olabileceğinin farkında oldukları, bu nedenle öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına özen gösterdikleri sonucuna varılmıştır.

5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın üçüncü alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; bilgiye erişimde hangi kaynaklardan yararlanmaktadır?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Katılımcı öğretmenlerin öğretim sürecinde, bilgiye erişimde daha çok akıllı tahta ve ders kitaplarını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Akıllı tahta ve ders kitaplarından sonra ise bilgiye erişimde harita ve internet sitelerini tercih ettikleri saptanmıştır. Öğretmenlerin ders kitaplarını yoğunlukta tercih etmesinin sebepleri; sosyal bilgiler dersi öğretim programını dikkate alarak öğrencilerin edinmesi istenilen kazanımları aktarmak, yasal süreci uygulamak ve ders kitaplarının güvenilir olması ile beraber öğretimde temel kaynak teşkil etmesi olarak tespit edilmiştir. Akıllı tahtaları ise daha çok Eğitim Bilişim Ağına ulaşmak amacıyla, bilgiye erişimde kullandıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca bilgiye erişimde güvenilir internet sitelerini de kullandıklarına ulaşılmıştır.

Öte yandan öğretmenlerin, bilgiye erişimde birkaç kaynak dışına çıkmadıkları, aynı kaynakları kullanmakla yetindikleri tespit edilmiştir. Bunun nedenlerinin ise; Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretimde materyal ve kaynak kullanımı ile ilgili yasal düzenlemeleri, güvenilir internet sitelerinin az olması veya bilinmemesi ya da istenilen bilginin bulunmaması, bilgiye erişimde kullanılacak farklı kaynak ve materyallerin ulaşımının maliyet ve zaman açısından ulaşılabilir olmaması, her materyalin veya kaynağın öğrenci seviyesine uygun olmaması ya da kazanımlarla uyumlu olmaması ve öğrenciler (aileler) arasındaki sosyo-ekonomik düzey farklılıkları, olarak saptanmıştır.

5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın dördüncü alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; kullanacakları materyal ve kaynakları seçerken ne tür özellikleri dikkate almaktadırlar?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde kullanacakları materyal ve kaynakları seçerken; en çok o materyal veya kaynağın öğrenci seviyesine uygun olup olmadığını dikkate aldıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin, öğretim sürecinde kullanılacak materyallerin taşınması gereken birçok özellik olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Katılımcıların, öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynaklarda; öğrenci için açık ve anlaşılır olması, öğrencinin dikkatini çekmesi, kazanımlar ve konu ile uyumlu olması, birden fazla duyu organına hitap etmesi, öğrencinin anlamakta zorluk çekebileceği soyut kavramları somutlaştırabilmesi, öğrenciyi derse motive etmesi ve bireysel ihtiyaçları karşılaması gibi birçok özelliğe dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Akgül (2019) araştırmasında, öğrencilerin birden fazla duyu organına hitap eden, öğrencileri aktif kılan, dersi monotonluktan kurtaran materyallerin öğrenci başarısı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bunların yanı sıra bazı katılımcıların, materyalin fiziksel özelliklerinin de kendilerine sağlayabileceği avantaj ve dezavantajları hesapladıkları ve ona göre materyal seçtikleri görülmüştür. Örneğin; materyalin dayanıklı olması, kolay taşınabilir olması, konu içeriğine göre geliştirilebilmesi, öğrencilerin üzerinde alıştırmaya yapabilmeleri, öğrenciler için güvenli gözlem ve kullanım imkânı sağlaması, öğretmenlerin dikkat ettikleri özellikler olduğu tespit edilmiştir.

Dördüncü alt probleme ilişkin ulaşılan bir diğer sonuç ise; öğretmenlerin öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynakların özelliklerinin, dersin amaç ve hedeflerine ulaşılmasında doğrudan bağlantılı olduğunun farkında olduklarıdır. Şöyle ki katılımcı öğretmenlerin öğretim sürecinde kullanacakları materyal ve kaynakları seçerken, onun öğrencilerine ve öğretim sürecine olabilecek katkılarını göz önünde bulundurarak tercih yaptığı saptanmıştır.

Araştırmamızın ikinci bölümünde (kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar) öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken niteliklere değinmiştik. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde kullandıkları materyal ve kaynaklarda, dikkat ettikleri niteliklere ilişkin bildirdikleri

görüşlerin, akademik çalışmalarda yer verilen materyal ve kaynakların taşınması gereken nitelikler ile bir uyum içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmaya katılan öğretmenlerin, öğretim sürecinde kullanılan materyal ve kaynakların birtakım özellikler taşımaları gerektiği ve bu özelliklerin önemini farkında oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın beşinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecini desteklemek amacıyla özgün materyaller hazırlamakta mıdır?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tamamının hazır materyallerden yararlandıkları tespit edilmiştir. İlâveten katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecini desteklemek amacıyla çoğunlukla hazır materyalleri tercih ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin, çeşitli nedenlerden ötürü hazır materyalleri tercih ettikleri saptanmıştır. Bunlar; hazır materyallerin zamandan tasarruf sağlaması, ulaşılabilirliğinin kolay olması, hazır materyallerin temininin genellikle Milli Eğitim Bakanlığı veya okul yönetimi tarafından sağlanması bu nedenle maliyet açısından avantajlı olması şeklinde söylenebilir.

Öte yandan katılımcıların bir kısmının kendilerinin özgün materyaller hazırladıkları ve öğrencilerine materyaller hazırlattıkları saptanmıştır. Bu katılımcıların, öğretim sürecinde öğrencinin aktif olmasını, yaparak yaşayarak öğrenmesini, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi desteklemek amacıyla özgün materyaller oluşturdukları ve öğrencilerinin materyal hazırlamalarını sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yeşildal (2020) çalışmasında, öğretmenlerin daha çok öğrenci merkezli etkinlikleri gerçekleştirmek için çaba harcadıkları ve onlara dersi sevdirmek için uğraştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çelikkaya (2013) Öğretmenlerin çoğunun derslerinde power point, çalışma kâğıtları, grafikler, şema, kroki, haritalar, fotoğraflar gibi görsel materyalleri hazırladıkları sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma neticesinde bazı öğretmenlerin ise, sadece öğrencilerine özgün materyaller hazırlattıkları, kendilerinin hazır materyalleri kullandıkları tespit edilmiştir. Bu durumun nedenleri olarak; öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin ders saatini yeterli görmemesi ve dersin öğretim programının yoğun olduğunu düşünmeleri, konuları yetiştirememeye kaygılarının olduğu sonucuna varılmıştır. Bazı katılımcıların ise, öğrencilerin maddi durumlarının

yetersizliği, sınıf yönetimini sağlamakta sorun yaşamaları, öğrencilerin eğitim-ğretim hayatına olan ilgisizliği ve kendilerinden kaynaklı bazı durumlar sebebiyle sadece hazır materyalleri kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

5.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın altıncı alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, ğretim sürecinde; materyal, kaynak ve bilişim teknolojilerini hangi amaçlar için kullanmaktadırlar?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Katılımcı ğretmenlerin, ğretim sürecinde materyal, kaynak ve bilişim teknolojilerini daha çok öğrenimi kolaylaştırmak ve desteklemek amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çoklu öğrenme ortamı sağlama, kalıcı öğrenme sağlama, öğrenileni pekiştirme, bilgiyi aktarma, planlanan ğretim hedeflerine ulaşılıp ulaşılmadığına dair dönüt alma, öğrenciyi güdüleme, keyifli bir öğrenme ortamı sunma, bireysel ihtiyaçları karşılama ve soyut kavramları somutlaştırma amaçlarına ilişkin ğretim sürecinde materyal, kaynak ve bilişim teknolojilerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Akkeyik (2021) de benzer şekilde öğretimde farklı yöntem, teknik ve materyaller ile öğrencileri derste aktif kılmak, soyut kavramları somutlaştırmak ve ğretim sürecini keyifli hale getirerek ğrenci başarısının arttırılmaya çalışıldığını tespit etmiştir.

Katılımcı ğretmenlerin ğretim sürecinde materyal, kaynak ve bilişim teknolojilerini kullanırken, birden fazla amaca hizmet etmesine dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Örneğin, bir ğretim materyalinin; ğrenci için öğrenimi kolaylaştırırken aynı zamanda ğretmen içinde kolay öğrenim ile zamandan tasarruf sağlamasına dikkat edildiği görülmüştür. Benzer şekilde ğretim materyalinin öğrenciyi derse motive etmesi ve böylelikle öğrenenin derse aktif katılımının sağlanması, amaçlandığı saptanmıştır.

Öte yandan bazı katılımcıların ğretim materyallerini, bilgi aktarma ve hemen ardından öğrenileni pekiştirme, sonrasında ise planlanan ğretim hedeflerine ulaşılıp ulaşılmadığına dair dönüt alma amacıyla kullanarak, ğretim sürecini düzenlediği tespit edilmiştir.

5.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın yedinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; yazılı, görsel ve işitsel materyal ve kaynaklardan yararlanma sıklıkları nedir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinin farklı aşamalarında yazılı, görsel ve işitsel materyal ve kaynaklardan yararlandıkları tespit edilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin sıklıkla öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrenimin kalıcılığını artırma, bilgi aktarma ve öğrenimin pekiştirilmesi için materyal ve kaynaklardan yararlandıkları tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra, öğretimin-öğrenmenin değerlendirilmesi ve güdüleme süreçlerinde de materyal ve kaynaklardan yararlandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcı öğretmenlerin bir kısmının, materyal ve kaynakları birden fazla aşamada kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin; hem bilgi aktarma hem de öğrenimin pekiştirilmesinde ya da hem öğrenmeyi kolaylaştırmak hem de öğrenimin kalıcılığını sağlamak gibi.

Öte yandan bazı öğretmenlerin öğretim sürecinin hemen her aşamasında materyal ve kaynaklardan yararlandıkları saptanmıştır. Örneğin, dersin başında öğrencinin derse ilgisini artırma-hedeften haberdar etme, dersin işlenişinde bilgi aktarma, öğrenimi kolaylaştırma ve destekleme, sonrasında öğrenilenlerin pekiştirilmesi ve değerlendirilmesi-dönüt alınması süreçlerinde kullandıkları tespit edilmiştir.

Bu alt problemle ilişkin, katılımcı öğretmenlerin öğretim sürecinde; yazılı, görsel ve işitsel materyal ve kaynaklardan yararlanmanın, etkili bir öğrenme gerçekleşmesi için öneminin farkında oldukları ve bu nedenle öğretim sürecinde yazılı, görsel ve işitsel materyallerden hemen her aşamada yararlanmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Düzenli (2019) öğrencilerin öğretimde görsel materyal kullanımı ile konuları daha kolay anladıklarını, öğretim sürecinden keyif aldıklarını, görsel materyallerle desteklenen konularda anlamlı öğrenmeler gerçekleştiğini tespit etmiştir.

Dolayısıyla elde edilen bulgular neticesinde katılımcı öğretmenlerin; öğretime başlamadan, öğretim-öğrenme gerçekleşirken, öğrenilenlerin pekiştirilmesinde ve değerlendirilmesinde materyal ve kaynaklardan yararlanmaya özen gösterdikleri sonucuna varılmıştır.

5.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın sekizinci alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde; öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun ortamları oluşturmakta mıdırlar?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde, öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun bir ortam oluşturma çabası içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için çeşitli kişiler ile iş birliği içerisinde oldukları saptanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında uygun bir ortam oluşması için en çok zümreleriyle iş birliği yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra katılımcılardan bazılarının; meslektaşları, okul yönetimi, öğrencileri, il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri, yerel yönetimler ve akademisyenler ile iş birliği içerisinde oldukları saptanmıştır.

Ayrıca materyal kullanımında uygun bir ortamın oluşturulması için, yine öğretmenlerin sahip oldukları bilgi ve tecrübelerini de aynı şekilde önce zümreleri ve meslektaşları ile paylaştıkları tespit edilmiştir. İlaveten katılımcı öğretmenlerin, öğrencilerinin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için, kendilerinin de uygun ortamları oluşturmaya çalıştıkları görülmüştür. Öğretmenlerin hem hazır materyalleri kullandıkları, hem özgün materyaller hazırladıkları, hem de öğrencilerine çeşitli materyaller hazırlattıkları araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur.

Araştırma neticesinde katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmaları için uygun bir ortamın oluşmasında, en az bir kişi/grup/kurum ile iş birliği yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretmenlerin öğretimde materyal ve kaynak kullanımı için çaba harcadıklarını göstermektedir.

5.1.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın dokuzuncu alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanabilme yeterliliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?* Sorusuna cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Bu alt probleme ilişkin çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, öğretmenlerin bir kısmının kendilerini, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanabilmekte yeterli gördükleri tespit edilmiştir. Bazı öğretmenlerin ise öğretim sürecine uygun materyal ve

kaynak kullanımında kendilerini yeterli gördükleri fakat yine de bu noktada emin olamadıkları, yeterli öz güveni gösteremedikleri saptanmıştır. Öte yandan bazı katılımcıların da öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımında eksik yönlerinin oldukları sonucuna varılmıştır.

Araştırma neticesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımında yeterlilik gösteremedikleri yönleri; öğretimde hazır materyaller ile sınırlı kalma, bilişim teknolojilerini kullanmakta sorun yaşama, modern eğitime uyum sorunu yaşama, yeterli şekilde materyal kullanamama ve özgün materyal üretmeme olarak saptanmıştır. Karaloğlu (2019) çalışmasında cinsiyet ve öğrenim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir fark tespit etmiştir. Araştırmacı, kadın sosyal bilgiler öğretmenlerinin, erkek öğretmenlere göre daha sık materyal kullandığını tespit etmiştir. Öte yandan eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin de daha sık materyal/teknoloji kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızın ikinci bölümünde (kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar) Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulmuş; öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri içerisinde mesleki beceri başlığı altında yer verilen, araç-gereç ve materyal kullanımına ilişkin öğretmen yeterliklerine ve sosyal bilgiler öğretmenleri için oluşturulmuş özel alan yeterliklerine değinmiştik.

Bu durum göz önünde bulundurularak, araştırma sonuçları ile öğretmenlerin, öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri kapsamında, öğretim sürecinde araç-gereç ve materyal kullanımına ilişkin sahip olması beklenen yeterlilikler karşılaştırıldığında; sağlıklı ve güvenli öğrenme ortamları düzenleyebilme, öğretim materyallerinin kazanımlara uygunluğuna dikkat etme, öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve ihtiyaçlarına dikkat etme, durumlarına ilişkin yeterlilik gösterdikleri tespit edilmiştir.

Diğer yandan öğretmenlerin öğretim sürecinde bilişim teknolojilerini kullanmaktan kaynaklı bazı sorunlar yaşadıkları (Örn.: akıllı tahta üzerinden çeşitli materyalleri gösterme, geliştirme vb.) dolayısıyla bu konuda yeterlilik gösteremedikleri tespit edilmiştir. Bununla beraber öğretim sürecinde farklı materyal ve kaynakların etkin kullanımında yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları ile sosyal bilgiler öğretmenleri için oluşturulmuş özel alan yeterlikleri karşılaştırıldığında; öğretmenlerin, mevcut materyalleri öğrenci seviyesine uygun

kullanmakta, öğretimi desteklemek amacıyla bilişim teknolojilerini ve internet sitelerini seçerek kullanmakta, bilgiye erişimde ve bilgiyi paylaşmada arama motorlarını ve internet sitelerini kullanmakta yeterli oldukları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin öğretim sürecinde bilişim teknolojileri ve materyal kullanımında öğrencileri, meslektaşları ve yöneticileri ile iş birliğinde bulunmakta yeterli oldukları tespit edilmiştir. Diğer yandan öğretmenlerin öğretim sürecinde çeşitli materyaller kullanma, özgün materyaller üretme, var olan materyalleri zenginleştirme durumlarına yönelik yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Suherman ve Winarso (2020) yaptıkları çalışmada benzer şekilde öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal kullanımında ders kitapları ile sınırlı kaldıkları ve farklı, özgün materyallerin kullanımında yeterli olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Öte yandan öğretmenlerin öğretim sürecine uygun, materyal ve kaynak kullanımında yeterlilik gösteremedikleri yönlerini belli başlı bazı nedenlere bağladıkları tespit edilmiştir. Bunlar; sosyal bilgiler dersinin ders saatini materyal ve kaynak kullanımı için yeterli görmemeleri, dersin öğretim programını yoğun bulmaları, maddi yetersizlikler, öğrencilerin derse ve genel olarak eğitim hayatına olan ilgisizlikleri, özgün materyaller üretmek için yeterli el becerisine sahip olmadığını düşünme, Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin düzenlediği eğitimleri yeterli bulmama, okullarda farklı materyal ve kaynakların yeterli düzeyde bulunmaması, şeklinde tespit edilmiştir.

Benzer şekilde Yeşildal (2020) yaptığı araştırma neticesinde, sosyal bilgiler dersi öğretim programının içeriğinin yoğun olduğu, okullardaki materyal yetersizliğinin öğretim sürecine olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmada bu alt probleme ilişkin, katılımcılara öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin eksik buldukları yönlerini gidermek için neler yaptıkları ve neler yapılması gerektiği, sorulmuş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar:

Öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin eksik buldukları yönlerini gidermek için; çeşitli çözümler ürettikleri ve çözüm beklentisi içinde oldukları tespit edilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin daha çok kendi çabalarıyla eksikliklerini gidermeye çalıştıkları görülmüştür. Örneğin, bazı öğretmenlerin Milli Eğitim Bakanlığı ve çeşitli kurumlar aracılığıyla düzenlenen eğitimlere katıldıkları, bazılarının; özellikle bilişim teknolojilerini kullanmakta yaşadıkları sorunları gidermek için meslektaşlarından yardım aldıkları, öğrenciler ve veliler aracılığıyla gönüllük esasına dikkat ederek materyal ve kaynak

temini sağladıkları, kendi imkânları ile öğrenciler için materyal temin ettikleri ve öğrencilerine ödev verirken onlardan materyal ve kaynak oluşturmalarını isteyip materyal temini sağladıkları tespit edilmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin eksik buldukları yönlerini gidermek için çözüm beklentileri ise, daha çok Milli Eğitim Bakanlığı'ndan olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenlediği hizmet içi eğitimlerinin kendilerine yeterli düzeyde katkısının olmadığını düşündükleri, bu noktada bu eğitimlerin içeriğinin iyileştirilmesini istedikleri, sosyal bilgiler dersinin ders saatinin artırılması istendiği, dersin öğretim programının yoğun bilgilerden arındırılması gerektiği, okul yönetiminin ve MEB'in iş birliği içerisinde bulunarak okullardaki eksik materyal ve kaynakların eğitim-öğretim yılı başında tamamlanması gerektiği, şeklinde çözüm beklentileri oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca bazı öğretmenlerin bu düzenlemelerin yapılması halinde öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında kendilerinin daha yeterli olacaklarını düşündükleri, sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Ulaşılan Sonuçlar

Araştırmanın onuncu alt probleminde: *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecinde; materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yaşadıkları sorunlar ve çözüm beklentileri nelerdir?* Sorularına cevap aranmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar:

Araştırma neticesinde katılımcı öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin birden fazla sorunla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu sorunların; öğrencilerden kaynaklı sorunlar, araç-gereç materyal yetersizliği, maddi yetersizlik, zaman kısıtlılığı, MEB'in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yasal düzenlemeleri, öğrenme ortamından kaynaklı sorunlar, teknik arızalar, okul yönetiminden kaynaklı sorunlar, öğretmenden kaynaklı sorunlar, genel ağ sorunları, öğretim programının yoğunluğu, MEB ders kitaplarının bilgi aktarımı dışında materyal olarak yetersiz kalması ve sınıfların mevcudu, olduğu saptanmıştır.

Korkmaz ve Uygur (2021) yaptıkları çalışmada benzer şekilde sosyal bilgiler öğretim programında materyal çeşitliliğinin az olduğu, özellikle coğrafya konularının öğretiminde birtakım materyallerle sınırlı kaldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yeşildal (2020) da sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurduğu çalışmada, MEB ders kitaplarının materyal olarak öğrenci için yeterli olmadığı, görsel özelliklerinin zayıf kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Yine bu araştırma sonucuna benzer şekilde, öğretmenlerin ders saati kısıtlılığı sorunu yaşadıkları, bu nedenle temel bilgi ve beceri aktarımı dışında farklı beceri öğretimi gerçekleştiremedikleri sonuca varmıştır.

Akgül (2019) öğretim sürecinde uzun yıllar materyal olarak kullanılan ders kitaplarının tek başına yeterli olmadığı ve başka materyallerle desteklenmeden öğretimde yetersiz kaldığı sonucuna varmıştır.

Öğretmenlerin öğrencilerden kaynaklı olarak yaşadıkları sorunların; öğrencilerin eğitim ve öğretim hayatına ilgisiz kalmaları, öğrenciler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıkların eşit şekilde materyal ve kaynak kullanımına imkân tanımaması, öğrenciler arasındaki cinsiyet farklılıkları ve öğrencilerin öğretim sürecinde kullanılan materyaller ve kaynaklara zarar vermeleri, olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler arasındaki cinsiyet farklılıklarında öğretmenlerin kız öğrenciler ile öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında erkek öğrencilere nazaran daha az sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin ise materyal ve kaynak temininde bütçe konusunda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Yeşildal (2020) çalışmada öğretmenlerin, öğrencilerin derse ilgisiz kalmaları, derse yeterli önemi vermemeleri, sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması sorunlarıyla karşılaştıkları sonucuna ulaşmıştır.

Bazı öğretmenlerin sınıf mevcuduna bağlı yaşadıkları sorunlar; öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında sınıf hâkimiyetinde zorluk yaşamaları, bu durumun zaman problemi yaratması veya öğrenciye iletilmek istenen mesajın tam olarak verilememesi, yine bu durumlara bağlı olarak öğretmenlerin özgün materyaller üretmek yerine hazır materyalleri tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu noktasında bir duruma dikkat çekilmesi gerekli görülmektedir; çalışma örneklem yöntemi gereği daha önce ulaşılan öğretmenlerin, kendilerinden sonra önerdikleri öğretmenlerden bazıları Konya il sınırları içerisinde yer alan köy okullarında görev yapmaktadırlar. Bu noktada araştırmada elde edilen sonuçlar incelendiğinde köy okullarında görev yapan öğretmenlerin, sınıflarının mevcudunun merkezdeki okullara göre daha az olması öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında daha az sorun

yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Örneğin, merkez okullarda görev yapan öğretmenler öğrencilerden kaynaklı birden fazla sorun yaşarken köy okullarında görev yapan öğretmenlerin ise daha çok elektrik kesintisi, okullarında yeterli materyallerin bulunmaması, teknik arızalar gibi sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada öğretim sürecinde materyal kullanımında köy ve merkez okullar arasında farklılıklar bulunurken, Kılıç Kara ise (2016) özel okullarda görev yapan öğretmenlerin materyal hazırlama sürecinde devlet okullarında görev yapan öğretmenlere göre okul yönetiminden daha fazla destek aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Öte yandan bazı öğretmenlerin ise, MEB'in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yasal düzenlemeleri nedeniyle öğrencilere herhangi bir kaynak aldırmadıklarını, bu nedenle özellikle sekizinci sınıfları liseye geçiş sınavına hazırlarken yeterli kaynakları bulmakta sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Araştırmanın onuncu alt problemine ilişkin; öğretmenlerin, öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında yaşadıkları sorunların tespitinde bulunduk. Katılımcı öğretmenlerin bu sorunlara ilişkin çözümleri ve çözüm beklentilerine dair elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir:

Okul yönetiminin materyal ve kaynak kullanımında gerekli desteği sağlaması, öğretmenlerin özgün materyal üretiminde ve öğretimde materyal kullanımına ilişkin kendilerini geliştirmeleri, MEB'in materyal kullanımı için gerekli zaman-ders saati düzenlemesi yapması, MEB'in ders kitaplarını öğrenci için daha eğlenceli hale gelecek ve bilgi yoğunluğunu azaltacak şekilde düzenlemesi, MEB tarafından internet erişimi ile çeşitli materyallerin bulunduğu bir platform oluşturması (EBA benzeri), yeni materyaller geliştirmesi, MEB'in okullara materyal temini için sağladığı bütçeyi iyileştirmesi, MEB'in sekizinci sınıflar için sınava yönelik ek kaynak çeşitliliği sağlaması, MEB'in öğretimde materyal ve kaynak kullanımına ilişkin, var olan yasal sınırlılıklarını düzenlemesi, MEB'in dersin öğretim programının bilgi yoğunluğu ile ilgili düzenlemeler yapması, öğrencilerin materyal kullanımına ve önemine dair bilgilendirilmesi, gerekli izinler ile okullarda sosyal bilgiler sınıfı oluşturulması, MEB'in öğrenciler için ücretsiz internet imkânı sağlaması, MEB'in materyal ve araç-gereç kullanımı ile ilgili öğretmenlere eğitimler sunması ve sınıf mevcudu ile ilgili yasal düzenlemenin revize edilmesi şeklinde olmuştur.

Özden (2021) yaptığı çalışma sonucunda sosyal bilgiler ders saatinin artırılması, öğretim sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerin çeşitliliğinin sağlanması, öğretmenlere teknoloji kullanımına ilişkin hizmet içi eğitimlerin verilmesi gerekliliğini belirtmiştir.

5.2. Öneriler

Çalışmanın bu kısmında öğretmen görüşleri, ilgili alan yazın ve ortaya çıkan sonuçlar neticesinde önerilere yer verilmiştir.

- Bu araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında ders saatine ilişkin sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sosyal bilgiler dersinin, ders saatine ilişkin yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
- Öğretmenlerin öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımına, sosyal bilgiler dersinin öğretim programının yoğunluğundan dolayı yeterli düzeyde vakit ayıramadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sosyal bilgiler dersinin, öğretim programının içeriğine ilişkin yeni düzenlemeler (Örn.: Bilgi yoğunluğunun azaltılması vb.) yapılmalıdır.
- Araştırma sonucunda, MEB'in sosyal bilgiler ders kitaplarının, bilgi aktarımı dışında materyal olarak yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarının yenilenmesi ve içeriğinin öğrenciler için daha anlaşılır ve temel bilgiyi içerecek şekilde düzenlenmesi, görseller ve etkinliklerle desteklenmesi gerekmektedir.
- Çalışma neticesinde öğretmenlerin öğretim sürecinde bilişim teknolojilerini kullanmakta sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlere öğretim sürecinde bilişim teknolojilerini, materyal ve kaynakları yeterli düzeyde kullanabilecekleri şekilde hizmet içi eğitimler düzenlemesi gerekmektedir.
- Araştırma neticesinde okullardaki öğretim materyal ve kaynakların eksik veya aynı materyal ve kaynaklar ile sınırlı kaldığı öğretmenlerin öğretim sürecinde farklı materyallere ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu nedenle eğitim-öğretim yılı başında MEB ve okul yönetimi iş birliği ile eksik olan materyallerin tamamlanması ve farklı materyallerin temininin sağlanması gerekmektedir.
- Öğretmenlerin öğretim sürecinde EBA'dan sık sık yararlandıkları ve bu platformdan memnun kaldıkları görülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından EBA içeriklerinin zenginleştirilmesi ve EBA benzeri yeni platformların oluşturulması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

- Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin ise materyal ve kaynak temininde bütçe konusunda sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı ve okul yönetimi iş birliği içerisinde materyal ve kaynak temininde bütçe düzenlemeleri yapılması gerekmektedir.
- Öğretmenlerin öğretim sürecinde MEB'in materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yasal düzenlemeleri kapsamında kaynak çeşitliliğinde sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle MEB tarafından özellikle sınava hazırlanan öğrenciler için farklı kaynakların temininin sağlanması gerekmektedir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrenme ortamından kaynaklı sorunlarının giderilmesi için MEB ve okul yönetimi iş birliği ile okullarda sosyal bilgiler sınıfları oluşturulmalıdır.

Çalışmadan yararlanacak araştırmacılar için şu öneriler yapılabilir:

- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması derslerinde araç-gereç ve materyal kullanımına yönelik çalışma yapılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleğe başladıkları ilk yıldan itibaren günümüze kadar öğretim sürecinde araç-gereç ve materyal kullanımı üzerine çalışılabilir.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim sürecinde kullandıkları araç-gereç ve materyaller ile öğretim programında önerilen materyaller üzerine çalışılabilir.
- Sosyal bilgiler ders kitapları içeriği, yöntem-teknik ve materyal ilişkisi açısından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Aksin, A. (2020a). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknoloji Kullanımı ve Materyal Tasarımı. Tekin Çelikkaya, Çağrı Öztürk Demirbaş, Tercan Yıldırım ve Hamza Yakar (Ed.), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi II* içinde (s. 23-60). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Aksin, A. (2020b). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yenilikçi Teknoloji Kullanımı. Yakup Ayaydın (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknolojinin Kullanımı: Uzaktan Eğitim İçin Alternatifler* içinde (s. 35-61). İstanbul: Yeni İnsan.
- Aşılıoğlu, B. (2017). Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar. Mehmet Arslan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s.1-27). (8. Baskı). Ankara: Anı.
- Akay, C. (2019). Öğrenmeyi Etkileyen Temel Faktörler ve Genel Öğrenme-Öğretme İlkeleri. Tuğba Yanpar Yelken (Ed.), Cenk Akay (Ed. Yrd.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 25-42). (5. Baskı). Ankara: Anı.
- Aydoğan, H. İ. (2020). *Sosyal Bilgilerde Tarih Konularının Öğretiminde Tarihi Mekânlarda Uygulanan Gezi-Gözlem Metodunun Kazanımı Elde Etmeye Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Anahtarcıoğlu, H. İ. (2019). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Arkeolojik Mekânların Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Akademisyen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Akgün, H. İ., Akgün, M., Şimşek, N. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eğitimde Bilgisayar Kullanmaya İlişkin Öz Yeterlik Algılarının İncelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Eğitim, 23* (2), 711-722.
- Akhan, N. E., Çiçek, S., Mert, H. (2019). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değişen “İyi Vatandaşlık” Algısı. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi/Sosyal Bilimler, 7* (2), 9-19.
- Aykaç, N. (2018). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Altunya, N. (2003). *Eğitim Fakülteleri İçin: Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel
- Akgül, S. (2019). *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde İnsanlar ve Yönetim Ünitesinin Görsel Materyal Kullanılarak İşlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Akkeyik, U. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Materyallerin, Yöntem Ve Tekniklerin Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.
- Avcı, U. (2013). Öğretim Ortamları ve Materyal Tasarımı. Mustafa Sarıtaş (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 37-53). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Arslankara, V. B. ve Usta, E. (2020). Tasarım İlke, Öğeleri ve Öğretim Araçları. Serkan Dinçer (Ed.), *Öğretim Teknolojileri* içinde (s. 63-91). Ankara: Pegem Akademi.

Akbaş, Y., Toros, S. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mekânsal Teknolojilere Yönelik Öz Yeterlik Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 10 (54), 668-677.

Avcı Yücel, Ü., Ergün, E. (2015). Öğretim Materyallerinin Hazırlanması ve Seçimi. Emine Cabı (Ed.), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 49-71). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bulut, A. (2021). Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler. Fevzi Dursun ve Ahmet Aykan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 19-33). Ankara: Pegem Akademi.

Bayraktar, D., Coşkun V. (2020). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Çoklu Ortam Öğrenme. Yakup Ayaydın (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Teknolojinin Kullanımı: Uzaktan Eğitim İçin Alternatifler* içinde (s. 133-156). İstanbul: Yeni İnsan.

Bilgiç, E. N. (2017). *Ortaöğretim Matematik Öğretmenlerinin Öğretim Materyalleri Hakkındaki Anlayışları ve Ürettikleri Materyallerin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Beydoğan, H. Ö. (2020). Öğrenme Etkinliklerinin Planlanması. Gürbüz Ocak (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 109-148). (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Bıçak, İ., Ereş, F. (2018). Öğretmenlerin Vatandaşlık Eğitimi ve Vatandaşlık Eğitimi Sürecine Yönelik Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri*, 16 (2), 257-279.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (24. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Baki, Y. (2012). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. Yasemin Baki ve Neslihan Karakuş (Ed.), *Türkçe Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 9-25). Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, J. W. (2017). *(Research Desing: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches) Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (3. Baskı). Selçuk Beşir Demir (Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Çelen, A. (2018). *Eğitsel Rehberlik Temelli Sosyal Bilgiler Ders Materyallerinin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Çoban, A., İleri, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri ve Materyalleri Kullanma Düzeyleri ve Kullanamama Sebepleri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 2 (1), 194-213.

Çevik Kansu, C. (2015). *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkililiği*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun

Çağır, S. (2020). *Sosyal Bilgiler Kavramlarının Öğretiminde Zekâ ve Akıl Oyunları*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çam, Ş. S. (2021). Öğretimin Planlanması ve Uygulanması. Fevzi Dursun ve Ahmet Aykan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 146-170). Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, T. (Ed.) (2021). *Sosyal Bilgilerde Dönüşümün Yansımaları*. Ankara: Anı.

- Çelikkaya, T. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Araç Gereç ve Materyal Kullanımının Önemi. Ramazan Sever ve Erol Koçoğlu (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 37-62). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Araç-Gereç ve Materyallerini Kullanma Düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 32 (1), 73-105.
- Düzenli, H. (2019). *İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Görsel Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Demircioğlu, İ. H. (2020). Tarih Öğretimi Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı. İsmail H. Demircioğlu ve İbrahim Turan (Ed.), *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 1-12). (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, İ. H., Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi*, 6 (15), 69-88.
- Dirik, M. Z. (Ed.) (2015). *Eğitim Programları ve Öğretim: Öğretim İlke ve Yöntemleri* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Dutar, S. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Roman Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri (Mersin İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Deniz, S. (2020). *Din Eğitiminde Teknoloji ve Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Öğrenmede Kalıcılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Dal, S. ve Tatar, N. (2017). Temel Kavramlar. Sibel Dal ve Mücahit Köse (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri: Etkinlik ve Ders Planı Örnekleriyle Zenginleştirilmiş* içinde (s.1-46). Ankara: Anı.
- Değirmenci, Y., ESKİCİ, B. (2019). Öğretmen Adaylarının Etkin Vatandaşlık Algılarının İncelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları*, 11 (18), 232-256. DOI: 10.26466/opus.537074.
- Efendioğlu, A. (2019). Öğretim ve Öğrenme Sürecinde Teknolojik Yaklaşımlar. Tuğba Yanpar Yelken (Ed.), Cenk Akay (Ed. Yrd.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 311-346). (5. Baskı). Ankara: Anı.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Güven, B. (2019). Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar. Şeref Tan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s.1-28). (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Gözütok, D. F. (2021). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Güneş, F. (2016). Tanım ve Kavramlar. Firdevs Güneş (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 2-22). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

- Güllüpinar, F., Kuzu, A., Dursun, Ö. Ö., Kurt, A. A. & Gültekin, M. (2013). Milli Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Sonuçları: Velilerin Bakış Açısından Fatih Projesi'nin Pilot Uygulamasının Değerlendirilmesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler*, (30), 195-216.
- Gündüz, M., Gündüz, F. (2002). *Yurttaşlık Bilinci*. Ankara: Anı.
- İnan, S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden?. Süleyman İnan (Ed.), *Öğretmenler ve Öğretmen Adayları İçin: Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş: Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler* içinde (s. 1-21). Ankara: Anı.
- Kayaalp, F. (2020). *Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenme Amaçlı Yazma Etkinliklerini Kullanmanın Bilişsel ve Duyuşsal Öğrenmelere Etkisi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kaya, İ. F. (2021). *Sosyal Bilgiler Dersinde Tartışma Tekniklerinin Akademik Başarıya Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Karaloğlu, İ. (2019). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Materyal Kullanım Durumu (İstanbul İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Kıroğlu, K. (2014). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. Kasım Kıroğlu & Cevat Elma (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (s.2-15). (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kızılkaya, M. F. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Etkileşimli (Akıllı) Tahta Kullanım Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (33. Baskı). Ankara: Nobel.
- Korkmaz, S., Uyğur, A. (2021). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki Coğrafya Konularının Öğretiminde Kullanılan Araç ve Gereçler. *Sosyal Bilgilerde Yenilikçi Araştırmalar*,4 (1), 34-47.
- Kılıç Kara, S. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri ve Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Karakuş, U. (2020). Öğrenme Öğretme Sürecinde Materyallerin İşlevi ve Görsel Materyallerin Tasarımı. Adem Sezer (Ed.), *Coğrafya Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 55-71). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı* (Taslak Basım). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Orhan, D., Kurt, A. A., Ozan, Ş., Vural Som S., ve Türkan, F. (2014). Ulusal Eğitim Teknoloji Standartlarına Genel Bir Bakış. *Karaelmas Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 65-78.
- Özmen, C. (2015). Dünyada ve Ülkemizde Sosyal Bilgiler. Cengiz Dönmez & Kubilay Yazıcı (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 3-19). Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2014). Edebi Türler ve Yazılı Materyaller. Cemil Öztürk, Sevgi Coşkun Keskin ve Rahmi Otluoğlu (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller* içinde (s. 99-166). (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Örten, H., Keskin, Y. ve Ekici, Ö. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Hazırlamanın Temelleri. Ramazan Sever ve Erol Koçoğlu (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* içinde (s. 67-85). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özerbaş, M. A. (2020). Öğretim Teknolojileri Temel Kavramlar. Mehmet Arif Özerbaş (Ed.), *Öğretim Teknolojileri* içinde (s. 3-39). Ankara: Pegem Akademi.
- Özçiftçi, M., Çakır, R. (2015). Öğretmenlerin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri ve Eğitim Teknolojisi Standartları Öz Yeterliklerinin İncelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5 (1), 1-19.
- Önal, N. (2022). Öğretimde Kullanılabilecek Teknoloji Destekli Uygulamalar. Nezh Önal (Ed.), *Etkinlik Örnekleriyle Zenginleştirilmiş Eğitimde Teknoloji Uygulamaları* içinde (s. 2-14). (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özlük, Y. Ö. (2010). *Türkçe öğretmenlerinin özel alan yeterliklerine ilişkin bir araştırma: Kırıkkale ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Peker Ünal, D. (2019). Temel Kavramlar. Tayip Duman ve Dilşat Peker Ünal (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 2-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Suherman, A., Winarso, W. (2020). Teaching-Material of Elementary Social Studies; Constructing a Powerful Approach to Local Wisdom in Indonesia. *International Journal of Education and Humanities (IJEH)*, 1 (1), 43-52.
- Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Bayram Tay & Adem Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle: Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 1-17). Ankara: Pegem Akademi.
- Sever, R. (2017). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Tasarım Örnekleri* (3. Baskı). Ankara: Anı.
- Sönmez, V. (1994). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Salman İçli, Z. (2020). *KPSS 2021 Eğitim Bilimleri Program Geliştirme-Öğretim Yöntem ve Teknikleri-Sınıf Yönetimi-Materyal Tasarımı Video Ders Notları*. Ankara: Benim Hocam.
- Şentürk, A. (2020). *4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Drama Yönteminin Öğrenci Başarısına ve Tutumuna Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Tekmen, B. (2020). Öğretim Araç Gereçlerinin Teorik Temelleri. Eser Ültay ve Neslihan Ültay (Ed.), *Okul Öncesi Eğitimi İçin Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* içinde (s. 42-58). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Türkal, B. (2018). *Oluşturma ve Uygulama Açısından Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bir Öğretim Materyali Olarak Çizgi Roman Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Tay, B. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. Refik Turan & Kadir Ulusoy (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s. 1-18). (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Toraman, K. (2018). *Sözlü ve Yazılı Edebi Ürünlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Akademik Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Tertemiz, N., Ercan, L. & Kayabaşı, Y. (2001). Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. Leyla Küçükahmet (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* içinde (s. 1-30). Ankara: Nobel.

Ummanel, A. ve Dilek, A. (2021). Gelişim ve Öğrenme. Süleyman Çelenk (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 32-48). (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Ünver, N. (2021). Öğretim Araçları ve Materyal Tasarımı. Ahmet Doğanay (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 386- 410). (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Yalvaç, A. S. (2021). *4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Senaryo Temelli Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Başarılarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.

Yıldırım, A., Şimşek H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yıldız, K., Yıldız, S. (2021). Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Teknoloji. Süleyman Çelenk (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 346-375). (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Yıldız, N. H. (2016). *Türkçe Öğretmenlerinin Derslerde Materyal Kullanımına İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Yeşildal, Ş. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri ve Sınıf İçi Uygulamaları (Karabük Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yanpar Yelken, T. (2021). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (15. Baskı). Ankara: Anı.

Yazar, T. (2015). Eğitim ve Öğretim ile İlgili Temel Kavramlar. Tuğba Yanpar Yelken & Cenk Akay (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde (s. 1-24). Ankara: Anı.

Yiğen, V. (2019). *Etkili Vatandaş Yetiştirmede Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

İNTERNET KAYNAKLARI

Eğitim Bilişim Ağı, (2022). Erişim adresi;

<http://www.eba.gov.tr/> adresinden, 10.04.2022 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, (2018). Erişim adresi;<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686> SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf adresinden, 10.04.2022 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, (2017). Erişim adresi; https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERI.pdf adresinden, 11.04.2022 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri. Erişim adresi; https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/06160558_9-YYretmen_Yeterlikleri_KitabY_sosyal_bilgiler_YYretmeni_Yzel_alan_yeterlikleri_ilkYYretim_parYa_12.pdf adresinden, 11.04.2022 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973). Erişim adresi; <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden, 10.03.2022 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi; <http://yegitek.meb.gov.tr/> 15.03.2022 tarihinde alınmıştır.

NCSS, (1992). Erişim adresi; *National Curriculum Standards for Social Studies: Introduction*. NCSS (National Council for the Social Studies) web sitesindeki; <https://www.socialstudies.org/standards/introduction> adresinden, 09.04.2022 tarihinde alınmıştır (https://www.socialstudies.org/standards/national-curriculum-standards-social-studies-executive-summary).

NCSS (tarihsiz). Erişim adresi; *Creating Effective Citizens: A Position Statement of National Council for the Social Studies*. NCSS (National Council for the Social Studies) web sitesindeki; <http://www.socialstudies.org/sites/default/files/publications/se/6505/650511.html> adresinden, 09.04.2022 tarihinde alınmıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, (2022). Erişim adresi; <https://sozluk.gov.tr/>

EKLER

EK 1. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu:

Sayın Katılımcımız

Katılacağınız bu çalışma, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Sürecine Uygun Materyal ve Kaynak Kullanımı Hakkındaki Görüşleri” adlı yüksek lisans tezi kapsamında, Medine Koyuncu tarafından 02.04.2022-30.05.2022 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımı hakkındaki görüşlerini tespit etmektir.

Araştırmanın Nedeni: Tez Çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Uzaktan Eğitim & Uzaktan Görüntülü Görüşme

Araştırma Uygulaması: Görüşme Formu

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla.

Araştırmacı: Medine Koyuncu

İletişim Bilgileri:

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

...../...../.....

İmza:

Katılımcı Adı-Soyadı:

Telefon Numarası:

EK 2. Veri Toplama Aracı:

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRETİM SÜRECİNE UYGUN MATERYAL VE KAYNAK KULLANIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Değerli Katılımcılar

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Sürecine Uygun Materyal ve Kaynak Kullanımı Hakkındaki Görüşleri” adlı yüksek lisans tezi kapsamında: Öğretim sürecinde kullanılan materyal ve kaynaklar hakkında bir araştırma yapmaktayım. Araştırmamın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğretim sürecine uygun materyal ve kaynak kullanımı hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma amacı doğrultusunda oluşturulmuş bu görüşme formu ile söz konusu alanda veri toplanması hedeflenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini ve iletişim bilgilerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım. Görüşmelerimiz ses kayıt cihazına kaydedilecektir. Eğer bunu istemeyecek olursanız sadece not alarak görüşmemiz devam edecektir. Araştırmaya sağlayacağınız katkı ve katılımınız için şimdiden teşekkür ediyorum. Hazırsanız görüşmeye başlamak istiyorum.

Medine Koyuncu

A. KİŞİSEL BİLGİLER

Adı-Soyadı:

Cinsiyeti:

Doğum Yılı:

Eğitim Bilgileri:

- **Lise:**
- **Lisans:**
- **Lisansüstü:**

Göreve Başladığı Yıl ve Branşı:

Çalışılan Okulun Adı:

- **Son 3 yıldır Dersine Girdiği Sınıf Düzeyleri:**
- **Sınıfların Mevcudu:**

Materyal / Araç-Gereç Kullanımına Yönelik Katıldığı Seminer / Kurs / Hizmet-İçi Eğitimler ve Edindiği Sertifikalar:

B. GÖRÜŞME SORULARI

1. Öğretim sürecinde ne tür/hangi materyal ve kaynakları kullanmayı tercih ediyorsunuz? Görüşlerinizi paylaşır mısınız?
 - a) Bilgiye erişmede en çok hangisini tercih ediyorsunuz, neden?
 - b) Öğretime yardımcı olması amacıyla daha çok hangisini tercih ediyorsunuz, neden?
2. Size göre öğretim sürecinde kullanılacak materyal ve kaynakların taşınması gereken nitelikler neler olmalıdır?
 - a) Bir öğretim materyalinin ne tür özellikleri (öğrenci seviyesine uygunluğu vd.) olmalıdır?
 - b) Kullandığımız materyal ve kaynaklarda nelere dikkat ediyorsunuz? Neden?
3. Öğretim sürecinde, bilişim teknolojileri/yazılı, görsel, işitsel materyaller hangi amaçlar için kullanılmalıdır? Düşüncelerinizi paylaşır mısınız?
 - a) Öğretim sürecinin hangi aşamalarında materyal ve kaynak kullanımını gerekli buluyorsunuz? Neden?
 - b) Öğretim sürecinde konu öğretiminde hangi tür materyal ve kaynaklardan yararlanıyorsunuz?
 - c) Materyal ve kaynakları, ölçme ve değerlendirmede nasıl kullanıyorsunuz?
4. Öğretim sürecinde öğrencilerin çeşitli materyal ve kaynakları kullanmalarının derse ne tür etkileri olmaktadır?
 - a) Öğrencilerin, var olan materyal ve kaynakları kullanmaları konusunda neler yapıyorsunuz?
 - b) Öğrencileriniz ne tür materyaller hazırlıyorlar? Örnekler verir misiniz?
 - c) Siz özgün materyaller hazırlıyor musunuz? Örnekler verir misiniz?

5. Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımının yararları hakkında neler düşünüyorsunuz? Görüşlerinizi paylaşır mısınız?
- Eğitim öğretim (ders işleniş) sürecine etkisi
 - Öğrenmenin kalıcılığına etkisi
6. Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Düşüncelerinizi paylaşır mısınız?
- Öğretim ortamı
 - Öğrenciler
 - Okul yönetimi
7. Sizce öğretim sürecinde, materyal ve kaynak kullanımına ilişkin yapılması gerekenler/düzenlemeler nelerdir?
- Öğretmenler
 - Okul yönetimi
 - MEB
8. Öğretim sürecinde kullandığınız materyal ve kaynaklar hakkında eksik olduğunu düşündüğünüz yönleriniz var mı? Bu eksikliklerinizi tamamlamak için neler yapıyorsunuz?
- yapılması gerekenler nelerdir?
9. Öğretim sürecinde materyal ve kaynak kullanımı hakkında kimlerle nasıl iş birliği yapıyorsunuz?
- Materyal ve kaynak kullanımı hakkında sahip olduğunuz bilgi ve tecrübelerinizi çevrenizle nasıl paylaşıyorsunuz?

10. Görüşmeye eklemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Görüşme günü ve yeri:

Tarih:

Saat:

Görüşülen bireye ulaşılabilecek telefon numarası/mail adresi:

EK 3. Örnek Görüşme Dökümü:

Görüşülen Üçüncü Öğretmen

Ö3 Görüşme Dökümü

A: Evet hocam şimdi sizinle ekran paylaşımı yapıyorum. Ekranı görebiliyor musunuz?

Ö3: Evet.

A: Sesimi net bir şekilde duyabiliyor musunuz?

Ö3: Evet.

A: Şimdi hocam ekrana bir katılım kabul formu gelecek, bu form kendi rızanızla görüşmeyi kabul ettiğinize dair. Sizden ricam bu formu okuyup sesli olarak onaylamanız.

Ö3: (Katılım kabul formunu okudu) tamam onaylıyorum.

A: Tamamdır hocam şimdi sizinle görüşme formumuzu paylaşıyorum. Evet, hazırsanız görüşmeye başlıyorum.

Ö3: Tamam.

A: İsim soy isminiz

Ö3: Aykut Doğan

A: Doğum yılınız

Ö3: 1978

A: Eğitim Bilgileriniz

Ö3: Lisans: Selçuk Üniversitesi Tarih Öğretmenliği Lisansüstü: Yok

A: Göreve başladığınız yıl ve branşınız?

Ö3: 2002 Sosyal Bilgiler

A: Şu an çalıştığınız okulun ismini öğrenebilir miyim?

Ö3: Şehit Abdullah Tayip Olçok İmam Hatip Ortaokulu

A: Evet, tamam hocam peki son 3 yıldır dersine girdiğiniz sınıf düzeyleri?

Ö3: 5,6,7,8

A: Sınıflarınızın mevcudunu ortalama biliyor musunuz?

Ö3: 23-24

A: Tamam hocam, materyal araç-gereç kullanımına yönelik katıldığınız kurs, seminer, hizmet içi eğitim vb. var mı?

Ö3: Daha önce aldığımız eğitimler vardı ama şu yakın zamanda materyal ve kaynak kullanımı ile ilgili herhangi bir eğitim almadık.

A: Daha önce aldıklarınız hocam ne ile ilgiliydi?

Ö3: Yine öğretim metotları ve yöntemleriyle ilgiliydi. Burada yine materyal ve kaynak kullanımı görmüştük.

A: Peki hocam FATİH projesi ile ilgili eğitim almış mıydınız?

Ö3: Aldık, evet, onunla ilgili çalışmalarımız oldu. Sertifikamızı da almış olduk.

Görüşme Soruları Dökümleri

A: Evet peki tamam hocam. Şimdi hazırsanız görüşme sorularına geçiyorum. İlk sorudan başlıyorum (A: ilk soruyu okudu).

Ö3: Daha çok ders kitaplarını tercih ediyoruz. Birinci kaynağımız ders kitapları. Bununla birlikte kaynak olarak EBA'yı kullanıyoruz aktif olarak.

A: Peki hocam bilgi erişimde en çok hangisini tercih ediyorsunuz?

Ö3: Elbette ki ders kitabımız. Çünkü çok kolay ve herkeste bulunuyor.

A: Evet, tamam hocam, izninizle ikinci soruya geçiyorum (A: ikinci soruyu okudu).

Ö3: Öncelikle görsel olmalı çocuklarımız görsel zekâya daha uygun. İkincisi de bilgi kısa ve çocukların anlayabileceği bir seviye de olmalı. Çünkü çok uzun tutulduğu zaman çocuklarımızın dikkati dağılabiliyor. Başıyla sonunu unutabiliyorlar.

A: Peki hocam siz kullandığımız materyallerde özellikle nelere dikkat ediyorsunuz?

Ö3: Özellikle mesela çok uzun ver karmaşık olmamasına dikkat ediyoruz. Örnek vermek gerekirse bir fotoğraf kullanacaksak o fotoğrafın sade ve yalın olmasına dikkat ediyoruz. Çok karmaşık çok görsel olmamasına dikkat ediyoruz. Yani nasıl anlatsam ya çok sade olması sadece o konuyla ilgili bir görsel olmasına ya da metin olmasını arzu ediyoruz. Ya da onu kullanıyorum daha çok. Yani, fotoğraf mesela İstanbul'un Fethi ile ilgili bir fotoğraf var. Ama burada sadece fethi anlatacak bir fotoğraf olmalı mesela o fotoğrafın içinde birçok fotoğrafta bulunmamalı sadece.

A: (A: jest ve mimikler ile dönüt sağlar) Evet hocam şimdi üçüncü soruya geçiyorum (A: üçüncü soruyu okudu).

Ö3: Derse takviye amaçlı kullanılmalıdır. Yani öğrenci ister istemez dokunmak istiyor görmek istiyor. Ve bunları da elbette ki öğrencilerin öğrenmesine yardımcı olmak amaçlı kullanıyoruz.

A: Peki hocam ölçme değerlendirme de nasıl kullanıyorsunuz, materyal ve kaynakları?

Ö3: (Ö3 düşünme durumu) ölçme değerlendirmede de öğrencimize soruyu sormadan önce o görseli görerek. O görsel hakkında düşüncelerini, yorumlarını merak ederek onunla ilgili sorular soruyoruz. Bir görsel verip, onu yorumlamalarını arzu ediyoruz. Bu şekilde şeylerimizde oluyor. Ölçme değerlendirme materyallerimizde olmuş oluyor.

A: Evet hocam peki, dördüncü soruya geçiyorum (A: dördüncü soruyu okudu).

Ö3: Elbette ki faydası oluyor. Olumsuz yanından ziyade faydası olduğunu düşünüyorum. (Ö3 düşünme durumu) ancak materyaller asıl olmamalı yardımcı olmalı. Asıl bizim materyalimiz ders kitabı. Bu bize gerçekten yeterli geliyor. Öğrenci açısından ama çeşitli materyallerde kullanarak ders kitabı kalın olduğunda kalın olduğu için öğrencinin taşımada ya da ilk gördüğü zaman canının sıkılmasına neden olabilir. Onun içinde çeşitli materyalleri biz takviye amaçlı kullanıyoruz. Bizim amacımız o.

A: Peki hocam öğrencileriniz ne tür materyalle hazırlıyor siz nasıl materyaller kullanıyorsunuz?

Ö3: Mesela özellikle cd, DVD tarzı filmler olabiliyor. Örnek verecek olursak İstanbul'un Fethini kitaptan anlatırken bununla birlikte öğrencilere bununla ilgili işte kültür bakanlığının tavsiye etmiş olduğu filmler varsa. Onları da onlara izleterek çocukların görsel zekâsını tetiklemeye çalışıyoruz.

A: Evet hocam, kendinizin bizzat yaptığı materyaller var mı?

Ö3: FATİH projesinde yaptığım vardı. Bunu gösteriyorum. İstanbul'un Fethi konusu vardı kendim bizzat hazırladım o FATİH projesinde ki bazı uygulamalarla kendimiz yapmıştık evet. Film hazırlama, video hazırlama.

A: Evet hocam neredeyse yarısını tamamladık görüşme formumuzun izninizle beşinci soruya geçiyorum. (A: beşinci soruyu okudu).

Ö3: İşte muhakkak faydası oluyor. Zararı olduğunu düşünmüyorum. Faydasının olduğunu düşünüyorum. (Ö3 düşünme durumu) ya işte biraz önce söylediğimiz gibi çocuklara işitsel görsel olarak da bilgiyi takviye edici ne kadar materyalimiz varsa o kadar çocuklar o konuyu daha iyi kavlıyor. Unutmuyorlar da yani.

A: Evet peki hocam. Aslında biraz önce de öğrencilerden kaynaklı yaşadığınız sorunlara biraz değinmiştiniz (A: altıncıyı soruyu okudu).

Ö3: Bazen istediğimiz materyali okulda bulmamız kolay olmuyor ya da öğrencinin maddi durumu o kaynağı kullanmaya uygun olmuyor. O zaman iş bize kalıyor bizim de hem ders yükümüz fazla olduğu zamanlar materyali bulmakta ya da yapmakta zorluk çekebiliyoruz. Bunu daha çok proje tarzında öğrencilere vererek bir sonra ki seneye elimiz de hazır materyal edinmiş oluyoruz.

A: Evet hocam sizce bu konuda yapılması gerekenler nelerdir? (A: yedinci soruyu okumuş oldu)

Ö3: Bunu eylül ayında ki öğretmen seminerlerin de öğretmen arkadaşlara okulun ihtiyaçları yani bu ders materyalleri konusunda ihtiyaçları tespit için bir form gönderelim o tespit yapıp okul başlamadan hemen o materyallerin temin edilmesi okul bazında materyalin temin edilmesi daha güzel olur. Bunu okul yönetiminin, MEB'in teminini sağlaması güzel olur diye düşünüyorum.

A: Peki hocam sekizinci soruyla devam ediyorum (A: sekizinci soruyu okudu)

Ö3: (Ö3 düşünme durumu) elbette ki biraz önce söyledik (Ö3 düşünme durumu) her materyali kendimiz temin edemiyoruz ya da yapamıyoruz (Ö3 düşünme durumu) ya da ona ulaşmakta bazen sıkıntı yaşayabiliyoruz. Bir de ders yükümüz ağır olunca o zaman vakit olmuyor materyal yapmaya ya da öğrenciyle beraber oluşturmaya yani zaman problemi var. İşte şöyle

düşünüyorum daha çok müfredatımız çok geniş ve kabarık. Bazı konuların müfredattan başka sınıfa aktarılması ya da çıkarılması suretiyle yani konu az olup daha derinlemesine çok zaman ayrılırsa o zaman dersin bir tanesinde materyal ayrımını da bunu çocuklarla beraber yap öğren metoduyla beraber yapılabilir.

A: Evet, peki hocam teşekkür ediyorum, son sorumuzu okuyorum (A: son soruyu okudu).

Ö3: Daha çok öğrencilerin fikrini alıyorum bu konuda. Öğrenciler bizden daha tatlı fikirler çıkabiliyor bu konuda. Hayal güçleri çok iyi demek istediğim. (A: jest ve mimikleriyle dönüt sağlar) bizim de rehberlik yapmamız daha kolay oluyor. Çünkü bizim hayal gücümüz belli bir nesilden geldiğimiz için zaman çok aştığı için hayal gücümüz onlara nispeten daha böyle nasıl söylesem gelişmemiş yani çocukların hayal güçleri daha güçlü. Onlar çabuk oluşturabiliyor. Örnek, mesela Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un Fethi ile ilgili çocuklarla bu konuyu konuşurken öğrencilerimden birisi bana şunu sormuştu hocam dedi ben Fatih Sultan Mehmet'e mektup yazabilirim dedi. Nasıl mektup diyorsun mesela bizim hiç aklımıza gelmemişti. Ben İstanbul'u fetih ettiği için ona teşekkür mektubu yazacağım. Tamam dedim, çok güzel oldu. Sonra yazdı getirdi, o mektubu hâlâ saklıyorum. Ondan sonra aradan zaman geçti, bana bir ipucu verdi, o zaman dedim mektuba karşılık ne olur mektup o zaman dedim, sen Fatih Sultan Mehmet'in yerine kendini koy o mektubu da sana yazsın teşekkür olsun diye. Karşılıklı iki mektup oldu. Ben onu böyle saklıyorum. Çok harika oldu. Birazda ben yönlendirdim ama sonuçta o materyal fikri öğrencimden çıktı.

A: Evet çok keyifli bir görüşme oldu, görüşmenin sonuna geldik, teşekkür ediyorum, hocam.

Ö3: İnşallah faydalı olmuştur size de hocam, bir faydası olmuştur. Ben teşekkür ederim.